

Forfatter: Kingo, Thomas

Titel: Digtning i udvalg

Citation: Kingo, Thomas: "Digtning i udvalg", i Kingo, Thomas: *Digtning i udvalg*, udg. af Marita Akhøj Nielsen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1995, s. 449.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-kingo09val-shoot-idm140375705142800.pdf> (tilgået 03. april 2024)

Anvendt udgave: Digtning i udvalg

Noter

Ved arbejdet med noterne har *Samlede Skrifter*, hvortil der herefter henvises ved SS, været til stor hjælp. Da dette udvalg imidlertid har et andet sigte end SS, har det været nødvendigt at kommentere teksterne ud fra andre principper, og her har den seddelsamling til en Kingo-ordbog, der blev udarbejdet af Kaj Bom i forbindelse med SS, og som nu findes på Gammeldansk Ordbog, været uundværlig; desværre er alene bogstav a redigeret.

Bibelhenvisninger er kun meddelt i det omfang, der er skønnet nødvendigt for forståelsen af teksterne; henvisningerne angiver de moderne oversættelsers kapitel og vers, men bygger, som det er uomgængeligt, på formuleringerne i Kingotidens bibeloversættelser, der undertiden afviger markant fra den nugældende.

For at gøre noderne umiddelbart anvendelige gengives melodierne i Nils Schiørrings udsættelser fra SS VII; noderne er her i modsætning til de gamle tryk forsynet med tekst, i hvert tilfælde fra den kendteste af Kingos salmer til melodien. Noderne til salmerne trykkes samlet midt i bogen af hensyn til deres brugsværdi. Hvis melodierne findes i den nugældende koralsbog, *Den danske Koralsbog* v. Jens Peter Larsen og Mogens Woldike, 1954 (forkortet DDK), oplyses deres nummer heri.

Som en hjælp til læsningen skal her fremhæves nogle af de sproglige træk, der adskiller det 17. århundredes dansk fra nudansk:

1. *Ordføjning.*

- Enkelte vendinger kræver ikke noget grundled, f.eks. »mig siuntis«: jeg syntes.

- Henførende stedord kan undværes, også hvor det er grundled i bisætningen, således »Alt det Chrysillis hører til«: alt det, som hører Chrysillis til.

- Ubestemt form bruges ofte, hvor moderne dansk har bestemt, bl.a. »høye Himmerige«.

2. *Orddannelse.*

- Endelsen -elig svarer til moderne -ig, således »bestandelig«: bestandig.

- Biord kan ende på -en, hvor nudansk har -t eller ingen endelse, f.eks. »runden«: rundt og »straxen«: straks.

450

3. *Bøjning.*

A. Navneord:

- Ejefald bestemt form ender hos Kingo ofte på -sens som »livsens«.

- Navnet hedder »Jesus« i nævnefald, »Jesu« i tiltale og i ejefald, ellers »Jesum«.

- En del ord har forskelligt køn hos Kingo og i moderne dansk, f.eks. »en syn« og »sit Hierte-rood«.

B. Tillægsord:

- Tillægsord er tit ubøjede hos Kingo, således »sin kierlig Arm«.

- Tillægsord med endelsen -en kan svare til moderne dansk den + tillægsord, f.eks. »grønnen Lund«.

C. Udsagnsord:

- Ønskemåde, der ender på -e, bruges hyppigere end i dag, bl.a. »Ald min Inder-deel sig røre«.

- Udsagnsordene kan bøjes i tal; nutids flertal ender på -e, f.eks. »hans Kinder falme«; bydemåde flertal har endelsen -er, således »Græder, alle Øyne«.

- Anden person ental kan have endelsen -st, f.eks. »kandst«, eller -t, bl.a. »vilt«.

- Nutid af udsagnsord, der i bydemåde ender på -r, kan være enstavet som »bær«: bærer.

- Bydemåde ender ofte på -e, således »velsigne«: velsign.

- Mange udsagnsord, der i moderne dansk danner datid på -ede, har hos Kingo en kortere form, nemlig på -de (bl.a. »strøde«), på -te (f.eks. »hente«: hentede), på -ed (således »fanged«: fangede) eller på -et (som »blusset«: blussede).

4. Stavemåder.

A. Selvlyd:

- Dobbeltskrivning og -e efter selvlyd betegner længde, f.eks. »Troo«, »vaar«: var, »døe«; dog svarer aa til moderne å el. (sjældnere) o som i »faa« og »Kaars«.

- Der skelnes ikke konsekvent mellem i og j (jf. »Siæl« og »Tjme«) el. mellem u og v (f.eks. »Huile« og »GVd«).

- I nogle tilfælde betegnes en selvlyd forskelligt hos Kingo og i dag; idet den gamle skrivemåde står før kolon, den moderne efter, skal de her opregnes i alfabetisk orden med eksempler: e:æ (»sek«) - i:e (»deris«) - iu:y (»lius«) - o:u el. å (»konstig«, »motte«) - y:ø (»ynske«) - yv:y (»gyvs«) - æ:e (»ævig«).

451

B. Medlyd:

- Enkeltskrevet medlyd kan svare til dobbeltskrevet og omvendt (f.eks. »blotede«: blottede og »krafftig«).

- Efter medlyd kan der findes et -d, som moderne dansk ikke har (således »kand«), ligesom det omvendte forekommer (bl.a. »fait«).

- Efter g og k står ofte et nu forsvundet i (som i »giør« og »kiende«).

- I øvrigt må følgende afvigelser opregnes alfabetisk: c(k):g el. k (»oc«, »hvilcken«) - d:(d)t (»klemd«, »Krud«) - f(f) el. fv:v (»gaf«, »Arff«, »prøfve«)

- k:g (»Frykt«) - q:k (»Qvinder«) - ß:s (»Bluß«) - t:d (»Holt«) - y:j (»høye«).

C. Andet:

- Med stort begyndelsesbogstav skrives dels første ord i en verslinie, dels de vigtige ord.

- I to ord, evt. forbundet ved bindestreg, skrives ofte forbindelser, der i dag opfattes som ét ord, således »Guds Frygt« og »Krigs-Mand«. Også udsagnsord, som nu er sammensatte, kan optræde som to selvstændige ord, bl.a. »giv til«: tilgiv.

- Antallet af stavelser kan afvige fra de moderne former, f.eks. »Skaale«: skål og »taar«: tåre.

Portræt af Thomas Kingo

I rammen omkring portrættet står i oversættelse (efter SS VI, s. 451): Thomas Kingo, Doktor i den højhellige Teologi, Fyns Biskop. - Under portrættet er følgende tekst trykt (i oversættelse efter SS VI, s. 451): Dette er Billedet af vor Bisp, under hvem som Forsvarer Gejstligheden vokser op og nyder Beskyttelse under Himlen i Nord; Forstand, Lærdom, Trofasthed, Veltalenhed, Kærlighed, Dømmekraft, Alvor, Kærlighed til Troen, det meste er skjult paa det stukne Kobber; glæd Eder, Fynboer, saa meget rummer Skyggebilledet af Kingos Lys. G. Castanæus, præst ved kirkerne i Ore og Brenderup på Fyn og provst for Vends herred. G. Valck graverede (billedet). - G. Castanæus: Jørgen Karstens, 1660-1717, gift med Kingos steddatter Mette Worm. Han var kun i perioden 1685-1688 præst i Ore og Brenderup. - G. Valck: holl. kobberstikker og maler, død 1726.

452

Chrysillis

Trykt efter SS I, s.79-94, der hovedsagelig bygger på håndskriftet Rostgaard 2° 152 i Det kongelige Bibliotek.

Chrysillis: yndet kvindenavn i hyrdedigtningen, således i Søren Terkelsen: *Astree Siunge-Choer III*, 1654, vise 8. If. traditionen er digtet rettet til Sille Balkenborg. Hun var datter af en no. præst og blev ca. 1661 gift med den langt ældre sognepræst i Kirke Helsinge Peder Worm, der i 1661 fik Kingo som kapellan. Worm døde i 1668, og så snart sørgeåret var forbi, giftede Kingo sig med Sille; hun døde allerede 1670.

1.2

een': eneste. - 1.3 *Hus*: lys. - *lychens*: skæbnens. - 1.4 *hid*: herhen. - *huld*: trofast. - 1.11 *og*: også. - 1.12 *maa*: kan. - 1.15 *loch*: (hår)lok (om solens stråler).- 1.17 *Chrysillis*: tiltale. - 1.18 *Giort* (...) *bar*: åbenbaret.

2.9

hald: klippe. - 2.12 *Neder*: nede. - *fæde*: frugtbare; fede. - 2.13 *randt*: stod. - 2.15 *vachte*: vækkede. - 2.17 *Hente*: hentede. - 2.18 *kam*: kom.

3.1

dig til lyst: for din fornøjelse. - 3.2 *plat*: flad. - 3.3 *glat*: klar. - 3.6 *strand*: hav. - 3.8 *Ret*: lige. - *hoß*: ved. - 3.9 *Kaste*: kastede. - *laad*: lod. - *traad*: tov. - 3.14 *fischer Kom*: fiskekumme (om havet). - 3.15 *sprat*: sprællede. - 3.19 *i samme paß*: på samme måde. - 3.20 *flugtig*: skrøbeligt.

4.1

af: fra. - *Karm*: vogn. - 4.6 *Skiød*: flyttede. - 4.7 *Flora*: den rom. gudinde for planternes blomstring. - 4.9 *løfve sal*: løvsal. - 4.11 *Strøde*: har *Flora* som grundled. - 4.12 *pral*:ære; pynt. - 4.13 *bøygte*: bøjede.

5.5

Gaar: har *hiort* og *hind* som grundled. - 5.7-10 *Du ... sprat*: du så da med glæde, at haren sad sammenkrøben, og hvordan den sprællede. - 5.12 *traed*: trin.

5.15

postiv: positiv, lille orgel. - 5.16 *Legt'*: spillede. - *Lif*: krop. - 5.19 *holt*: udførte.- 5.20 *alt*: altstemmen.

6.3

studiet: broderet. - 6.4 *sagt*: stille. - 6.5 *svalen*: køligheden. - 6.15 *dugen*: duggen. - 6.17 *Philax*: gr.: vagt. - 6.18 *Opvartet*: holdt vagt. - 6.19 *forsiunet*: fodret. - 6.20 *dref*: drev bort.

7.1

Dig (...) *paa*: på dig. - 7.2 *aasiun*: udseende. - 7.3 *blottet*: viste. - 7.5 *flor*: blomstring.

7.8

brøst: mangel. - 7.9 *lychsomhed*: lykke. - 7.12 *stadig*: varige. - *sted*: opholdssted. - *beed*: græsgang. - 7.13 *Mens*: men. - 7.14-15 *Paa* ... *giør*: står Chryssillis på lykkens vinger og hejser sejlet; siden antikken fremstilles lykkens gudinde ofte med vinger. - 7.18 *Lagde* ... *ind*: sluttede venskab.

453

8.1

Der: da. - 8.6 *held*: yndest. - 8.8 *schich*: skik, charmerende væsen. - 8.9 *undergang*: ende. - 8.12 *svang*: gang. - 8.14 *løn*: hemmelighed. - 8.15 *Som*: knyttet til *hyrde Søn*. - *føysom*: føjelig. - 8.17 *Coridon*: yndet mandsnavn i hyrdedigtningen, f.eks. i Søren Terkelsen: *Astree Siunge-Choer II*, 1653, vise 19 og III, 1654, vise I, hvor en uelsket ægtemand benævnes sådan. - 8.18 *Op løfft*: opløftet.

9.2

brød: brød frem; *En dag* er grundled. - 9.4 *Myrtillo*: kendt mandsnavn i hyrdedigtningen, bl.a. i Søren Terkelsen: *Astree Siunge-Choer III*, 1654, vise I, hvor en gift kones elsker kaldes Myrtillo. - 9.6 *malet*: broget. - 9.11 *Skiød* (...) *ind*: indgav. - 9.12 *gifve macht*: erkende. - 9.13 *Kalt*: koldt. - 9.14 *Maalet*: mælet, - *fait*: svigte. - 9.15 *Skamrød*: rødt af generthed. - 9.19 *hist*: dér. - *ey*: åh.

10.1

blef: blev af. - 10.2 *hen*: bort. - 10.3 *igien*: tilbage. - 10.4 *schref*: har *mit herte* som grundled. - 10.12 *Brøst forborgit*: skjult i brystet.

10.16

art: væsen. - 10.17 *Sinde glaß*: om øjet som sjælens spejl.

11.2

bestack: ramte. - 11.3 *Dvale drich*: sovemiddel. - 11.4 *At*: så at. - *naggit*: kradsende. - 11.7 *Slum*: slummer. - 11.8 *dum*: sløv. - 11.12 *Mul*: mulm. - 11.14 *bespeilet*: spejlende. - 11.17 *mig*: jeg. - 11.19 *loed*: overlod.

12.4

Endog at: selvom.

12.7

tvang: knugende pres. - 12.13 *Dulte*: skjulte.

13.6

glat: strålende. - 13.9 *Af*: fra. - 13.12 *Viger*: viger for. - 13.13 *Saa*: sådan. - 13.16 *gich*: forsvandt. - *vee*: smerte. - 13.17 *ansaae*: så på. - 13.18 *om hiertet laae*: rørte dit hjerte. - 13.20 *untevel*: elskede.

14.2

Forgnistret: gnistrende. - 14.4 *Forblottede*: værgeløse. - 14.5 *avinds*: fjendskabs. - 14.8 *stoed*: stod stille. - 14.9 *slet*: helt. - 14.14 *Blif*: forbliv. - 14.15 *flux*: stærkt; straks.

15.1

Trotz: til trods. - *bie*: vente. - 15.2 *stemte*: bestemte. - 15.4 *raadis*: bestemmes. - 15.8 *anseer*: holder øje med. - 15.9 *Seyer verch*: ur. - 15.11 *leed*: måde. - 15.12 *Tarves*: nyttes. - *pas*: passende mål; passage; rejsetilladelse.

15.16

raad: udvej. - 15.17 *Stref*: stræb, kæmp. - *verden*: tiltale.

16.1

det: det, som. - 16.6 *Op slicher*: fortærer. - 16.11 *haar*: hård. - 16.12 *brøste*: briste. - 16.14 *Siung*: besyng. - 16.16 *Morschab fuld*: munter.

Melodien stammer fra en hyrdevise og er trykt i Gabriel Voigtländer: *Allerhand Oden vnnd Lieder*, Sorø 1642. Den gengives her efter SS VII, s.56.

454

Hr Karsten Hansens Atkes Afskeed fra Løve-Herridt

Trykt efter SS I, s. 49-62, der gengiver teksten i Joachim Wielandt: *Samling udaf smukke og udvalde Danske Vers og Miscellanea IV*, 1726, s. 17-28; digtet er ikke bevaret i afskrifter fra Kingos tid.

Karsten Hansen(s) Atke(s): død 1692, ridefoged og forpagter på Sæbygård, som han forlod 1. maj 1669 efter uoverensstemmelser med Sæbygårds ejer; han var Kingos ven. - *Afskeed*: vidnesbyrd ved afrejse. - *Løve-Herridt*: administrativ enhed i Vestsjælland omkring Høng.

1

goede Nat: farvel.

3

Hvo: hvem.

7

fare: drage.

9

ret: i orden.

11

vogne-dret: vogn.

12

Ihvad: hvad end.

13

Sengested: seng. - *Kistebenk*: slagbænk.

14

Færritz Hauen: rejsevognens sidefjæl.

15

klæde-lenk: stort stykke stof.

16

saa: sådan. - *buger*: svulmer, bugner.

17

torde: skulle.

18

i volde: i min magt.

22

gielde: være rettet.

23

flytnings-mend: rejsende.

24

helde: står skævt.

26

Kastens: Karstens. - *trende*: tre. - *ruder*: romber, slægten Atkes bomærke.

27

Helvig(s): Karsten Atkes kone, død 1674.

28

ulmerdug(es): olmerdug, tætvævet bomuld, brugt til pude- og dynevår.

30

I: tiltale til én. - *henvende*: rette.

31

hu: tanke.

32

Ferßel: færden.

34

Men: siden.

35

lystig: dejlige. - *ort*: sted.

36

at: for at. - *drive*: tilbringe.

39

paa ... støt: blevet krænket; milten mentes at være sæde for humøret.

40

maa: ville.

41

Her: hr. - *Rentemester*: Henrik Muller, 1609-1692, Sæbygårds ejer og desuden amtmand over Sæbygård amt.

455

43

svar: svarer.

44

udslettet: faldet i unåde.

46

stinker: vækker afsky.

47

Bartholin: Henrik Mullers svigersøn, Gaspar Bartholin, 1618-1670. - *fromme*: retskafne; gode; fromme.

48

Finker: To af Henrik Mullers døtre var gift Fincke; fuglenav net finke er fra gammel tid brugt nedsættende om menne sker.

50

sønner: amtmand Henrik Muller, 1635-1717, og amtmand Christian Muller, 1638-1720.

52

skønner: mærker. *55 tienist*: gavn.

56

figte: kæmpe.

57

aarsag: årsag til.

61

Læn: amt; som amtmandens ridefoged forestod Karsten Atke den daglige forvaltning af amtet.

62

made: styre.

64

vey: vis.

67

i hvor: hvor end.

68

ombære: undvære.

77

Mig tykkes: jeg synes.

78

Espen snare: sjællandsk stormand, ca. 1127-1204, som if. sagnet lod Sæbygård bygge.

80

bygge: bebygge. - *beware*: sikre.

81

tilforne: tidligere.

82

just: præcist.

83

forseet: forsynet.

84

slig: sådan. - *lyst*: dejlighed. - *omrundet*: omgivet.

88

Sindall: silke.

89

pral: pragt.

90

nedrig: lavliggende.

93

se ... oppaa: nyde synet af.

94

Diure-: dyre-.

96

betakket: takkede.

97

brikke: tallerken; (rund) brik.

98

føyte: strejfer.

100

Rævisen: hunræven.

102

hierte-kippet: med bævende hjerte.

104

snare: hurtige.

107

løve-sal: løvsal.

111

grøder: lader gro.

112

krydderige: urterige.

115

desmer: vellugt.

456

116

stange: stængler.

118

Som: hvor. - *hand*: skoven. - *sig bierge-bukker*: skrånner ned ad bakke.

119

Eenemerke(d): afgrænset landområde i særeje.

120

diure Hauge(n): indhegnet skov med vildt.

121

ret: lige. - *midder*: midterste. - *held*: skråning.

123

Forinden: inden for. - *konstig*: sindrig; kunstig. - *veld*: kilde.

125

sandig: sandede.

126

støder: støtter.

127

grundig: tilgrundliggende.

132

svæbe: svæve.

133

mit: midt. - *hans*: Tissøs.

135

søe: den såk. Bliden.

136

snart: næsten. - *trinder*: trind, rund.

140

fatte: rumme.

142

setter: gyder. - *leege*: rogn.

143

144 *ad (...)* *hvege*: bevæger sig til.

147

første kast: ved første kast.

152

tør: behøver.

153

Enddog: selvom. - *spiser*: bespiser.

154

Smaae søger: De søger, der omtales i det følgende, er nu alle tørlagt.

156

bære: modtager.

159

Park: dam.

160

og: også. - *rundhed*: gavmildhed.

163

lyng: stime.

164

tørre-: tørve-.

165

tør: kan.

166

henføre: bringe bort.

168

artig: snildt. - *snøre*: fange med snøre; spærre. *hand*: Tissø.

171

verfvis: herves.

173

kiende paa: man mærke.

174

Talle-rullen: fortegnelsen over antallet.

176

hades: efterstræbes.

181

Dravandt: drabant, livvagt.

186

flore: lille tynde brasen. - *løge*: karpe.

187

opholde: skaffe føden til.

189

Krone-braßen: brasen, som er den fornemste.

191

gylden kredts: formentlig om lysets spil i skællene.

193

undret paa: undret mig over.

196

Herr... ganget: bistået, underkastet sig hr. Muller.

197

skik: udseende.

457

200

brende: brændemærke; Mullers våben var et halvt møllehjul.

203

forborgenhed: hemmelighed.

204

forset: forsæt.

206

livsom: oplivende; livlig.

211

endelangs: fra ende til anden.

212

ypper: fremkalder; viser.

214

bemenger: blander.

215

blian: kostbart blankt stof.

218

forlystning: glæde.

219

Apelles: antikkens berømteste maler, der levede i 300-tallet f.Kr. og var Aleksander den Stores hofmaler.

220

Carl van Mander: ca. 1609-1670, Danmarks kendteste maler i samtiden, født i Holland, men siden 1623 bosat i Danmark, knyttet til det da. hof.

221

lærde: kyndige.

223

For: for at. - *skaterings*: schatterings, farvetones. 225 *hand*: Tissø. - *velt*: såle; bølgegang.

226

aae: Halleby å, hvorigennem Tissø har afløb til Storebælt.

227

modig: stolte.

228

flebbe: munding.

229

Grendtze-mand: Tissø danner grænse mellem Løve herred i syd og Ars herred i nord.

231

Atsherritz: Ars herreds. - *Aggre*: ager.

233

I: Karsten Atke. - *Synder*: syd.

234

Sæbye side: Sæbykanten; kysten ved Sæby.

235

ad: til

236

skride: skyde frem af svøbet.

238

zirer: pryder.

242

leylighed: forhold.

243

til hænde gaa: står til tjeneste.

244

eder ... bryster: I mangler intet.

245

hvor: hvordan.

246

qvitere: forlade.

250

Hos mig: ved mig selv.

251

hen: bort.

252

føye: god grund til. 255 *kied*: ked af.

256

overile: overbebyrde.

262

dreng: tjenestekarl; dreng.

263

lykken: skæbnen; lykken. - *vorder*: bliver.

270

omtrekke: løbe omkring.

274

enstig trøje: trøje alene.

275

sluder: regner med slud.

458

278

svollen: ophovnede. - *hænder*: grundled for *maa* (...) varme.

279

banke: må han banke.

280

frøsne: frosne.

282

til takke tage: finde sig i.

286

sin ... bider: nl. af sult.

287

den gamle mand: sig selv som gammel mand.

289

roe: glæde.

291

modig: mødig, trist. - *stig*: trin. - *fied*: skridt.

292

ville: vilje.

294

fange: fa.

296

lange: strække sig.

300

Hvad: hvilke.

302

skiøde: skød.

304

adspurdt: erhvervet. - *møde*: møje, besvær.

308

tornens: tjørnens. - *stinde*: stive.

309

Med: til fordel for.

313

vel er den: godt står det til for den som.

314

føye: forholde.

315

nest: foruden.

316

317 *vaaget... kald*: vågent øje med sit kald som.

318

At: så at.

319

Hand ... tilfreds: uden at han ville være tilfreds med at.

321

skikke: opføre.

323

under øyne gaa: møde uden frygt.

324

bladet... vende: der indtræder en forandring.

325

anstalt: foranstaltning, forberedelse.

328

staaderen: tiggeren.

329

mood: sind.

330

kaas: vej.

331

enstig: enkelt, enlig. - *skiøtter*: tager sig nær.

332

hand: hunden. - *bielde*: gø.

334

haltet: vaklet.

336

hvis: hvad.

339

henbær: bærer bort herfra.

340

Af: fra.

341

Præsterne ...: Det påhvilede præsterne at udforme et skuds mål eller pas til tjenestefolk, der lovligt forlod deres plads.

343

gaa i val: vælge (tøvende).

354

forhvervet: erhvervet. 335 *tarf*: tarv, nytte.

356

fordervet: skadet.

359

arme: fattige.

365

hvis at: det som.

459

370

giøre: skal de gøre.

372

Torsdag: tingdag i Løve herred.

374

Tingsvinde: tingsvidne, juridisk gyldig erklæring, afgivet på tinget.

375

i hvo: hvem end.

376

ind: for sig selv.

Hosianna

Trykt efter SS II, s. 1-9, der gengiver originaltrykket. Digtet er formentlig skrevet, før salvingen fandt sted, idet Kingo ikke har været klar over, at ceremonien var ændret i forhold til tidligere kroninger; i bevarede prøvetryk er endvidere pladsen til datoen på titelbladet tom.

Hosianna: hebr.: frels nu, jf. Sal. 118,25; brugt som hyldestråb til Jesus, da han drog ind i Jerusalem som den af Gud sendte konge, jf. Matt. 21,9. - *Ene-Volds*: enevældige. - *Der*: da. - *høy-vægtige*: meget vigtige. - *Seyersaligen*: sejrrigt, - *fremføre*: udføre. - *omsider*: til sidst. - *henføre*: overføre. - *aff Gud selv indførde*: jf. I.Sam. 9,16-10,24. - *Himmelbudne*: af himlen påbudte. - *Salve*: overgyde med olie og dervede indvie til kongeværdigheden. - *Signe*: velsigne. - *lader*: lad. - *Jørgen Lamprecht*: bogtrykker i København 1644-1672.

1

DAg op: bryd frem (som solen). - *ald Nordens*: Foruden Danmark-Norge ønskede den da. krone at hævde sit herredømme over i det mindste de tidligere da.-no. dele af Sverige. - *Held*: yndest; fremgang.

3

langsom: langvarig.

4

TVILLING-RIGER: Danmark og Norge. - *blive ved*: bestå.

5

Østen-Skandse: om østhimlen.

6

Purpur-Kaabben: symbol på kongeværdigheden; solen er dagens konge, jf. Sal. 136,8; allerede i samtiden omtaltes den fr. konge Ludvig XIV som solkongen. - *svandse*: dreje sig.

7

leg: læg.

8

At: så at. - *yndelig*: venligt; yndefuldt. - *beteer*: viser.

9

aff alle dine Kanter: fra alle verdenshjørner.

10

haf et Øye paa: betragt opmærksomt; overvåg. - *Throne-Planter*: om kongeparret.

11

stadig: varig.

12

sprude ... frem: sætte nye grene.

13

14 Deel (...) Med mig: tildel mig.

13

og: også. - *lyksom*: lykkebringende.

15

Tilegne: tillægge. - *reet*: virkelig. - *Skik*: skikkelse, form.

460

16

NORDENS ARVE-SØN: Christian V var den første da konge, der opnåede kongeværdigheden udelukkende ved arv og ikke ved valg. - *egen Krone*: Til kroningen, den første under enevælden, var der fremstillet nye kronjuveler, nu på Rosenborg.

17

finder: føler. - *Feyl*: ufuldkommenhed. - *b/ive*: blive ved.

18

Solens skive: solur; knyttet til *peged paa*.

20

hvor: hvordan.

21

forsagt: modløs. - *Sang-Gud-inde*: muse, om inspirationen.

22

torde: skulle.

23

haanes: far skam. - *brendt*: forbrændt.

27

Folke-Boe: menneskebolig. - *DAN*: den da. sagnkonge, der regnes for folkets stamfader og rigets grundlægger, som det blev opkaldt efter.

28

Sad op: satte sig op. - *tog sig (...) an*: overtog.

30

langt: for længst. - *Spiir*: scepter. - *braske*: prale.

32

Frihed: nl. kongens frihed fra en håndfæstning.

33

her paa: heraf. - *Speyl*: spejlbilleder. - *Fæste*: hvælving.

34

lenked: fastholdt; styret.

36

et Straa-bredt: bredden af et strå.

37

foore: opførsel; udstyr.

39

brask: pragt, - *forbleg ned*: falmet.

41

Himmel-Tegn: dyrekredsens 12 tegn.

42

frydig: glad. - *bruger...*: nl. på hestene, der if. den antikke og den nord. mytologi trækker solgudens vogn. - *flux*: rask.

43

Trotz: der er ikke tale om at.

44

Stærten: stjerten, halen (med giftig brod).

45

Naade-blus: om solstrålerne.

49

Lius: lys.

50

Sokke: sænkning, sump.

51

Qvegnings: oplivelses.

52

forkrenked: krænket. - *kryst*: knuget.

53

hand: solen. - *stridig*: stride.

54

blinde: uigennemsigtige.

58

Fiske-sal: om havet. - *næt*: behændigt.

59

Safften: om havvandet. - *Thronens gyldne Ring*: om solskiven.

60

øses: nl. som regn.

61

Ihvor: hvor end.

62

Regiment: styre. - *intet dog dißværre*: dog ikke på ringere måde end.

63

i... Agt: holder ordentlig øje med alting.

64

HErrens Magt: Guds magt (som er betroet solen el. kongen).

65

Throne-gang: gang som hersker.

67

DRONNING: om månen, der hersker over natten, jf. Sal. 136,9.

72

Tro: troskab. - *trygge*: pålidelige.

74

Veyr: vinde.

75

jeffnt: vedholdende; roligt.

76

frem: igennem. - *end*: selv. - *dend*: månen.

77

Herredom: rige; styreform.

78

tør: kan.

79

Creatur: skabninger. - *løser aff*: giver fri.

80

støde-Staff: støttestav.

81

brumle: brumme.

82

Mennisken: menneskene.

83

gifftig Stierne-skud: If. folketroen kunne stjerneskud varsle død, jf. J.M. Thiele: *Danmarks Folkesagn III*, 1860, nr. 570.

84

brud: skade.

87

Lyus: lys.

88

lige: samme; solen og månen har samme rettigheder.

89

Saa: sådan. - *Aar til Aar*: år efter år. - *Skiffte*: forandring. - *kiendes*: mærkes.

90

vendes: forandres.

91

Kræ: skabning. - *stiger op og ned*: fødes og dør.

93

skikked: ordnet.

94

vrikked: rokket.

95

blive: skal blive.

97

Blood: slægt; blod. - *Rolde*: række.

98

Som: grundled. - *udi Volde*: i deres magt.

99

Støven: støvet; de jordiske rester. - *hvor*: hvordan.

99

100 *giorder om Med*: ifører.

101

modig: stolte. - *Siæle-Tal*: flok af døde (nl. kæmperne og kongerne). - *platte*: falde.

105

omfeyed: slået om, til side.

107

Romer-Marken: Kimbrerne og teutonerne, der formentlig var udvandret fra Danmark, invaderede i det 2. årh. f.Kr. Romerriget.

111

Iodne paa: tilfalde.

112

lange: (lang)varige.

113

FREDERICK: Frederik III, der 1660 fik indført enevælde og arvekongedømme. - *bliver*: består.

114

I mens: så længe. - *Frost-lived*: frostfulde. - *opdriver*: kaster op.

115

hug: huggede. - *Krampe-knuden*: den komplicerede knude (dvs. situation); den snor med knuder, der if. folkelig overtro kunne helbrede krampe (om Danmarks situation under svenskekrigene 1658-1660).

462

118

Saasom: eftersom. - *vaarst*: var. - *affmalnings stykke*: billede, mønster.

119

HERrens sande frygt: sand guds frygt.

120

omtrykt: omkranset, kronet.

122

123 *hegne (...)* *om:* omhegne.

123

opkilted ... Sverd: med opbundne klæder pga. bæltet med sværdet.

126

Pund: vægtenhed; talenter; hverv, jf. Luk. 19,11-27.

127

133 *Krone (...)* *SVERD (...)* *SPIIR (...)* *EBLE:* de kongelige værdighedstegn.

128

Gud Krone: måtte Gud krone.

131

Rættens Spiir: jf. Sal. 45,7.

132

undergaa: gå til grunde.

134

Formue: evne.

137

Gak: gå.

138

Aul: frembringelse; afgrøde.

139

Stierne-tykt: tæt, talrigt som stjernerne, jf. 1.Mos. 15,5.

140

til (...) *traar:* længes efter.

141

mandes ... op: styrkes hjerter til at blive mænd. - *beggeRiger(s):* Danmark og Norge.

142

Daj: dada, småslag. - *hugger:* nl. med våben.

146

Mens: men. - *keyse:* vælge.

147

Alt... Dig: kun for hos dig alene.

148

Og de: og for at de. - *vidne:* bevise.

149

din Samuel: Sjællands biskop Hans Wandal, der salvede Christian V, ligesom profeten Samuel salvede Israels første konge, Saul, jf. I.Sam. 10,1. - *til ... opammed:* Bispesønnen Hans Wandal var tidligt bestemt for den geistlige stand i lighed med Samuel, der blev lovet til Gud før sin fødsel, 1.Sam. 1.

150

krammed: knuget.

152

Ordens: stands; biskoppen talte på hele gejstlighedens vegne.

154

bie: vente.

157

sysler (...) om: er virksom.

158

159 *sin Trøye Forskaane:* undgå fare.

160

Marken: slagmarken.

162

Læbers Kalve: bønner (som er den åndelige form for offerdyr), jf. Hebr. 13,15.

163

Gud signe: måtte Gud velsigne. - *din Skulder ...:* Før enevældens indførelse salvedes kongen på skulder og arm, men da Christian V besteg tronen, indførtes en ny ceremoni, hvorefter kongen blev salvet på hoved, bryst og hånd.

463

166

Salve-lugt: jf. Højs. 1,3.

169

skiud: skyd.

170

smurde: salvede. - *klæde:* beklæde, sidde på.

172

ARVING: Frederik IV blev født 11/10 1671.

173

med: sammen med. - *b/ive:* bestå.

174

175 *give (...) Rum:* opfyldte.

176

Lykkes Ynske-Raab: lykønskningsråb. - *Zion(s):* tempelbjerget i Jerusalem, hvor Israels konger indsattes, jf. Sal. 2,6; Guds folk.

177

styrke: skal styrke. - *Gud* (anden gang): tiltale.

178

Livsens Flood: If. Bibelen udspringer den livgivende flod i paradis (1.Mos. 2,10), i Jerusalems tempel (Ez. 47,1-12) eller under Guds trone (Johs.Åb. 22,1 f).

179

Gud ... KONGEN: måtte Gud holde kongen i handen.

180

som ... bær: har ham som et værdifuldt eje nær sit hjerte, jf. Højs. 8,6.

181

Skift: lad veksle.

182

183 *Iaane Aff*: overtake fra.

183

Regierings skik: styreform.

184

friligen: frit, frimodigt.

185

tilig: tidligt.

186

overligne: ligne, men overgå.

187

sildig: sent.

188

fuld (...) FEM: om Christian V og desuden ordspil på udtrykket at være ved sine fulde fem (sanser).
Maytz: majestæts, - *forbedere*: talsmand, som beder for (kongen).

Kroneborgs Korte Beskrifvelse

Trykt efter SS II, s. 15-26, hvis tekst gengiver originaltrykket. Kilderne til beskrivelsen af Kronborg har Kingo antagelig lånt af P.H. Resen, som i flere år havde samlet stof til et *Atlas Danicus*, der imidlertid aldrig fuldendtes, jf. F.J. Billeskov Jansen: »Om Thomas Kingos topografisk-historiske Digtning«, *Acta Philologica Scandinavica*, X, 1935, s. 163-198.

Matthias Jørgens-Søn: Matthias Jørgensen Godiche, bogtrykker i København 1660-1678; hans firma er videreført til nutiden (Schultz). - *Christen Geertsen*: boghandler og forlægger i København.

Ene-Volds: enevældige. - *Blive*: skal blive. - *Forbedere*: talsmand, som beder (for kongen).

[x]; [x];[x];[x]; [x];: gr.: alfa og omega, alfabetets første og sidste bogstav, 464 symbol på Gud som altiges ophav og endemål, jf. Johs.Åb. 1,8. Symbolet er i flere digte anvendt af Kingo som indledende

anråbelse.

1

Naader: nådegaver.

2

oprøre: bevæge.

4

Hunnig: honning; ansås i antikken for himmelsk dug, som bl.a. gav spædbørn veltalenhed. - *Pald*: forhøjning.

5

reenlig: rent.

6

Patte-drukne: med modermælken inddrukne. - *Mad*: sprog.

7

Føde-tunge: modersmål.

8

aae: eje.

10

med: sammen med.

11

At: til at. - *hos*: ved. - *stød*: stub.

12

Riin: Rhinen.

14

Mens: men. - *sagt*: roligt.

15

Sitter: citar.

16

Iegee: spille. - *Dreng*: tjener.

17

hidse: hejse.

18

Huo: hvem. - *tør*: vil. - *trindse*: hejse.

19

Lod: metalklump med snor til at måle dybden.

21

kaster: lader falde. - *Fløye*: vimpler, der viser vindretningen.

22

volder: forårsager.

23

klemd: beklemt. - *kryst*: knuget.

26

Seyle-Børn: om skibe. - *dysse*: dysse i søvn.

27

Ræt: lige. - *helse*: Fra gammel tid havde skibe, der passerede Kronborg, pligt til at hilse ved at sænke topsejlet.

28

Liuned: lyn.

29

Tilsted: tillad. - *Priis*: ære; ros. - *Fæste*: fæstning.

32

mooes: modnes.

33

Skaldre: skjald. - *tilforn*: tidligere.

34

rundeligen: rigeligt. - *næreret*: have ernæreret.

37

Hui: hvorfor. - *bemøye*: anstrengte.

38

vaaget: vågent.

39

Trolde-skraal: om kanontorden.

40

stumpe: stavre.

41

giennemløbe: gennemgå.

42

Amagtighed: afmagt.

43

intet: ikke. - *vand*: vant til.

44

Vadmel(s): groft stof. - *Tot*: bundt på rokken.

45

Magt: evne. - *for*: frem for. - *rætter*: retter mad.

46

Hiertet...: om den gode vilje. - *hude-fletter*: pisker.

48

læser: fremsiger. - *færdigt*: dygtigt.

49

For: for ... siden.

51

Bygge-sted: grund.

465

52

HErrens Ord: jf. 1.Mos.1. - *Skik*: skikkelse. - *Skabning*: form.

53

huor: hvordan. - *Vandet...:* jf. 1.Mos.1,9-10. 55 *bekyste*: kyssede.

56

rørtis: bevægedes. - *Grand*: (sands)korn.

58

Frag: kæk.

59

lynd: stime. - *omhueged*: flakkede om i.

61

booled: horet.

63

Idel: litter.

64

beged: tjærede. - *Fiele-bukt*: planke krumning (om skibe).

65

beridde: beredte, dannede.

66

spridde: spredte.

67

aged: kørt.

69

Bygge-plads: grund.

70

strande: have.

71

Did: derhen. - *Kraag*: krumning.

72

aag: agede, kørte.

73

da som: da.

74

(daglig) meer oc meer: flere og flere.

75

oc: også.

77

bælded: overmodig. - *af*: ud af.

78

fanged an: begyndte.

79

Troo: troskab.

82

fast': befæstede.

83

Fra: over for.

84

Skalk: skurk (om ondskab).

86

Snid: list. - *Underfund*: bedrag.

87

finge: fik.

90

Som: hvor. - *Flynderup*: gård i Tikøb sogn, syd for Helsingør gör.

91

Flynderborg: den ældste kendte borg ved Helsingør, beliggende syd for byen. - *fang*: fangst.

92

opvælt: væltet op.

93

des: dens. - *vist*: sikkert.

94

udlevet: overlevet.

95

At: så at. - *Høfdingsmand*: hovedsmand, kommandant.

97

som at: efterhånden som. - *huege*: være urolig.

98

Konster: menneskelige kundskaber og færdigheder. - *grandere*: dygtigere. - *Spil*: instrument.

99

Forfarenhed: erfaring.

101

Beleylighed: lejlighed.

103

befundet: skønnet.

105

lystig: herlige. - *Kraag*: næs.

107

Food: fundament.

466

108

Øre-Kraag: Borgen Ørekrog eller Krogen blev bygget af Erik af Pommern ca. 1420-1425; 1574 påbegyndte Frederik II opførelsen af en ny fæstning på stedet.

109

slæt: helt.

111

Steene-Eeg: stenhårde eg.

114

Oc: og for at.

116

Som ... bekiend: Kronborg byggedes i vid udstrækning af til kaldte udlændinge.

117

Vid: videnskab.

119

Cirkel: passer; vinkelmåler. - *Lodde-Paß*: vaterpas med lod.

120

slæt: glat.

122

Gullands: Gotlands.

123

slig: sådan. - *Eenighed*: ensartethed.

124

truder ud: stikker frem.

125

konstig: sindrige.

126

Daanelse(r): bevidstløshed.

127

Kartovers: korte kanoners. - *Kober*: bronze.

128

Eem: em, damp. - *Slug*: svælg.

131

skiuder: skyder. - *Bißmer-Pund*: 6 kg.

132

Pulver: krudt; pulver.

133

ilded: antændte.

135

friit: dristigt.

136

Axlen: skulderen.

137

varsom: årvågne. - *tuende*: to.

138

At: for at. - *Seyle-Tøy*: skib(e).

139

Med (...) forære: give.

140

Seyle-Fald: sænkning af topsejlet. - *faa*: give.

141

Saa: sådan. - *kandstu*: kan du. - *auet*: kue.

142

At: så at. - *Lam*: orden.

144

Første: fyrste. - *betagis*: fratas. - *Æris-Grand*: en smule ære.

145

Inder-deel: indre. - *Agtsom*: opmærksomme.

148

rundt: rundhåndet. - *overlagt*: anbragt på.

149

værdis: værdiges, nedlader dig til. - *oplade*: åbne.

150

Huelning: hvælving, nl. den yderste del af Mørkeport, der dog i 1664 var blevet forkortet.

153

omsuanded: tumlet omkring.

154

Rakitens: rakettens. - *Puff*: knald. - *verkeligen*: lystigt. *Fyreverk*: fyrværkeri. - *Knek*: brag.

156

Som: som om. - *giøre fald*: falde ned.

157

Ridder-spil: turnering. - *anretted*: udført.

158

Ædelmand: adelsmand.

159

Rende-banen: turneringspladsen.

160

Besynderligen: især. - *hoos*: til stede.

467

161

Post: vandpost; springvandet, der oprindelig stod i Kronborgs gård, var dog som krigsbytte ført til Stockholm 1658. - *middel Prikke*: midtpunkt.

162

lønlig: skjulte.

163

suis: suges. - *artig*: morsomme; smukke. - *Spræt*: ryk.

164

Kober-billeder: bronzefigurer, der havde prydet springvandet.

165

suære: sværge på. - *det*: at.

166

omsider: til sidst. - *stivet*: gjort stive.

167

Ledemod: legemsdele.

170

grandgivelig: nøje. - *klamre*: larme.

172

Dødens ... Bud: sikkert budskab om døden. - *Order*: ordre.

175

Gaster: onde ånder. - *Bas*: støj; bas. - *Brum*: brummen.

176

piber: fløjter. - *dum*: stum.

177

optænke: udtænke.

178

Til... skienke: til at skænke dødbringende skåle vha. (kanoners) skjulte ild.

179

Skyt: skydevåben.

180

Centner(s): 100 pund. - *Under-vraa*: kælder.

183

faur: smuk.

187

en Blik: blikstille.

190

Som: grundled. - *Aarlig Aar*: hvert år. - *Rente*: indtægt, nl. sundtolden. - *baader*: gavner (ved).

192

quit: fri.

193

bramme: prale.

194

frygte sig: kan det frygte sig.

195

Som: eftersom. - *propmed*: fyldte. - *Slange*: mindre kanon; slange.

196

i grund: til bunds.

199

med: samtidig med.

201

dælder: sænker.

203

Have: Lundehave, der hørte til Kronborg, og som lå ved det nuv. Marienlyst slot.

204

stinden: stive.

205

afdeelte: inddelte.

206

for: som.

207

Forsuar: beskytter.

208

passe paa: passe.

210

snart: næsten.

211

kommer (...) *nær*: måler sig med.

212

udi sær: særskilt.

214

Omgang: omkreds.

215

Pral: pragt.

216

dygtig: egnet.

468

217

adskillig: forskelligt. - *Steene*: fliser.

218

Indsprængd i: med stænk af.

219

Art: måde.

220

som ... Vaar: som om det var arme (bifloder).

222

som ... Lue: som om det satte ild til alt.

224

underfooted: for fodden liggende.

225

alt over: overalt.

226

Siunen: synet.

228

Aasiun: blik.

229

Omheng: tapet; til Kronborg vævedes gobeliner, der forestillede alle de da. konger, jf. H. Langberg: *Dansesalen på Kronborg*, 1985, og H.D. Schepellem og U. Houkjær: *The Kronborg Series*, 1988. - *praler*: ser prægtigt ud.

230

Drifter: bedrifter.

231

udviise: vise. - *grandt*: nøje.

233

knæled: tvunget i knæ.

234

235 *pæled* (...) *ud*: afmærket med pæle.

235

Tog: togt.

236

Ort: sted.

237

Bond: grund. - *Cimber*: kimbrer, det jy. folk, der i det 2. årh. f.Kr. invaderede Romerriget.

238

velte: væltede.

239

stridig: stridbar. - *demped* (...) *ned*: besejrede.

242

flux: langt.

244

uden: udenfor.

245

unået: givet.

246

puds: vandhul.

247

Jerne-sened: med sener af jern.

251

Imens: så længe.

252

slaer: spiller. - *Spaer to*: næsthøjeste trumf i kortspillet l'ombre, der blev kendt i Danmark ca. 1650.

253

føre: udøve.

254

Foruden: medmindre. - *der hos*: tillige; nærvæd. 255 *Guds sande Frygt*: sand guds frygt.

256

Hold: holdepunkt.

258

stierte: haler.

259

Alabaster-Børn: Altertavlen i Kronborg slotskirke er udsmykket med et forgylt alabastrelief af korsfæstelsen.

260

mod: i forhold til.

261

den Tiid: dengang.

262

giort: vist, nl. ved gudstjeneste. - *Priis*: lovprisning.

263

efterstaa: blive tilbage.

469

264

Almysse: Ved indvielsen af slotskirken skænkede Frederik II 300 daler til de fattige.

265

Der: da.

268

Armis: fattiges.

269

salig Herre: Frederik II.

270

verdslig: jordisk.

271

loodst: efterlod.

272

Den Tredie: Frederik III.

273

forfærdige: istandsætte.

274

Murebrekker: svære skyts.

275

sidste Feyde-Tiid: svenskekrigene 1658-1660; Kronborg overgav sig efter tre ugers belejring i 1658. - *givet hen:* overgivet.

276

Ven: Kronborgs kommandant Poul Beenfeldt (1610-1676), der siden blev dødsdømt for overgivelsen, men atter benådet.

278

jo: ikke. - *glippe:* svigte.

279

u-vandt: utilbørligt; usædvanligt. - *Skrid:* skridt.

280

Nipped: det yderste.

281

inde: hjemme.

282

Omskiønt at: selvom. - *Sigvard:* Den uovervindelige helt Sigvard Snarensvend lod sig frivilligt binde til et træ i en tvekamp, men vendte det tilsyneladende nederlag til en endnu større sejr ved at rive træet op med rode, jf. folkevisen »Kong Diderik og hans Kæmper«, *Danmarks gamle Folkeviser* nr. 7. 283 *Snid:* list. - *hengik:* gik tabt.

284

sterkere ... Krone: Ved freden i København 1660 genvandt Frederik III noget af det tabte land, og ved indførelsen af enevælden samme år styrkede han kongemagten.

286

Rif: revne, - *forgætte:* glemme.

287

bødte: udbedrede. - *det i din:* det som i din.

289

*stat:*stå.

292

Tom i Øyet: jf. 4.Mos. 33,55. - *Avinds-Mand:* fjende.

Aandelige Siunge-Koors Første Part

Trykt efter SS III, s. 1-111, som gengiver Det kongelige Biblioteks eksemplar af originaludgaven, hvis trykfejl dog er rettet.

Titelkobberets tekster lyder:

*dend som giorde øret skulde hand ikke høre: Sal. 94,9. - mit barn giv mig dit hierte: Ords. 23,26. - Gud mit hierte er bered: Sal. 108,2. - bered: 470 klar, forberedt. - dine døttre skulle opfostris ved siden: Es. 60,4. - glad i Guds huus: jf. Es. 56,7. - fornøyet i mit egen hus: tillægges sneglen som symbol på kvinden, der bør være knyttet til sit hus. - En fader skal lære sine børne din sandhed: Es. 38,19. - min haand er om natten udrakt: Sal. 77,3 (om menneskets øgen efter Gud). - om midnat bade Paulus og Silas og lovede gud: Ap.Gern. 16,25. - Til nederste billede i midten (af kong David) er teksten antagelig glemt i originaltrykket; i udgaverne fra 1677 og 1684 står her: *Siunger HERREN en ny Sang*: Sal. 96,1. - *Siunger*: syng. - *Thomas Kingos Aandelige Siunge-Koors første Part*: Titlen er tildels overtaget fra Søren Terkelsen: *Astree Siunge-Choir*, I-III, 1648-1654, en samling oversatte hyrdeviser; med *Aandelige* markerer Kingo samlingens kristne, opbyggelige sigte.*

[x]; [x];[x];[x]; [x];: gr.: alfa og omega, alfabetets første og sidste bogstav, symbol på Gud som altings ophav og endemål, jf.Johs.Åb. 1,8. Symboler er i flere digte anvendt af Kingo som indledende anråbelse. - *Aandelige Siunge-Koor(s)*: jf. note til s. 49 - *Poenitendse-Psalmer*: bodssalmer; traditionelt regnes Sal. 6, 32, 38, 51, 102, 130 og 143 som kirkens specielle bodssalmer. Til gendigtingerne har Kingo benyttet bibeloversættelsen af 1647, der er forsynet med noter, og desuden antagelig en lat. kommentar, Martin Geier: *In Psalmos Davidis Praelectiones et Collectanea*, 1668, jf. Aage Bentzen: »Kingos Oversættelse af »Poenitendse-Psalmerne««, *Teologisk Tidsskrift*, 5.Række III, 1932, s. 241-294 og IV, 1933, s. 24-36. - *sangviis*: i sangbar form. - *Daniel Eichhorn*: bogtrykker i København 1654-1677. - *Christian Gertsøn*: boghandler og forlægger i København.

Samtykke: Før teologiske skrifter kunne offentliggøres, krævedes biskoppens og universitetets godkendelse. - *Saasom*: eftersom. - *Geist-rige*: rige på (kristelig) ånd. - *vel*: godt. - *arteligen*: klart; kunstfærdigt. - *utsatte*: oversat. - *Skialdrer*: skjald. - *Mag.*: magister. - *eragter*: anser for. - *og*: også. - *at de*: for at de. - *en ræt ... øvelse(r)*: gudelig gennemførelse af en sandt kristelig andagt. - *fornæmmelig*: især. - *GVDs sande Frygt*: sand guds frygt, - *forkølned*: afkølet. - *noksom*: i høj grad. - *Tilkomst*: komme (ved dommedag), jf. Luk. 18,8. - *høyfornødene*: meget nødvendige, - *forlæne*: skal give. - *Johan Wandal*: 1624-1675, fra 1668 Sjællands biskop. - *D.*; doktor; Wandal var dr.theol. *Ene-Volds*: enevældige. - *det Ny Aar*: Tilskriften er dateret 27/12 1673. - *vorde*: blive. - *Regimente*: styre, - *fordrister*: drister. - *Maytz.*: majestæts. - *for*: foran. - *andstaa*: være passende for; behage. - *anledning*: anledning til. - *ihukomme*: huske. - *særdelis*: særlige. - *floor*: blomstring, - *gemene*: almene. - *bestis*: bedstes. - *fremtarv*: gavn. - *skyldige*: forpligtede til. - *stykker*: forhold.

471

tilforne: tidligere. - *nogle faa ...*: nl. *Hosianna* (s. 29-36), 1671, *Lykynske Til ... Prinds Friderich ... Fødsels Tid*, 1671, *Prinds Friderichs Velkom*, 1671, *Christian den Femtes Hiemkomst*, 1672 og *Kroneborgs Korte Beskrivelse*, 1672 (s. 37-47), der alle er rettet til kongehuset. - *opegges*: opmuntres. - *dend anden Part*: udkom 1681 (s. 163-282), men flere dele fik Kingo ikke skrevet. - *og*: også. - *forfærdige*: udarbejde. - *Landsfolk*: folkeslag. - *eftergive*:stå tilbage for. - *Gudfrygtigheds ... øvelse(r)*: daglig udøvelse af gudfrygtighed. - *taad*: titget. - *jo*: ikke. - *alligevel at*: selvom. - *befale*: overgive, - *frem og frem*: i al fremtid. - *bekræfte*: styrke; stadfæste. - *Sæd*: efterkommere. - *Velstand*: velmagt; gode tilstand. - *Saa*: sådan. - *S.Hans ... Dag*: 27/12. - *Forbedere*: talsmand, som beder for (kongen).

Høyopliuste: meget oplyste. - *Poenitentze-Psalmer*: jf. note til s. 51. - *Melodier*: Melodierne til *Aandelige Siunge-Koors Første Part* hører alle undtagen nr. 2 oprindelig til elskovviser. - *forfængelig*: værdiløse; forærgelige. - *befalder*: behager. - *at*: så at; for at. - *artigheds*: skønheds. - *anhøre*: høre på. - *Sodoma*: den syndefulde by, som udslettes af Gud, jf. 1.Mos. 18,20-19,29.- *Zion*: (tempelbjerget i) Jerusalem; Guds folk. - *udqviste*: piske ud, gennemhegle. - *brugelige*: almindeligt brugte. - *vist*: vidst; arbejdet på. - *sær*: særlige; sære. - *besynderlig*: især. - *som mere*: hvilket mere. - *materien*: emnet; sagen. - *for (...) skyld*: pga. - *Ord-Nisser*: tomme ord. - *kyvse*: kyse, skræmme. - *slettiste*: simpleste. - *de*: som. - *indføre*: anføre. - *i vor*: som i vor. - *for kort tiid*: for kort tid siden.- *flux*: langt. - *antagne*: accepteret. - *og være*: også være. - *Lekkere*: kræsne. - *anstøde*: støde. - *mig ... erklære*: både udtale mig derom.

billig: retfærdigt. - *Guds Kierlighed*: kærlighed til Gud; Guds kærlighed. - *vringel-vuren*: vrangvilligt. - *særskindet*: sært, urimeligt. - *D.*: doktor. - *Johan Wandal*: 1624-1675, fra 1668 Sjællands biskop, - *forfærdige*: udarbejde. - *Aarsag*: årsag til. - *tage ... Ploven*: standse arbejdet, jf Luk. 9,62. - *Lyvset*: lyset. - *Des imellem*: imidlertid, - *forynsket*: ønsket.

Mag.: magister. - *Land*: landsdel. - *sig ... forretaget*: har sat sig for. - *kaldis*: som kaldes, - *forfærdige*: udarbejde. - *Ansøgning*: Kingos ansøgning er bevaret og findes trykt i SS V, s. 229-230. - *saa*: ligeledes. - *og*: også. - *oplegge*: udgive. - *dog at*: med det forbehold at. - *des revision*: censureringen af den. - *Sl.... Ihukommelse*: mindet (om ham er) saligt og meget prisværdigt. - *den 6. Maij ...*: Forordningen bestemte bl.a., at teologiske skrifter skulle censureres af stiftets biskop og af universitetet. - *Anno*: lat.: i året. - *udgangne*: udsendte. - *vorder*: bliver, - *forholdet*: handlet. - *maa*: måtte. - *tilfordriste*: driste til. - *bemeldte*: omtalte. - *stil*: skriftypen. - *trygt*: trykt. - *distráheris*: udspredes, - *forskrefne*: ovf. nævnte. - *i saa maade*: sådan. - *betrædis*: 472 pågríbes. - *forbrut*: mistet retten til. - *med at fare*: hos sig. - *næste*: nærmeste. - *Rixdlr*: rigsdaier. - *Befindis*: gribes. - *straffis*: straffes han. - *mens*: men. - *Mandaters*: lovbestemmers. - *modvillige*: genstridige, opsætsige. - *eftersom*: efter hvad der. - *forfang*: hindring; skade. - *under*: med risiko for at miste. - *Hyllist*: yndest. - *Zignet*: segl. - *L.S.*: forkortelse af lat.: loco sigilli, i stedet for segl.

Geistridge: rige på (kristelig) ånd. - *Mag.*: magister. - *THOMÆ*: lat. dativ af Thomas. - *Haver Sin Lyst*: Æredigtets forfatter har anbragt sine initialer som de tre ords begyndelsesbogstaver; det er sandsynligvis Hans Sørensen Leth, 1625-1688, kgl. konfessionarius fra 1668; han kan have kendt Kingo fra Frederiksborg Latinskole, hvis forstander han var.

2

Offer: om bøn.

4

tre gang' hellig(s): jf. Johs. Ab. 4,8, hvis lovprisning indgår i kirkens liturgi (Hellig, hellig, hellig er Herren ...).

5

vist: bestemt.

6

lover Gud: pris Gud, oversættelse af hebr. halleluja.

7

samptlig: i forening. - *Ach*: gengiver rimeligvis, ligesom flere af de følgende kursiverede ord, Sal. 6 (v. 4).

8

Poenitendses: bøds. - *Kindebakken*: kinden.

9

hvor lenge: alm. klageråb i Davidssalmerne, f.eks. Sal. 6,4.

10

Frelses komme: evt. Es. 56,1.

11

træt af suk: Sal. 6,7.

12

HErren ...: Sal. 6,9.

14

at: så at. - *pligter*: gør bod.

17

i HERren ...: alm. bibelsk udtryk, især i Davidssalmerne, f.eks. Sal. 32,11. - *stedse*: altid.

18

slig: sådan.

Faksimile af nodeside fra originaludgaven; melodien findes i moderne udsættelse s. 285.

Dend første Morgen-sang

1.1

Rind: stå. - 1.3 *i Basunen støde*: I Bibelen forkynnes vigtige begivenheder ofte ved, at der blæses i basun, bl.a. Johs. Ab. 8-11. - 1.4 *Hos*: ved. - *staun*: sted. - 1.5 *Inder-deel*: indre.- *røre*: skal røre. - 1.7 *Lov*: lovprisning.

2.2

alt: allerede. - 2.3 *Øyen bryne*: øjne. - 2.5 *skrækkelse*: skræk. - 2.7 *korte*: forkorte.

3.1

fremstil dig: træd frem. - 3.4 *Hu*: sind. - 3.6 *Være*: skal være, skal vises. - 3.8 *Hærskab*: herredømme.

473

4.1

saa: sådan. - 4.2 *din Frygt*: guds frygt. - 4.6 *Sool og Skiod*: jf. Sal. 84,12. - 4.7 *Æ*: så at. - 4.8 *Vold*: magt.

5.8

did: derhen.

6.3

befalde: behage. - 6.4 *Skik*: skikkelse; Djævlen er en falden engel, jf. 2.Kor. 11,14. - 6.5 *plokke ...*: jf. Matt. 7,16. - 6.8 *For et Æble*: jf. 1.Mos. 3.

7.1

og: også; selv. - *Satans Lemmer*: mennesker, der er i Satans tjeneste. - 7.4 *Vendis*: forandres. - 7.5 *Tungers svøbe*: bagtalelse, jf. Job 5,21.

7.7

undløbe: undslippe. - 7.8 *Snære-Baand*: fælder.

8.1

Drift: bedrift. - 8.3 *hende*: gerningen el. hånden. - 8.7 *tilrede*: nær; rede.

9.3

Iodnet: tildelt. - 9.4 *Ville*: vilje. - 9.8 *Mens*: men. - *Taal*: vilje.

10.1

Lyvse-Stage: lysestage, om kirken, jf. Matt. 5,14-16. - 10.3 *lede*: skal lede. - 10.4 *end*: endnu. - 10.5 *Hyrder*: præster, jf. 1.Pet. 5,2 og Johs. 10,11-12. - *bemande*: skal gøre mandige. - 10.7 *frit*: modigt. - 10.8 *fast*: meget. - *eftertraar*: efterstræber.

11.4

Blive: skal blive. - 11.7 *at*: til at.

12.1

Landemerker: grænser. - *staa*: skal stå. - 12.2 *leyde*: sikkerhed. - 12.4 *Bryde ... paa*: skal ikke angribe dem med vold. - 12.6 *Fædmed*: gjort frugtbare, jf. Sal. 65,12. - 12.7 *Nødtørftig*: nødvendig, - *give*: skal give.

13.1

og: heller. - 13.3 til (...) vende: give.

14.4

sæt: vendt. - 14.6 Hvor: hvordan. - nipper af: tager af. - 14.7 hver Tjme: for hver time.

15.2

Maal: tidsrum.- 15.7 Vee: smerte.- 15.8 Rodne: skal rådne. - Joorde-Blee: liglagen.

Dend første Aftensang

1.1

runden hen: gået. - 1.2 flux: straks. - ad (...) lider: går mod. - 1.5 Mørkheds: mørkes. - 1.6 Øyen-bryn: øje.

2.2

beskiæret: tildelt. - 2.3 stedse: altid. - 2.4 Skyggen: om beskyttelse, jf. f.eks. Sal. 91,1-2. - 2.6 fied: skridt. - 2.7 traade: træde. - 2.8 Gud: tiltale. - alt: stadig, - følget: fulgt.

3.2

Være: skal være, skal vises. - 3.7 At: så at.

4.1

Luftens Fyrste: Djævlen, jf. Efes. 2,2.- 4.2 tusind-kunstig: listig på tusind måder. - 4.4 vildet af: vildledt fra. - 4.5 fast: meget. - 4.7 sværmed: rasede. - 4.8 Baand: fælde(r).

474

5.2

fornummed: fornemmet. - 5.3 slummed: slumret. - 5.7 ingenhaande: ingen form for.

6.3

udskriver: udsletter.- 6.4 dyre: dyrebare.

7.2

Mig (...) forseet: fejlet. - 7.3 forbudne Frukter ...: jf. 1.Mos. 2,16-17 og 3,1-6. - 7.6 slæt: helt. - 7.7 rense ...: jf. Johs.Åb. 7,14. - 7.8 Tvæt: afvaskning.

8.1

og: også. - 8.2 skam: skammelig handling. - 8.5 Mens: :men. - 8.6 paa Hiertet sat: anbragt ved dit hjerte, jf. Højs. 8,6.

9.2

forgiette: glemme. - 9.5 oprinde: stå op. - 9.7 Vagt: overvågning, - finde: mærke.

10.3

Livsens Sool: Gud, jf. Johs.Åb. 22,5. - *Jacobs stierne:* Jesus, jf. 4.Mos. 24,17 og Matt. 2,1-11. - 10.4 Lyvs: lys. - 10.5 Synde-damp: om de syndige drømmebilleder. - 10.6 Søvne-knytte: søvn-bundne.

11.1

Engle-bud: engel betyder egl. sendebud. - 11.2 din Øyesteen ... : jf. Sal. 17,8. - vare: bevare, vogte. - 11.3 snid: list. - 11.4 hule: listige. - *Helved-skud:* skud, skyts fra helvede. - 11.5 stie: stige, jf. 1.Mos. 28,12. - 11.6 op og ned: på vej op og ned. - 11.7 Himmel-spoor: (stigens) retning mod himlen. - vrie: vride, vende.

12.5

Signe: velsign. - 12.6 *Blood*: slægt.

13.3

lider: har det.

13.6

træl: trælle. - 13.7 *Kilden*: Gud, jf. Jer. 2,13; Guds ord, jf. Johs. 4,14. - 13.8 *Israel*: Guds folk og rige.

14.2

befaled: betroet. - 14.3 *regiere*: regér. - 14.4 *De*: så at de. - 14.5 *offer*: om bønnen. - 14.6 *Skyen*: nl. omkring Gud, jf. f.eks. 2.Mos. 13,21.- 14.7 *stunde*: længes; stræbe.

15.2

Dødsens Broder: søvnen if. den gr. mytologi. - 15.3 *fæste*: fæstning. - 15.7 *færdig*: klar. - 15.8 *Mens*: så længe som; siden.

16.1

opstaa: stå op (af sengen). - 16.2 *møde*: nl. Gud med morgenbøn. - 16.3 *bløde*: væde (med gråd). - 16.8 *hende*: sjælen.

Dend 1. Kong Davids Poenitendse Psalme

Poenitendse Psalme: bodssalme, Sal. 6.

1.6

siver: svinder.

2.1

Heele: helbred. - 2.5 *saare*: meget. - 2.6 *saa*: sådan.

3.2

vonlig: sædvanlige. - 3.3 *trang*: nød. - *vaade*: ulykke; fare. - 3.6 *end*: endnu. - 3.7 *hvo*: hvem. - *lov*: lovprisning. - *udføre*: uttale.

475

4.3

klukke: suk. - 4.4 *nep*: næppe. - 4.5 *Svemmer*: svømmer. - 4.6 *Angist*: sorg; angst. - 4.8 *Bløder*: væder, - *flux*: helt. - *Leye-sted*: leje.

5.1

Harm: sorg; smerte; vrede. - 5.5 *At*: så at. - *drager*: trækker. - 5.6 *vorden*: blevet. - *sæt*: helt. - 5.7 *Alt*: altsammen, - *for dens skyld*: pga. dem som. - 5.8 *sæt*: sat.

6.1

Viger: vig. - 6.5 *Formaning*: bøn. - /*yde*: lytte. - 6.7 *frembyde*: fremstille.

7.3

og: også.

7.8

tor: kastet, lagt.

Dend anden Morgen-sang

1.2

Vaager: vågn. - rører: vær. - *froo*: glade. - 1.3 *for ... omdandser*: jf. 2.Sam. 6, hvor kong David i festglæde danser i processionen, der fører den gamle helligdom, arken, til Jerusalem. - 1.5 *Takker*: tak. - 1.6 *I har ...*: ligesom de følgende verslinier sideordnet med *før denne Nat.* - *har (...) fat*: har opnået. - 1.7 *oprinder*: bryder frem.

2.2

paa: over. - 2.4 *om Livet bragt*: dræbt. - 2.8 *vist*: bestemt. - *opskrevet*: været skrevet op.

3.1

Lov: lovprisning. - 3.5 *Aand og Ild*: jf. Ap.Gern. 2,1-4, hvor helligånden i form af ildtunger opfylder apostlene. - 3.6 *Brynd'*: ild; hede; begær.

3.7

Glød ...: jf. Es. 6,1-7, hvor gløden fra Guds alter renser profetens læber. - 3.8 *udføre*: fremsige.

4.3

Hiertet: jf. hjertet på titelkobberet, s. 49. - 4.6 *Joorde-tunge*: jf. 1.Mos. 2,7.- 4.8 *intet*: ikke.

5.1

før Joorden ...: jf. Sal. 90,2. - 5.2 *blev*: blev til. - 5.3 *i Adam tabtis*: Med Adams fald blev synden og døden alle menneskers vilkår, jf. Rom. 5,12-21. - 5.4 *Tanke-Brev*: huskeseddel, jf. Mal. 3,16. - 5.6 *At*: så at; for at. - 5.7 *Medarving*: jf. Rom. 8,17. - *vorde*: blive.

6.1

Minde: påmindelse. - 6.3-4 *om Hiertet... sy*: jf. 5.Mos. 6,6-8, den bibelske begrundelse for den jød. skik at anlægge bederemme. - 6.3 *vinde*: vikle. - 6.6 *eene*: eneste. - *der*: som. - 6.8 *End om*: selv hvis. - *brøste*: briste.

7.1

til alle Prikker: i alle enkeltheder. - 7.2 *Ey saa lige*: ikke ligefrem. - *skiær*: ren.

7.4

dißvær: desværre. - 7.8 *Basilisker*: giftslanger, jf. Es. 59,5.

8.2

Ryste ... ud: gøre mig klar til kamp mod Satan. - 8.7 *som Hvede sigte*: prøve nøje, jf. Luk. 22,31-32.

476

9.1

Lycke: lykke til. - *adspørge*: erhverve. - 9.2 *din Frygt*: frygt for dig, guds frygt. - 9.3 *som Hedning*: jf. Matt. 6,31-32. - 9.5 *Signe*: velsign. - 9.6 *frem og frem*: i al fremtid. - 9.7 *Skygge*: om beskyttelse, jf. f.eks. Sal. 91,1-2.

10.3

Hyrder: præster, jf. 1.Pet. 5,2 og Johs. 10,11. - *raade*: råd;styr. - 10.6 *Floor*: blomstring. - 10.7 *Vißdoms Kilde*: Guds ord, jf. Siraks Bog (et af de såk. apokryfiske skrifter i Gl.Test.) 1,5. - 10.8 *tidig*: passende.

11.1

Zion(s): Jerusalem; Guds rige og folk. - 11.3 *afverge*: afværg. - 11.5 *Vaade*: ulykke; fare. - 11.8 *Korte*: afkorte.

12.1

og: også. - *i Veye*: på færde; forestående. - 12.6 *Fare-Vey*: rute.

13.2

lakker ad: nærmer mig. - 13.6 *Frejsers Harnisk*: jf. Efes. 6,11-17.

Dend Anden Aften-sang

1.1

Blusser: blus. - *værer*: vær. - 1.3 *Aand*: Livet og sjælen er if. Gl.Test. knyttet til blodet, jf. f.eks. 1.Mos. 9,4. - 1.5 *dyre-kiøbte*: nl. ved Jesu lidelse og død. - 1.6 *Asen-træl*: trældyretæslet. - 1.8 *Lov*: lovprisning.

2.6

At ... jo: uden at vi mennesker. - 2.7 *Aarsag*: årsag til. - 2.8 *liuset*: lyset.

3.2

Endog: at selvom. - 3.3 *Du har*: så har du. - *Nænde*: vilje til barmhjertighed. - 3.8 *mørkheds-lenkede*: i mørket bundne. - *Gaste*: onde ånder.

4.4

haft i agt: passet på. - 4.6 *Guds merker*: tegn på tilhørsforholdet til Gud. - 4.8 *afluge*: fjerne ved lugning.

5.1

kvælde: blive aften. - 5.2 *og*: også. - 5.4 *skrat*: krop. - 5.5 *maader*: henseender. - 5.6 *beteet*: vist. - 5.7 *Jeg*: så at jeg.

6.6

idelig: altid. - 6.7 *opærred*: opirret. - 6.8 *fast*: meget.

7.1

trætte: strider. - 7.2 *i Rætte gaa*: jf. Es. 1,18. - 7.3 *plætte*: pletter. - 7.6 *Nam*: bytte.

8.2

Fynd: stærke virkning. - 8.4 *purpur-blodig*: jf. Es. 1,18. - 8.5 *tog paa*: påtog sig.

9.1

bevaage: overvåge. - 9.3 *blanded*: uklare. - 9.6 *sagt*: roligt. - 9.8 *tvinge*: undertvinge.

10.3

Kirkis Lemmer: jf. 1.Kor. 12,12-27. - 10.4 *dit Kiendemerke*: tegn på at være Guds ejendom, jf. Ezek. 9,1-6. - 10.6 *Urtegaard*: have, jf. Siraks Bog (et af de såk. apokryfiske skrifter i 477 Gl.Test.) 24,30-31. - 10.7 *Vildbassen*: vildsvinet, jf. Sal. 80,14-16.

11.3

opræde: stige op. - 11.4 *jo*: stadig.

12.1

Leyde: sikkerhed. - 12.3 *overdrive*: drive forbi. - 12.4 *Satans Løve-tand*: jf. 1.Pet. 5,8, - 12.6 *Under ...*: jf. Sal. 17,8. - 12.8 *med*: sammen med.

13.5

Verdens Omhu: bekymring for (denne) verden. - 13.6 *Vige*: skal vige. - 13.8 *Fra*: borte fra. - *Bulderstunde*: urolige tid.

14.6

At: fordi. - *hand*: døden.

Dend 2. Kong Davids Poenitendse-Psalme

Poenitendse-Psalme: bodssalme, Sal. 32. - *Ps.*: salme.

1.1

skatte: regne. - 1.3 *forlatte*: tilgivet. - 1.6 *Daarlig*:ståbelige. - 1.7 *rundt*: helt. - 1.8 *forevender*: giver som påskud.

2.1

der: da. - 2.3 *hvad*: hvor. - 2.4 *vansmegted*: sygnede hen. - 2.8 *Lønlig*: hemmelige.

3.3

Tyngsel: tyngde. - *alt*: stadig. - 3.4 *vedske*: om kroppens væsker. - *forbrent*: brændt op. - 3.5 *forsvand*: svandt hen. - 3.6 *brand*: hede. - 3.7 *Merk*: vid. - 3.8 *Sligt*: sådant.

4.2

Skam: skammelig handling. - 4.3 *Skalken*: skurken (om ondskaben). - 4.4 *ham*: ydre. - 4.5 *saa*: sådan. - *hos mig*: ved mig selv. - 4.8 *og*: også.

5.1

Helgen: helligt, fromt menneske. - 5.2 *Hvor*: hvordan. - *vaarst*: var. - 5.5 *At*: så at; for at. - 5.7 *dig*: læseren. - 5.8 *forstekke*: forkorte.

6.1

Loven: Moseloven, jf. Gal. 3,10-14. - 6.2 *roo*: glæde; berolige. - 6.3 *Angist*: sorg; angst. - *lande*: komme. - 6.4 *Fielesteds*: skjulested. - 6.5 *for*: i stedet for. - *trang*: nød. - 6.8 *optegne*: skrive, jf. Jer. 31,33.

7.2

agte ... oppaa: iagttagte mig. - 7.4 *maa*: kan.

7.7

raadføre: vejlede om.

8.1

Værer: vær. - 8.2 *vrinske*: ustyrlige. - 8.3 *Vider*: vid. - *skikke*: opføre. - 8.4 *Mule-Bæst*: muldyr. - 8.6 *Krogbid*: buet bidsel. - 8.8 *slæ*: slå.

9.1

Ienter: varer længe (med angeren). - 9.3 *hvo*: hvem der. - 9.4 *Miskundhed*: barmhertighed. - *ringis om*: omgives. - 9.5 *Giver*: giv. - 9.6 *Siunger*: syng.

Dend tredie Morgen-sang

1.1

oprinder: stiger op. - 1.5 *magt*: magt til.

2.1

Lov: lovprisning. - *skee*: skal ske.

3.1

Værskyld: fortjeneste. - *nogen*: på nogen. - 3.3 *Lod*: part. - 3.4 *usnilde*: uklogskab. - 3.6 *Saa som*: ligesom. - *Klod*: kugle, jf. Es. 22,18.

4.2

draged: båret. - 4.3 *Endog*: også. - *nest*: nærmest. - 4.4 *qvisted*: pisket. - *snerte*: slag. - 4.5 *Mens*: men. - *Segl*: jf. Højs. 8,6. - *hulde*: trofaste; nådige.

5.2

Mørkheds: mørkes. - *ham*: dragt, - *forinden*: inden for. - 5.3 *Gak*: gå. - *Lyvsens Barn*: lysets barn, jf. Johs. 12,36. - 5.4 *i Vand*: til vand (nl. tårer), -*for*: pga.

6.1

vandretøy: rejseudstyr. - 6.2 *at*: så at. - *mager*: arbejder.

6.5

kiende: mærke.

7.1

mig: som mig. - *befaled*: betroet. - 7.3 *etterlat*: forsømt. - *Ledighed*: lediggang. - 7.4 *stedse*: altid.

8.3

Vaade: ulykke; fare. - 8.6 *Mørkheds Land*: graven; døden, jf. Job 10,21.

9.3

Hu: sind. - 9.5 *Jeg*: så at jeg. - 9.6 *slet*: helt.

10.1

befæsted: styrket. - *blive*: skal blive. - 10.2 *drive*: fremstille, jf. Efes. 6,15.

11.2

nødtørftig: nødvendig. - 11.3 *Velsigne*: velsign. - *Figentræ*: i Bibelen symbol på fred og velstand, jf. f.eks. I.Kong. 4,25. - 11.4 *foruden*: uden. - 11.5 *Vinger*: om Guds beskyttelse, jf. f.eks. Sal. 36,8.

12.4

sikkerhed: uguadelig sorgløshed, jf. 5.Mos. 28,66. - *forraske*: overliste. - 12.5 *Jord*: om kroppen, jf. 1.Mos. 2,7. - *Falleaske*: lette, lyse aske, om kroppen, jf. f.eks. 1.Mos. 18,27.

13.1

Glas: timeglas. - 13.3 *øse*: skal øse. - *ald*: helt. - 13.4 *Min*: så at min. - 13.5 *Hellig, Hellig*: indledning til

lovprisning af Gud, jf. f.eks. Es. 6,1-3.

Dend Tredie Aften-sang

1.2

sædelig: roligt. - *syyn*: syn. - 1.3 *bæller ud*: bryder frem. - *ørk*: kiste. - 1.4 *Lyvsens Fader*: lysets far, jf. Jak. 1,17. - *vandre*: gå. - 1.5 *Som*: knyttet til *Lyvsens Fader*.

2.2

glippe: svigte. - 2.3 *jeg ...*: jf. Sal. 22,11. - *kast*: kastet. - 2.4 *omvelte*: vaelte. - 2.5 *Elementerne ...*: jf. 2.Pet. 3,10.

3.3

ræt: rigtigt. - 3.4 *Leve-trappen*: Siden antikken fremstilles livet som en række trin.

479

4.1

runden: stået. - 4.3 *Foruden*: uden. - *sær*: særligt. - 4.4 *Live-Aare*: livåre, pulsåre. - 4.5 *Taare*: tårer.

5.2

fik: fik lov til. - *made*: bestemme. - 5.3 *Enddog*: selvom. - 5.4 *Miskundhed*: barmhjertighed. - 5.5 *At*: så at. - *gelinged*: lykkedes.

6.2

Guds Engle ...: jf. Sal. 91,11-12.

6.3

fode-stød: snubien. - 6.5 *Mig*: jeg. - *nødtørftigt*: nødvendigt.

7.2

Edder: gift, jf. 1.Mos. 3. - 7.3 *Og*: og som. - 7.4 *udslette*: udslet. - 7.5 *gak*: gå. - 7.6 *For*: pga.

8.1

skikker: ordner. - 8.2 *stikker*: sidder fast. - 8.4 *oppartis*: passes.

9.2

skrekke: skræmme.

10.2

Vægterne: om præsterne, jf. Es. 62,6. - *Zion*: Jerusalem; Guds folk og rige. - 10.3 *Velsigne*: velsign. - 10.5 *Raad*: råd om.

11.1

udelukke: udeluk. - 11.3 *Hiertetaal*: tålmodighed i hjertet. - 11.4 *røre*: skal røre. - 11.5 *Ville*: vilje. - 11.5-6 *ræt ... Skaal*: skal drikke skål med døden.

12.1

Far (...) vel: farvel. - 12.2 *ræt*: lige. - 12.3 *Lyvs*: lad lyse, jf. 4.Mos. 6,25. - 12.4 *fort*: frem. - *med*: samtidig med. - 12.5 *søder*: sød.

13.1

endelig: til sidst. - 13.2 *Dødsens Dal*: jf. Sal. 23,4. - 13.3 *Støde*: støtte. - 13.5 *Livsens Haab*: håbet om (det evige) liv.

Dend tredie Kong Davids Poenitendse-Psalme

Poenitendse-Psalme: bodssalme, Sal. 38.

1.1

opsyde: komme i kog. - 1.5 *Soot*: sygdom. - *bedrøver*: plager. - 1.6 *Som ... kiendt*: som det mærkes.

2.1

Sundheds Prikke: sund plet. - 2.2 *Altfor*: kun pga. - *Vrede*: vrede som. - 2.3 *Lise*: lindring. - 2.4 *vanker*: går omkring.

3.1

forlangen: for længst. - 3.4 *hart*: hårdt. - *bemøder*: foruroliger. - 3.5 *fuldnær*: næsten. - 3.6 *Som*: knyttet til *mig*.

4.1

fuul: hæslig. - *Raad*: materie. - 4.2 *høyt*: inderligt. - 4.5 *skik*: skikkelse; opførsel. - 4.6 *Angist*: sorg; angst.

5.1

snart: næsten. - 5.2 *haan*: skamfuld ved. - 5.6 *Urolig slet*: helt urolig.

6.3

Raad: plan; råd.

6.4

slåer: slår.

7.2

Staldbrødre: kammerater, - *fødd'*: gav mad. - 7.3 *afsiids*: afsides. - 7.4 *næste*: nærmeste. - *Frende*: slægtning. - 7.5 *haantis*: skammede sig. - 7.6 *Hu*: sind.

480

8.1

de: de som. - *fast*: ivrigt. - *eftersøgte*: efterstræbte. - 8.2 *skalke-snarer*: listige fælder. - 8.3 *Ufær*: ulykke. - 8.4 *Vanart*: ondskab. - 8.6 *i sær*: for sig.

9.2

udførde: udbredte. - 9.3 *Dummen*: den døvstumme. - *løßde for*: åbnede. - 9.5 *giensvar*: svar. - 9.6 *skalke-fund*: ondt påfund.

10.1

afterlented: længtes efter. - 10.3 *saa*: sådan. - 10.4 *tilsteder*: tillader. - 10.5 *slide*: sønderriver. - 10.6 *Gaa ... oppaa*: gælde meget.

11.1

vrie: (for)vride. - 11.2 *færdig*: klar til. - 11.5 *mig vendte*: forandre mig; leve.

12.1

Avindsmænd: fjender. - 12.3 *idel*: lutter. - 12.4 *Mod mig* (...): var mine modstandere. - 12.5 *hulde*: holdt. - *for*: fordi. - *attraar*: stræber efter.

13.1

mig: som mig. - 13.4 *snar*: hurtig, - *lette*: løft.. - 13.6 *Min* ...: bestemmelse til *HERRE*.

Dend Fierde Morgen-sang

1.1

Morgenstund ...: efter ordsproget »Morgenstund har guld i mund«, E. Mau: *Dansk Ordsprogs-Skat*, 1879, nr. 6590. - 1.2 *Lov*: lovprisning. - *skee*: skal ske. - *jeg*: for at jeg. - *vogned*: vågnede. - 1.3 *øyenbryn*: øjne. - 1.5 *mood*: sind.

2.1

Lyvs: lys. - *Brendelampe*: lampe. - 2.2 *Verdens Lyvs*: jf. Johs. 8,12. - *skinde*: skinnede. - 2.3 *leyde*: sikkerhed. - 2.5 *æng*: smal. - 2.6 *Gud bodejo*: at Gud ikke boede.

3.2

Hvile-halm: sengehalm. - *Foode-Stool*: om Jorden, jf. Es. 66,1. - 3.3 *saaestu*: så du. - *Kreatur*: skabning. - 3.6 *Varstu*: var du.

4.2

Taare ... *saae*: nl. for at høste glæde, jf. Sal. 126,5-6. - *Taare*: tårer. - *hans Ager*: evt. om den kristne menighed, jf. 1.Kor. 3,9.

5.1

brug: nytte. - 5.2 *Fug*: gang. - 5.3 *som*: knyttet til denne. - 5.4 *At*: så at; for at. - 5.6 *tagis* ... *agt*: udnyttes endnu.

6.1

jeg: til at jeg. - *saa*: sådan. - *Agtsomhed*: opmærksomhed.

6.4

Jeg jo: at jeg ikke.

7.1

og: også. - *forsøgt*: erfaret. - *Foedefalsk*: usikker at gå på. - 7.3 *skam-fald*: skamfuldt fald. - 7.4 *Skrenter*: glider. - 7.6 *Beleer*: ler ad.

8.2

færdig: klar til. - 8.3 *trykt*: tyngtet. - 8.6 *skyldig*: påkrævet.

9.1

leg ... *haand*: hold mig i hånden. - 9.2 *Spindelvæv*: om 481 noget uholdbart, jf. Es. 59,5-6. - 9.3 *komme*: få. - 9.5 *Armis*: fattiges.

10.2

kast: kastet. - 10.5 *Lyksom*: lykkelig. - *stand*: tilstand.

11.1

Biering: næring. - 11.3 *spiis*: bespis.

12.1

Seyerverk: ur. - 12.2 *laver til*: forbereder. - 12.3 *knude*: om tilknytning til denne verden. - 12.4 *Mig er vel*: for mig er det godt. - 12.6 *mest*: næsten; mest.

Dend Fierde Aften-sang

1.1

qvelder: bliver aften. - 1.2 *sig ... seer*: ser efter hvile. - 1.3 *end som*: end.

2.1

Her: nl. i denne verden. - *skiftis (...) om*: forandres. - 2.3 *Saa*: sådan. - *omsider*: til sidst. - 2.5 *Drav*: bærme, mask (om kroppen). - 2.6 *aaer*: ejer.

3.1

Roo: glæde; ro. - 3.2 *Troo*: troskab. - 3.3 *Ræt*: lige. - *idel*: litter. - *mørk*: mørke. - 3.5 *lyvs*: lys. - 3.6 *Ørk*: kiste.

4.1

triner: træder. - 4.2 *Bie*: vent. - *stat*: stå. - 4.3 *blomsteret*: blomsten. - 4.4 *Det*: det som. - *Fragt*: smukt. - 4.5 *slagt*: slapt.

5.2

Hvad: hvor. - *from*: god. - 5.3 *mit Kontrafey*: billedet af mig, jf. Es. 40,6.- 5.5 *brat*: på kort tid.

6.2

slig: sådan. - 6.3 *der*: da. - *af Rode randt*: blev født. - 6.4 *Leer*: om kroppen, jf. 1.Mos. 2,7. - 6.6 *granat*: præcist.

7.1

toede: vaskede, nl. i dåben. - 7.2 *Voxe-rood*: træ som en gren podes ind i.

7.3

opklekket: opfødt. - 7.6 *spised*: blevet bespist.

8.1

End: endnu. - 8.2 *Ulykken ... qvit*: sluppet for ulykken. - 8.3 *og*: også.

9.1

giv til: tilgiv. - *brudt*: begået. - 9.2 *Agt*: æns. - 9.4 *dem*: synderne, jf. Mika 7,19.

10.2

fied: skridt. - 10.3 *i*: ind i. - *Hu*: sind. - 10.5 *Kødets Pæl*: kroppens konstante plage, jf. 2.Kor. 12,7. - 10.6 *finde*: mærke. - *meen*: skade.

11.2

Brud: om den kristne kirke, jf. f.eks. 2.Kor. 11,2. - 11.3 *Lov*: ros. - 11.5 *Rætviiis*: retfærdig. - 11.6 *Som*: knyttet til *dem*. - *hendis Rov*: at røve hende.

12.2

Axeklipped straa: strå, der har fået akset klippet af. - 12.4 *Sæd*: afkom.

13.1

af: fra. - 13.2 *Chris tedom*: kristenhed. - *nødtørftighed*: behov. - 13.3 *færdig*: klar til.
482

14.1

lyvs: nedbed. - 14.2 *hvaer meer*: hvad der yderligere. - 14.3 *Gak*: gå. - *Orme-sæk*: om kroppen. - 14.5 *der*:
nl. i himlen.

Dend Fierde Kong Davids Poenitendse Psalme

Poenitendse Psalme: bodssalme, Sal 51.

1.2

Miskundheds: barmhjertigheds. - *for*: pga. - *Værdighed*: nl. til tilgivelse. - 1.3 *utallig*: umålelig. - 1.4
Reent: fuldstændigt.

2.

I *Toe*: vask. - *vel*: godt. - 2.2 *Arpe*: skorpe af gammelt snavs. - 2.4 *Skiær*: ren. - 2.5 *Meen*: fejl; skade.

3.3

reet: lige. - 3.6 *hos*: ved siden af.

4.2

obenbar: åbenlyst.- 4.5 *feldis om*: omstødes.

5.1

Ondskabs Saar: om arvesynden. - 5.3 *der*: da. - 5.5 *Brøst*: fejl; skyld.

6.1

Leed: vej. - 6.2 *Nyre-lukt*: gemt i menneskets inderste. - *og*: og som. - *afveed*: ved af.

6.3

Evangelium: gr.: glædelige budskab, nl. om frelsen i Jesus. - *i Løndom*: i det skjulte. - 6.5 *Viisdom paa*:
viden om. - 6.6 *nu*: som nu.

7.1

Afløs: giv syndsforladelse. - *Isop-koosten*: Koste af ysopkviste bruges i Gl.Test. ved renlse, f.eks. 3.Mos.
14,2-4, og ved påskken, 2.Mos. 12,22, hvor påskelammets blod stryges på dørrammen vha. ysopkoste;
udgydelsen af lamnets blod foregriber henrettelsen af Jesus i Ny Test. - 7.2 *fuulhed*: råddenskab; ondskab. -
7.4 *granat*: nøje; klart. - 7.5 *Messiæ Pandt*: Ved sin død gav Messias (Kristus) sikkerhed for forsoningen
mellem Gud og mennesker.

8.2

Evangeli: evangeliets. - 8.3 *At*: så at. - 8.4 *Knasker*: tygger knasende.

9.2

agt: æns. - 9.6 *Regne-Bræt*: tavle, hvor regnskabsposter skrives.

10.1

Art: karakter. - 10.2 *Som*: knyttet til *Hierte*. - 10.3 *Liv*: krop. - *rætter*: ret, korrekt. - 10.6 *fly*: undgå.

11.2

saare: voldsomt. - *Harmt*: harmful. - 11.5 *vel*: meget. - *kort*: snart.

12.1

overflødig: rigelige. - 12.3 *frivillig*: villig. - *ophold*: bevar. - 12.5 *mig*: jeg.

13.1

udi: ved. - *lære*: forkynde. - *saa*: sådan. - 13.2 *paa*: som på. - 13.3 *end*: endnu. - 13.6 *slet*: fuldstændig.

14.2

O ... *Salighed*: tiltale.

15.1

Oplad: åbn. - 15.2 *i din Lov*: ved lovprisningen af dig.

15.6

HERrens Pris: lovprisningen af Herren.

483

16.1

Offers: offerdyrs. - 16.2 *befalder*: behager. - *Smøg*: røg; lugt. - 16.5 *Øxen*-: okse-. - 16.6 *formaar*: har råd til.

17.3

Angerknused smaa: helt knust af anger. - 17.4 *For hans Magt*: hos ham, den mægtige. - 17.5 *foragt*: foragtet. - 17.6 *maa*: kan. - *lide*: stole.

18.1

Zion: Jerusalem; Guds folk og rige. - 18.5 *Luur*: lurende baghold.

19.1

skaltu: skal du. - 19.3 *Læbers Kalve*: bønner (som er den åndelige form for offerdyr), jf. Hos. 14,3.

Dend femte Morgen-sang

1.2

Øyenbryn: øje, jf. Sal. 132,4. - *slumme*: slumre. - 1.4 *Huus og Leer*: om kroppen, jf. 2.Kor. 5,1 og 1.Mos. 2,7.

2.3

forglemmelig: glemsom. - 2.6 *Berømde*: roste.

3.1

Lov: lovprisning. - 3.2 *flux*: straks. - *bereed*: klar. - 3.3 *Thronen*: Guds opholdssted. - *gak*: gå. - 3.5 *Hellig, Hellig*: jf. Es. 6,2-3 og Johs. Åb. 4,8, hvis lovprisning indgår i kirkens liturgi.

4.5

Thi: derfor. - *skammelig*: med skam. - 4.6 *undsette sig*: fjerne sig; blive forskrækket.

5.2

paa: på grundlag af. - *nogen* ... *Retfærdighed*: nogen retfærdighed hos mig. - 5.3 *Vunder*: sår (som Jesus fik ved korsfæstelsen). - 5.6 *dem* ... *ad*: pga. dem modtaget al min frelse.

6.3

At: så at; for at. - 6.4 *Forrettis*: udføres. - 6.5 *Min*: og så at min.

7.1

skrøbelige: moralsk svage, jf. Matt. 26,41. - 7.2 *tilbøyed*: tilbøjelig. - 7.3 *mig Nyre-grood*: groet sammen med mit inderste. - 7.4 *Hendis*: syndens. - 7.5 *Mens*: men. - *demp*: sluk.

8.2

hale: glatte. - 8.4 *Riis*: knipper af kviste, brugt som strafferedsak; straffe. - 8.6 *bøy* ...: jf. Ordsp. 21,1. - *igen*: tilbage; igen.

9.1

og: også. - *indfalde*: indtræffe. - 9.4 *soot*: sygdom.

9.6

Flood: udspring.

10.1

Faare-Sti: aflukke til far, om kirken, jf. Johs. 10,1-16. - 10.3 *hende*: menigheden. - 10.4 *Hykkel-klædde*: i hykleri klædte, jf. Matt. 7,15 om ulve i fareklæder. - 10.5 *Pader-plettedt*: plættet som en panter, om forhærde syndere, jf. Jer. 13,23. - 10.6 *spinder... Rok*: arbejder hemmeligt for Satan.

11.2

frem og frem: i al fremtid. - 11.3 *skaar*: tab, skade. - 11.4 *klem*: plage.

484

12.1

Landene: landsdelene (i Danmark-Norge); landene. - 12.2 *Fedme*: frugtbarhed. - *ofoverflødig*: umådelig. - 12.3 *af*: fra. - 12.4 *saa som*: ligesom. - *stil*: stands. - 12.5 *Afverge*: afværg. - 12.6 *Floders*: oversvømmelsers.

13.5

alt... paa: alt som angår mig; alt som er i slægt med mig.

14.2

blive-sted: blivende sted, jf. Hebr. 13,14. - 14.5 *heiser*: hilser. - 14.6 *Leer-bygde Huus*: om kroppen. - *i smul*: i stykker.

15.2

paa (...) tarv: til gavn. - 15.3 *Kar*: om kroppen, jf. Sal. 31,13. - 15.5 *Jorden*: om kroppen, jf. 1.Mos. 2,7. - *Himmel-Deel*: sjælen. - 15.6 *dend*: kroppen, der ved kødets opstandelse skal herliggøres, jf. 2.Kor. 5,1-4.

Dend Femte Aften-sang

1.1

mulner: mørkner. - 1.2 *Fied*: skridt. - 1.4 *vaanlig*: sædvanlige. - 1.5 *I Jacob* ...: jf. 4.Mos. 24,17, i kristen tradition en profeti om Jesu komme, jf. Matt. 2,1-11. - *rinder*: står.

2.1

ikkun: kun. - *immerfoort*: videre. - 2.2 *aldrig nogen*: slet ingen. - 2.4 *lyvser*: lyser. - 2.5 *oppusted*: blæst til live. - 2.6 *over*: mere end.

3.3

Miskundhed: barmhjertighed. - 3.4 *mig overgrood*: groet på mig. - 3.5 *slet*: helt.

4.1

Rime-stok: kalender (i form af en stok med indridsede mærker). - 4.2 *tegnet*: skrevet. - 4.3 *nøysom*: tilstrækkeligt. - 4.6 *Nødtørft*: fornødenhed. - *skicke*: sende.

5.2

Viingaard: om arbejde, jf. Matt. 20,1-16. - *Klimpen*: (jord)klumpen. - 5.4 *At*: til at. - *Rom*: sted. - 5.6 *signed*: velsignede.

6. 1

Hilde-garn: fangegarn. - 6.2 *At*: for at. - 6.4 *Skalkehamb*: bedrageriske skikkelse. - 6.5 *Troens Skjold*: jf. Efes. 6,16. - *brød*: brækkede. - 6.6 *levendis* ...: (evigt) levende pga. forsoningen ved Kristi død.

7.2

behold: forvaring. - 7.3 *Slangen* ...: jf. I.Mos. 3,15; traditionelt opfattes slangen som Satan. - 7.4 *Syndsens sold*: syndens løn, nl. døden, jf. Rom. 6,23.

7.5

fundet: mærket. - 7.6 *Hoved-Haar*: jf. Matt. 10,30.

8.1

Mens: men. - *Adams Barn*: syndefulde menneske, jf. Rom. 5,12-21. - 8.4 *Guds Billede*: mennesket før syndefaldet, jf. 1.Mos. 1,27. - *intet*: ikke. - 8.6 *Galde-Frøe*: bitre, giftige frø. - *ombesaad*: oversået.

9.2

og: også. - 9.3 *Uheld*: mangel. - 9.6 *skyvier*: skjuler. - *skamfuld*: skændige.

485

10.1

skikken begiver; ordner. - 10.2 *fører ... af*: tager jeg af. - 10.4 *domme-dagis seng*: grav, hvor kroppen hviler til dommedag. - 10.6 *svøbe-lagen*: lagen til indsvøbning.

11.1

Omkring: rundt om på. - 11.3 *lukt*: lukket inde. - 11.4 *Eyedom*: om graven. - *vraa*: krog; skjul.

12.1

midder-nat: midnat. - 12.2 *klingre*: skarpe. - 12.5 *Basunens*

..

:jf. Matt. 24,31.

13.4

veldelig: kraftigt. *Hiord*: om menigheden, jf. Luk. 12,32. - 14.4 *Slut*: luk.

15.1

trøste: skal trøste. - 15.3 *Lemmer*: individer; hospitalsindlagte. - 15.6 *kienderfor*: anerkender som. - *dit ... Lem*: jf. I.Kor. 12,27.

16.6

alt: stadig.

Dend femte Kong Davids Poenitendse-Psalme

Poenitendse-Psalme: bodssalme, Sal. 102.

1.5

dig (...) *paa*: på dig. - 1.6 *at*: så at; for at.

2.3

gru: ildsted. - 2.4 *igien*: tilbage. - 2.5 *feldt*: fældet, kastet om. - 2.6 *æde*: spise.

3.1

For: pga. - 3.2 *Rad*: skelet. - 3.3 *Kluk*: suk. - 3.6 *alt*: helt.

4.1

Hiertenag: (samvittigheds)kval. - 4.3 *Spurre*: spurv. - 4.5 *skiender*: omtaler nedsættende. - 4.6 *svær*: sværger. - *hart*: hårdt.

5.1

Afsmag: ubehagelig bismag. - 5.2 *Grud*: grus. - 5.4 *Lag'*: (salt)lage. - *Luud*: salt- eller sæbelud. - 5.6 *Opløfte*: løftede op.

6.1

mod: kort før. - 6.2 *Saa*: sådan. - 6.4 *Aandefang*: åndedræt. - 6.5 *fast*: urokkeligt. - *ihvor*: hvordan end. - 6.6 *dit Minde*: mindet om dig.

7.1

Stat: stå. - *lav*: forbered. - 7.2 *Zion(s)*: Jerusalem; Guds folk og rige. - 7.3 *undergaa*: gå til grunde. - 7.4 *udbrød*: kom frem. - 7.5 *bestemte*: (af Gud) fastsatte. - *og*: også.

8.2

hendes: Zions.

8.5

dends: Zions. - *foragt*: nedværdigelse. - 8.6 *At*: nemlig at.

9.2

Der Orsag af: deraf grund til. - 9.6 *seis*: ses.

10.1

hid: herhen. - 10.2 *slet*: helt. - 10.3 *Angist*: sorg; angst. - *gid*: kan. - 10.6 *ladersee*: viser.

11.4

udaf: om. - *lid*: gerning. - 11.5 *Folket*: menneskene; folket. - 11.6 *love*: lovprise.

12.2

Udaf: fra. - 12.4 *spæ*: spe, hån. - 12.5 *At*: og for at. - *for*: over.

486

13.1

Paa det: for at. - 13.3 *Hans Lov*: lovprisningen af ham. - 13.6 *blood-sprengde*: blodbestænkede, nl. helliget af Kristi blod i nadveren.

14.2

der: hvor. - 14.3 *fuld vel*: udmærket. - 14.4 *at*: som. - 14.6 *lange*: vidtrækkende. - *Hid*: tillid.

15.2

mit: midt. - 15.3 *Mit Haabnings-Maal*: målet for mine forhåbninger. - *naa ud*: opnå. - 15.6 *Fra ... anden*: fra den ene generation til den næste.

16.5

underlig: underfuld. - 16.6 *Hvorpaa*: hvorover. - *billig*: med rette.

17.1

De: Jorden og himlen. - *samptlig*: alle. - 17.2 *alt*: stadig. - 17.4 *hen*: op.

17.5

Klæde-palt: stoflap.

18.3

beskiær: giver (som skæbne). - 18.4 *sæd*: efterkommere; slægt. - 18.5 *befæstis*: gøres faste, sikre. - 18.6 *Græde-dal*: om denne verden, jf. Sal. 84,7.

Dend slette Morgen-sang

1.1

rinder: står. - 1.2 *Øster-lide*: horisonten mod øst. - 1.8 *svinge*: flyv.

2.1

saa som: ligesom. - 2.2 *uden maade*: umålelig. - 2.5 *Som*: hvormed.

3.1

Orm: jf. Sal. 22,7. - 3.2 *Møye*: besvær; plage; jf. Job 5,7. - 3.3 *har ... behag*: behager det min Gud. - 3.5 *Til Vare-tægt*: med omsorg. - *paa (...) sette*: rette mod. - 3.6 *At*: så at; for at. - 3.7 *Val*: valg, udvælgelse. - 3.8 *oprette*: genrejse.

4.3

omsat: omgivet. - 4.8 *vaade*: fare; ulykke.

5.5

vidne: vidnesbyrd (om), jf. Rom. 8,16. - 5.7 *Formedelst*: pga. - 5.8 *bliver*: forbliver.

6.2

fare: forsvinde.

6.6

Jeg: så at jeg.

7.1-2

Gud ... mig: måtte Gud holde mig i hånden. - 7.4 *at drive*: til at udføre. - 7.5 *Velsigne*: velsign. - *udaf*: fra.

8.2

slet: helt. - 8.3 *behag*: vilje. - 8.4 *ræt*: virkelig. - *besinde*: betænke, overveje. - 8.7 *gak*: gå. - 8.8 *For*: pga. - *Brøde*: synd.

9.1

Tarv: fornødenhed. - *Trang*: behov. - 9.3 *Lykkens*: skæbnens. - 9.6 *tilforne*: i forvejen. - 9.7 *viltu*: vil du. - 9.8 *raade*: bestemme.

10.1-2

For ... sørge: hvis jeg vil være bekymret for mine børn og efterkommere. - 10.5 *Hvor*: hvordan. - 10.6 *Gud*: så er svaret: Gud.

487

11.3

Strand: hav. - 11.4 *oplede*: søge. - 11.5 *omspende*: spænde om livet.

12.4

Paa: for. - 12.5 *Hu*: sind. - 12.8 *ophøye*: har *min Hu* som genstandsled.

13.2

goode: nytte. - 13.3 *hende*: kirken. - *Koor*: forhold. - 13.4 *dend*: kirken.

13.5

Anti-Christen: Kristi hovedfjende, evt. om paven. - *med ald*: aldeles. - *omstødis*: styrtes. - 13.8 *I grund*: fuldstændigt, - *forødis*: tilintetgøres.

14.1

KONGEN...:jf. Sal. 63,12.- 14.3 *beder*: beder om. - 14.4 *formeene*: skal afslå. - 14.6 *sæt...*:jf. Højs. 8,6.

15.5

give: skal give. - *med*: sammen med. - 15.6 *hos*: ved. - 15.8 *heden*: herfra.

16.1

gode Nat: farvel.

Dend slette Aften-sang

1.2

helder: går mod aften. - 1.3 *mørk*: mørke. - *vraar*: kroge. - 1.5 *lyvse*: skal lyse. - 1.6 *At*: så at. - 1.8 *at*: for at.

2.2

Rundt ud: frit. - 2.6 *En bek*: den ene bæk (af nåde). - *naar*: følger lige efter. - 2.7 *alt*: stadig. - *Aarsag*: årsag til.

3.1

udlendings: udenlandsk (i forhold til det himmelske hjem), jf. Hebr. 11,13. - 3.4 *Attraar*: begærer. - 3.6 *stød*: slag. - 3.7 *og*: også. - 3.8 *trenge*: trænge frem.

4.2

Som: knyttet til *tilden*.

4.3

listelig: snigende. - 4.4 *Hen*: bort. - *svinger*: flyver. - 4.5 *qvelder*: mørkner. - 4.6 *hand*: dagen. - *skyder ... hu*: minder mig om.

5.2

rede: klar til. - 5.5 *idel*: lutter. - *spared*: skånet. - 5.7 *fald*: hændelse.

7.3

Det være: hvad enten det er. - 7.4 *anke*: være imod. - 7.7 *JEsu ... Sved*: jf. Luk. 22,44.

8.3

i mig: som i mig. - 8.4 *dempe*: tilintetgøre. - 8.7 *forsagt*: modløs.

9.3

bevaag: våg over. - 9.7 *Og*: og i.

10.1

holde: skal holde. - 10.3 *agt*: opmærksomhed.

11.8

Ræt vel: virkelig godt. - *Indhegne*: sætte hegн.

12.1

forgiæt: glemt. - 12.3 *udslet*: udslettet; faldet i unåde. - 12.5 *overflødig*: rigelige. - 12.7 *nødtørftig*: nødlidende.

13.1

Far (...) vel: farvel. - 13.3 *Paa*: til. - 13.4 *Liid*: tillid. - *Love*: tiltro.

488

Dend Slette Kong Davids Poenitendse Psalme

Poenitendse Psalme: bodssalme, Sal. 130.

1.2

Vaade: ulykke; fare. - 1.5 *lyd*: lyt til. - *forglemme*: forglem. - 1.6 *obne*: åbne. - 1.7 *At*: så at. - *granat*: tydeligt. - *merke paa*: lægger mærke til.

2.3

spil: foretagende, virksomhed. - 2.4 *agte*: ænse; vurdere. - 2.5 *Hvo*: hvem. - *alde*: alle. - 2.7 *hand jo*: uden at han. - 2.8 *slet*: helt. - *henfalde*: falde ned.

3.5

af ævighed: siden urtiden. - 3.6 *Des*: derfor.

4.5

sande: pålidelige. - *eftervented*: ventede på. - 4.7 *Gav tøv*: ventede. - *beskeed*: fornuft. - 4.8 *lented*: ventede; længtes.

5.3

agt: opmærksomhed. - 5.5 *Fast*: langt. - *lider*: længes efter. - 5.7 *lyvs*: lys.

6.1

haabe: skal håbe; håber. - 6.3 *og*: også. - 6.5 *Miskund*: barmhjertighed. - 6.6 *Forløsnings Magt*: magt til forløsning.

7.4

Hilde: snare.

7.6

for: pga.

Dend syvende Morgen-sang

1.1

VAg: vågn. - *slae*: slå. - 1.3 *stat*: stå. - 1.5 *Giør vold* ...: jf. Matt. 11,12; i bibeloversættelsen af 1647 forklares giøre vold med "lade det være sig ram [dvs. virkelig] alvore". - *Stierneborg*: om himlen. - 1.6 *Verdens Sorg*: bekymring for denne verdens ting.

2.2

Jorde-klimp: jordklump, om kroppen, jf. 1.Mos. 2,7. - 2.3 *Borgerskab* ...: jf. Fil. 3,20. - 2.4 *stunder*: længes. - *og*: også. - 2.5 *Lov*: lovprisning. - *Priis*: lovprisning. - 2.6 *Skee*: skal ske.

3.4

lak: mangelfuld.

4.2

det: at. - 4.3 *neye*: bøje mig. - 4.4 *fied*: spor, om den frugtbare jord, jf. Sal. 65,12. - 4.5 *Dulmed*: blundede. - 4.6 *betient*: tjent; hjulpet. - *Gud og Mand*: gudmennesket, Jesus.

5.1

opræde: hæve sig. - 5.3 *overvettis*: umådelig. - 5.5 *At*: over at. - *Rætfærdighedens Sool*: jf. Mal. 4,2. - 5.6 *skinnebool*: solbeskinnet sted; sted, hvorfra det skinner.

6.1

flux: straks. - *Lyvs*: lys. - *oprinde*: stå op. - 6.2 *at*: så at; for at. - 6.4 *snærvis*: fanges. - 6.6 *tænke*: (lad mig) tænke. - *Kiød* ...: jf. Es.40,6.

7.1

Skud: skyts. - 7.4 *fynd*: kraft. - 7.5 *Dørstolpe* ...: jf. 2.Mos. 489 12,7-13, hvor påskelammets blod på dørstolpen afværger døden.

8.2

forsømme sig: holde sig tilbage. - 8.3 *i Hælen* ...: jf. 1.Mos. 3,15; slangen tolkes traditionelt som Satan.

8.5

giør ... stift: giv mig styrke til konfrontationen, jf. Ez. 3,8. - 8.6 *hendis*: tungens.

9.2

Armod: fattigdom. - 9.3 *Ville*: vilje. - 9.4 *stødis om*: gå til grunde. - 9.6 *giøre (...) beskeed*: tømme. - *HErrens Kalk*: lidelse og død, jf. Matt. 26,39.

10.1

Velsigne: velsign. - *udaf*: fra. - 10.3 *med ... pløye*: ikke udnytte Satans magt, jf. Dom. 14,18.

11.2

Elsk paa: opelsk; vis omsorg for. - *Viingaard*: om Guds folk, jf. Es. 5,1-7 og Matt. 21,33-45. - *idelig*: ivrigt; stadig. - 11.3 af *Ordet* ...: jf. Matt. 13,23. - 11.5-6 see ... *Paa*: ærgre sig over.

12.1

legge: skal lægge. - 12.2 *overflødelig*: i rigt mål. - 12.5 *Raadfør*: styr. - 12.6 *gaar* ... *Traad*: lykkes.

13.1

begge Riger: Danmark og Norge. - 13.2 *Omskands*: læg skanse omkring. - 13.4 *træde-broo*: skammel, jf. Sal. 110,1. - 13.6 *Omkrone*: omkrans.

14.1

giver: begiver. - 14.2 *fanger* (...) *an*: påbegynder. - 14.3 *end*: fortsat. - *bliver*: forbliver. - 14.4 *er van*: plejer. - 14.5 *tager* ... *i*: tager mig i hånden.

15.3

alt: efterhånden. - *rygge*: flytte. - 15.5 *Glassen*: timeglasset.

16.4

Aandefang: åndedrag.

Dend Syvende Aften-sang

1.2

toer: vasker. - 1.4 *lyvset*: lyset, jf. I.Tim. 6,16.

2.1

alt: allerede. - *nedrinder*: løber ud.

3.1

rede: klar til. - 3.2 *bryde*: bryde ind i, jf. Matt. 11,12. - 3.3 *udbrede* ...: I Bibelen beder man med udbredte hænder, jf. f.eks. Sal. 88,10. - 3.4 *got*: godt. - 3.5 *hid til*: indtil. - 3.6 *saa mangelund*: på så mange måder.

4.2

overseer: overskuer. - *Tælle-stok*: stok, hvorpå man førte regnskab ved at skære mærker. - 4.3 *hvor*: hvor. - *Naader*: nådesbevisninger. - *sammen lynder*: forsamler sig. - 4.4 *skok*: flokke.

5.1

fuld vel: udmærket. - 5.2 *med*: sammen med. - 5.3 *der*: da. - 5.4 *skik*: indretning. - 5.5 *Kor*: forhold.

6.1

Alt: efterhånden. - *til Alder træder*: ældes. - 6.2 *sanker*: 490 samler. - 6.3 *og*: også. - 6.5 *møtt'*: ramte. - *end*: endnu. - *stød*: modgang. - 6.6 *At* (...) *jo*: uden at. - *forneden*: nedenunder.

7.1

Saa: sådan. - 7.3 *befalde*: behage.

8.2

Jeg jo: uden at jeg. - 8.3 *I hvordan*: hvordan end. - *Bladet... vende*: forholdene ændrer sig. - 8.4 *Lykken*: skæbnen; lykken. - 8.5-6 *finder* ... *overgaa*: erkender jeg, at Guds nådes gunst overgår. - 8.6 *Kunst*:

(menneskelig) dygtighed.

9.1

tilskrive: give æren for. - 9.2 *vaar*: var (værd). - *omhu*: bekymring; omhu. - 9.4 *auner*: jf. Hos. 13,3.

9.6

Kom (...) afsted: frembragte.

10.1

Des: derfor. - 10.2 *besynderlig*: især. - 10.3 *mod*: i retning mod. - *Himlens Gader*: jf. tanken om det himmelske Jerusalem, Johs.Åb. 21,9-22,5. - 10.6 *granat*: nøje.

11.2

hidindtil: hidtil. - *kommen vel*: kommet godt frem. - 11.6 *ræt*: lige.

12.3

Lue-nemme: letfængelige. - *tynder*: brændbart stof. - 12.4 *ilder*: tænder ild. - *Nyre-Rood*: om menneskets inderste. - 12.5 *Det som ...*: jf. Rom. 7,19. - 12.6 *mig*: jeg.

13.3

Sin Lov ...: jf. Hebr. 10,16-17. - 13.4 *slæt*: helt. - *forgiæt*: glemt. - 13.6 *af*: fra.

14.1

orden: skare. - 14.5 *At*: til at; for at. - *fund*: påfund.

15.3

hend': kirken. - *opklare*: lad lyse op.

16.5

skygge: om beskyttelse, jf. Sal. 91,1-2. - 16.6 *overgroe*: overgå i vækst.

17.4

huld: nådig; trofast. - 17.5 *Hand*: om at han (knyttet til *anmoder*). - *ud i*: på.

18.1

Huege-lyvs: blafrende lys. - 18.2 *lukke*: skal lukke. - 18.3 *Thi*: derfor. - *mod ... stampe*: Satan kæmpe forgæves mod overmagten, jf. Ap.Gern. 26,14. - 18.4 *Anfald*: angreb.

19.1

Faune: omfavn. - 19.3 *Falle-ask'*: lette, lyse aske (om de jordiske rester). - *opsaune*: opsamle. - 19.4 *Beenhuset*: bygningen med opgravede knogler. - *kast*: kastet. - 19.5 *skik*: skikkelse, form. - 19.6 *Orme-mad*: om krop; lig.

Dend syvende Kong Davids Poenitendse-Psalme

Poenitendse-Psalme: bodssalme, Sal. 143.

1.2

setter ind for: overgiver. - 1.5 *Formaning*: bøn. - *agt*: vær opmærksom. - 1.6 *For*: pga. - *Miskundheds*: barmhjertigheds. 2.2 *Formedelst*: pga.

3.1

Gak: gå. - 3.4 *from*: god; from. - 3.6 *Adams Synde-land*: verden, som er underlagt arvesynden, jf. Rom. 5,12-21.

491

4.2

Foruden: uden. - *skiel*: rimelig grund. - 4.3 *Liv*: krop. - 4.6 *Døding*: dødning.

5.2

Angist: sorg; angst. - 5.6 *som ... skiær*: som dagligt skærer i det.

6.3

Thi: derfor, - *forsage*: give op. - 6.4 *foort*: videre.

7.1

breder ...: I Bibelen beder man med udbredte hænder, jf. f.eks. Sal. 88,10. - 7.2 *fordrukned*: druknet.

7.5

forsmægted: utørret. - 7.6 *Forfriske*: forfrisk.

8.3

Lyvs: lys. - *bortvende*: må vende bort. - 8.4 *Jeg jo*: så at jeg ikke. - 8.5 *At*: så at; for at. - 8.6 *for*: før.

9.1

Miskund: barmhjertighed. - *aarle*: tidligt. - 9.2 *paa*: til. - *sæt*: sat.

10.1

vold: magt; vold. - 10.6 *agter haant om*: foragter.

11.3

røre: skal bevæge. - 11.4 *slette*: det jævne. - *Græde-dalen*: om denne verden, jf. Sal. 84,7.

12.3

End: endnu. - 12.4 *dertil*: desuden.

13.3

forderve: ødelægge. - *besette*: fylder. - 13.4 *mangelund*: på mange måder.

priis: lovprisning. - *være*: skal være, skal vises.

Forseelser: fejl. - *forseet*: fejlet. - *nætte*: nøjagtige. - *kiendelige*: tydelige. - *eller og*: eller også. - *velforfarne*: erfarne. - *min Lejlighed ... vaar*: jeg heller ikke var i stand til. - *stedse*: konstant. - *derhos*: derved. - *Genegenhed*: gunstige stemning. - *dend*: som. - *aftiene*: gengælde.

Mindedigt over Susanna Worm

Trykt efter SS I, s.127-128, der gengiver originaltrykket.

Jesu Christi Korsdragerske: kvinde, der efterfølger Kristus i sin lidelse. - *Susanna Worm*: 1649-1674, datter af professor Ole Worm. Kingo havde i 1672 skrevet et bryllupsdigts til Susanna Worm og Henrich Borneman. - *Mag.*: magister. - *Henrich Borneman(s)*: 1646-1710, på dette tidspunkt rektor og professor i København. - *amindelse*: minde.

2

langsom: langvarig. - *vee*: lidelse.

3

Guds billede: jf. 1.Mos. 1,27. - *næt*: nøjagtigt. - *udtog*: uddrag.

4

Jorden: det forgængelige og syndefulde i menneskenaturen, jf. 1.Mos. 2,7.

6

Jordklimp: jordklump, om kroppen.

7

forklared: givet overjordisk skikkelse gennem død og opstandelse, jf. 2.Kor. 5,1-10.

492

8

udluted: renset.

9

Mens: men. - *tilig*: tidligt.

10

kom til munds med: fik i tale.

12

Kiøn: familie.

14

angist: sorg; angst.

15

riis: knippe af kviste, brugt som strafferedskab.

16

qvistis: piske.

17

hvor: hvordan.

18

taalig: tålmodigt. - *lemped*: indstillede på.

21

taar: tåre.

22

hierte: kære. - *beseet*: iagttaget. - *møye*: plage; anstrengelse.

23

Soote-seng: sygeleje.

24

over-blød: blødt stærkt.

25

alt: allerede.

26

saa: sådan.

27

Om skønt: selvom. - Egte-troe: ægteskabelig troskab, - fæst: bundet.

28

Hand ... næst: at han (Gud) ikke selv ville være nærmest ved sit eget (Susanna Worm); sætningen er knyttet til saa (1.26).

29

Des: derfor, - fandt: følte.

30

u-fortræden: uden fortrædelighed, villig.

31

fik: gav. - prøfve: sætte på prøve.

32

engang: ved opstandelsen på dommedag. - æris Kroone: jf. 1.Pet.5,4.

33

smerte: smerte som.

34

trang: vanskelighed.

35

Daanelse: besvimelse, - gyvs: gys.

37

trøstig: tillidsfuld; trøstende.

38

at: for at. - husvale: opmuntre.

39

vide: ved.

Mindedigt over Maren Bering

Trykt efter SS I, s.132-133, der gengiver originaltrykket.

Møe: ung ugift kvinde. - Maren Bering: 1653-1675, datter af den kendte historiker og forfatter af lat.

digte Vitus Bering, der var ven med Kingo. - *Amindelse*: minde.

1

feyerst: skønnest.

2

Hvo: hvem. - *Sende-Breve*: breve.

3

skikker: sender. - *I naar*: når som helst (knyttet *til frygte*).

4

At: for at. - *fodre*: fordre, kræve.

493

5

Verdens Barn: person, der (kun) interesserer sig for denne verden i modsætning til Guds børn.

7

bag din Dør: dvs. i skjul.

8

Huile-spaan: om bunden i ligkisten.

9

Lure-viis: lurende. - *sig ... dreyer*: følger solens gang.

10

Paa kvikken: knyttet til *Tjme*. - *nedstøver*: gør til støv.

11

finde: skal finde. - *og*: end.

12

stritte: kan stritte imod. - *maat*: må, skal.

13

Vel derfor: Derfor er det godt for. - *bereder*: forbereder.

14

færdig: klar. - *at*: så at. - *naar som*: når. - *meder*: sigter.

15

dend: sjælen. - *Orme-sek*: om kroppen.

16

ham: døden. - *Giek*: nar; døden bliver til grin, fordi den kun får kroppen, ikke sjælen.

18

Vorned: stavnsbunden. - *væring*: bolig; tilværelse.

20

der: da. - *fait dig til*: tilkom dig.

21

Just: lige. - *sætte*: satte.

22

Himmel-rørde: af himlen bevægede. - *satte* ... *rette*: ordnede du.

24

Dit: at dit. - *flux*: straks. - *angaa*: begynde.

25

fik: gav.

26

for: som.

28

eget Egte-Barn: sit eget barn, født i ægteskab.

29

Vel: ganske vist.

30

ÆTTIS: slægts.

32

og: også.

33

raade: bestemme.

34

saa: sådan. - *svale*: trøste. *opsat*: nedskrevet.

Mindedigt over Frederick Thuressøn

Trykt efter SS I, s. 135-139, der gengiver originaltrykket.

Mandhaftige: mandige. - *Sal*: salige. - *FREDERICH THURESSØN*: 1613-1675, velstående købmand, aktiv ved forsvaret af København 1658-1659 og ved indførelsen af enevælden 1660, fætter til Kingos første svigerfar. - *K.M.*: kongelige majestæts. - *Velforordnede*: rigtigt indsatte. - *Stads Oberst*: chef for borgervæbningen. - *Assessor* ...: medlem af den rådgivende forsamling vedr. militære sager. - *Svoger*: mand, som man er beslægtet med ved ægteskab. - *priiselig*: ærefuld. - *opsat*: nedskrevet. - *Daniel Eichhorn*: bogtrykker i København 1654-1677.

494

2

Mens: siden. - *øg*: også. - *Liv-fæstningen* (...) *Siæle-muur*: om kroppen.

3

Bue-meed: sigten med bue.

4

gift-iised Sveed: om dræbende koldsved.

5

omgiorded: omspændt.

7

volde-fast: fast som en vold; fast vhja. en vold.

9

trods at: selvom. - *konstig*: dygtigt. - *indskandsed*: forskanset.

10

Fyre-bold: brandbombe.

11

hand i: så er han i. - *Fær*: kamp.

12

blotted (...) af: frataget, - *jo*: dog. - *Gevær*: våben.

13

Drage-blood: If. folketroen hærder drageblod våben. - *Degen*: kårde.

14

sig (...) forfærde: forfærdes.

15

Segel: høstredskabet segl, jf. Joel 3,18.

16

slumpe-hug: tilfældigt rammende hug.

18

Orlovs Mand: kriger.

19

frisk: modig.

20

saae ... udi: glædede sig ved. - *tappe-blood*: blod, som tappes.

22

neyed: bøjte.

23

bleven: er blevet. - *bloot*: blottet; forsvarsløs.

24

kast: kastet.

26

standet ud: udstået. - *der*: da. - *Fienden ...*: nl. ved den sv. be lejring af København 1658-1659. - *at*: for at.

27

dødsens tru: dødstrusler.

29

med: sammen med. - *Borgerskab*: nl. borgervæbningen. - *lood see*: viste. - *formaatte*: formåede.

30

hvad: hvilken. - *aatte*: havde over for; skyldte.

31

hvor: hvordan.

32

Eragter det: anser det for.

33

beteede: viste.

34

tiids minut: minut. - *Volden*: volden omkring København. - *opleede*: føre op.

35

Hu: sind.

36

Hand gik jo: at han ikke gik. - *skinbare*: klare.

38

jo: ikke. - *Liv i haand*: fare for livet.

39

roo: glæde; ro.

40

troo: trofasthed.

41

Vold: magt.

42

blefstu: blev du. - *u-tidig*: i utide.

44

Skiold og Hielm: nl. troen og saligheden, jf. Efes. 6,16-17. - *Vee*: smerte.

45

Testamente: 1667 oprettede Frederik Thuresen i sit 495 testamente legater, hvis renter skulle tilfalde latinskoleelever, der skulle synge i kirker, og fattige syge.

46

satte ud: investerede.

48

loodst: hældte, jf. I.Kong. 17,14-16, hvor Gud ved profeten Elias giver en fattig enke olie og andre livsfornødenheder. - *armis*: fattiges.

50

Christendom: kristenhed. - *dølge*: skjuler.

51

Kiiste-Gud: om penge. - *slutter ind*: lukker ham inde.

52

Lod: part. - *Giærig*: gerrige.

54

almys-gierninger: barmhertighedsgerninger. - *affalder*: tager af; hører op. 55 *Verdslig-viis*: verdensklog.

56

for: i stedet for. - *Skiær-sild*: Læren om skærsilden, overgangsstadiet mellem livet og paradiset, forkastedes af Luther.

57

Des: derfor. - *dig (...) lade finde*: vise dig; være.

58

Middags-soolen: om det succesrige liv, jf. Job 11,17.

59

Guds: at Guds. - *bereed*: banet.

60

rydded op: ryddet.

63

forklared: ved opstandelsen herliggjort, jf. 2.Kor. 5,1-4.

64

Des midler: i mellemtiden (mellem død og opstandelse).

Mølle-borups Velkom

Trykt efter SS I, s.290-292, der gengiver teksten i håndskriften Kall 4°, 408 i Det kongelige Bibliotek.

Mølle-borup(s): avlsgård i Store Tåstrup sogn syd for Holbæk. - *Velkom*: velkomstgilde, som afholdtes af brudgommen, når bruden kom til hans hjem. - *Niels Pedersen Brinck*: død efter 1697, amtsskriver ved Holbæk amt. - *Maren Christenßdatter*: datter af Kingos anden kone, Johanne Lauritsdatter Lund. - *9br.*: november.

1

due: være nyttigt.

2

paa: efter.

3

pil og bue: hentydning til den gr.-rom. kærlighedsguds traditionelle udstyr.

4

med: sigte; mål.

6

spil: foretagende; leg; samleje.

7

melske: sød blandingsdrik.

12

seis: (kun) bliver set. - *og*: men. - *nyttis*: bruges.

14

io: ikke. - *til... seer*: er rettet mod sit endemål.

17

føre ... ende: gennemføre.

496

20

Som: knyttet til *luen*.

23

age: køre.

24

Soor: svor. - *troo*: troskab.

25

endog: selvom. - *stacket siden*: for kort tid siden.

26

Mindte ... hiem: formanede sig selv til at drage hjem fra bru den; brylluppet må altså have stået hos bruden i Slangerup.

27

Længtis: så kedede han sig. - *deert*: meget.

28

Sole: dage.

29

opblincked: skinnede frem.

30

axlede sit skind: tog sit overtøj på.

32

huus-gesind: husstand; tjenestefolk.

37

fortæncke: bebrejde.

39

puslet ...: juleleg, hvor man skal gætte, i hvilken hånd der gemmes nødder; hentydning til ægtesengen.

42

Vild: vilje.

43

Huo: hvem. - *ancke*: klage over.

44

Syder: koger.

46

Wed mand: man ved; Kingo havde selv været enkemand 1670-1671. - *vel*: godt. - *staar*: står til.

48

Sorgen: omsorgen. - *eene*: knyttet til *hand*.

49

skicke: opføre.

51

Tuert: på tværs; skævt. - *som*: som om.

52

skick: orden. - *sæt*: sat.

53

en: end. - *plougen*: som ploven.

54

flux: rask. - *Hoss ia hou*: tilråb til heste.

56

Alt Jlux: meget; jf. ordsproget "Der vil mere til plov end at sige hov", Mau: *Dansk Ordsprogs-Skat*, 1879, nr. 90.

58

At: så at. - *furren*: plovfuren.

59

og ej: heller ikke.

60

harre: harve. - *Klinte-krop*: ukrudts-aks.

61

Fiorings: étårig. - *døye*: udholde at.

62

med: sammen med.

63

krøje: pløje.

65

gierdet: gærdet.

66

reede: tilberede.

68

Niße: nisse(n).

69

Sysledrenge: tjenestedrenge.

70

noget: nogenlunde.

71

tiene: nytte.

72

fattig: stakkels.

73

Moder: husmoder. - *vil*: må.

77

Lewe de: måtte de leve. - *tilsammen*: sammen.

78

lychsom: lykkelige.

497

Christian V's første Ledings-Tog

Trykt efter SS II, s. 29-40, der gengiver originaltrykket. Til dette digts samtidshistoriske oplysninger har Kingo benyttet månedsbladet *Extraordinaires Maanedlige Relationer*, der blev udgivet af Daniel Paulli, foruden antagelig hans ugeblad *Dansk Advjs* og tysksprogede *Extraordinaire Relationes*. Digitet må være affattet mellem 23/12 1675, hvor kongen vendte tilbage til København, og 15/10 1676, hvor Kingo afsluttede et tillæg til beretningen om felttoget.

Enevolds: enevældige. - *Ledings-Tog*: krigstogt, nl. Christian Vs succesrige felttog mod de sv. besiddelser i Nordtyskland juni-december 1675. - *Matthias Jørgensen*: Matthias Jørgensen Godiche, bogtrykker i København 1660-1678; hans firma er videreført til nutiden (Schultz).

Erindring: forord.

1

Hastverk: i hast udførte værk. - *Skygge*: om beskyttelse, jf. f.eks. Sal. 91,1-2.

3

Blek-Pensel: om pennen, der maler med blæk. - *grundet*: malet første gang. - *denne gang*: hentydning til de i 1677 udkomne tillæg til dette digt.

4

treffis: gengives rammende. - *i...* *Seyer-Fang*: ved dine fremtidige sejrvindinger.

5

meder: sigter.

6

fremlyvser: lyser frem.

7

Drifft: bedrift.

8

skildris: males; skildres.

A & (2 : gr.: alfa og omega, alfabetets første og sidste bogstav, symbol på Gud som altings ophav og endemål, jf. Johs.Åb. 1,8. Symbolet er i flere digte anvendt af Kingo som indledende anråbelse.

1

BEhierded: modige.

2

Arv-kroned: som arvekonge kronede. - *oprører*: ophidser.

3

Nidkerhed: iver. - *at*: for at; så at. - *Kroner*: om Danmark og Norge.

5

Tilstænd: tillad, - *fast*: næsten. - *Sang-Gudinde*: muse, om inspirationen.

7

At ...: definerer *dette Liv*. - *Lyvs*: lys. - *Lygte-Skrog*: simple lygte.

10

stille ... *Himmel-Stierne*: opstille dit horoskop.

11

huor: hvordan. - *Guds-Frygt* (...) *Rætfærdighed*: Christian Vs valgsprog var "Guds frygt og retfærdighed".

12

opskreed: gik op.

498

13

Tuilling-Tegn: hentydning til valgsproget, derimod næppe til stjernetegnet (Christian V blev født 15/4). - *hos*: ved.

14

Naader: nådesbevisninger. - *bedugge*: I Gl.Test. opfattes duggen som tegn på Guds velsignelse, jf. f.eks. Sal. 133,3.

15

berede: forberede.

16

Huis Lige ...; Christian V var den første da. konge, der kronedes som enevældig arvekonge.

17

disse ...: guds frygt og retfærdighed.

18

Fynd: kraft.

19

Stand: tilstand.

20

flugtig gjør: jager på flugt. - *Uskiel*: uret.

22

udvirke: fremkalder.

23

spinder paa: arbejder på at. - *Sirkel*: krans, evt. om kronen.

24

fuld-runded: helt rund.

25

begge disse: nl. guds frygt og retfærdighed.

26

forvisse: sikre.

28

trygge: pålidelige, sikre.

30

Bluß: bål, om virkeliggørelsen af tankerne. - *nidkier*: heftige. - *Sinde-Lue*: om lidenskabelig tanke.

31

Røgelsoner: om bønner, jf. Johs. Åb. 5,8.

32

Poenitentzer: bodshandlinger.

33

Bønne-Fest og Faste: 27/7 1675 blev der påbudt tre bede- og fastedage samme efterår.

34

Aske: tegn på bod, jf. f.eks. Job 42,6.

35

Randsage ...: om syndserkendelse, jf. Klages. 3,40.

36

bøde: reparere. - *Landsens Fljg*: om de tabte landsdele øst for Øresund. - *hen*: bort.

37

blotede: blottede, drog.

39

Bond: grund.

40

sært: særskilt. - *velbegrunded*: velgennemtænkt.

41

Passen: passagen. - *snøre*: spærre, hindre.

42

Reyse-Maal: nl. Wismar.

43

Tønningen: vigtig fæstning i Slesvig ved Ejderens munding; den åbnedes 4/7 for de da. tropper. - *tog ind*: indtog. - *Hertugen*: Christian Albrecht, 1641-1694, hertug af Slesvig-Holsten-Gottorp, på hvis loyalitet Christian V med god grund tvivlede.

45

Aarlogs: krigs. - *lod stande*: bevægede dig rask.

46

Stade: opstilling. - *Mekelborgers Lande*: I Mecklenborg-Schwerin sluttede Christian V forbund med kurfyrsten af Brandenburg.

47

efter ... Troo: efter at have givet troskabsløfte.

48

foort: straks.

499

49

greeb (...) an: tog fat på. - *Damgarten*: befæstet by på grænsen mellem Mecklenborg-Schwerin og Pommern, som blev rømmet af svenskerne 6/10.

50

Magt: magt;befæstning. - *fra (...) udelukke*: opgive.

52

keysedede: valgte. - *for*: frem for.

53

Tribbesees: befæstet by nær Damgarten, som blev taget med storm 7/10. - *og*: også.

54

Dinis: nl. dine soldaters. *55 bedre*: længere.

57

Wißmar: Belejringen af det stærkt befæstede Wismar indledtes i midten af oktober. - *Belt*: om Østersøen.

58

Druut: kraftigt.

59

Minde: munding.

60

Udaf: fra. - *forfegte*: forsøre.

61

faste: befæstede.

62

at: til at.

63

beleylig: bekvemt beliggende.

64

Limed: leret. - *Henge-Segg*: hængedynd. - *Røde-Dynds*: rød ligt dynd.

65

forseet: forsynet.

68

ærlig: ærefulde. *Vaabben-Ting*: mørnstring. - *laved*: ordnet.

70

nedergraved: nl. i løbegrave.

72

øved: udøvet.

77

kastis: kastedes. - *Batteri*: skyts.

78

giennem-drille: lade gennemlyde.

79

som: som om.

80

bleved kast: være blevet kastet.

81

satte (...) an: angreb. - *Fyre-møsser*: morterer.

82

Granate-slug: granat-svælg, om kanoner. - *Gryde-mundet*: med grydestor munding. - *Bøsser*: kanoner.

83

gulped (...) *ud*: gyldede op.

84

Lufte-fløy: fløj gennem luften.

85

tørnede: ramte.

86

bistre: grumme. - *bold*: kugle.

88

Dødsens visse Budd: bud om den visse død.

89

holdtis: vedblev.

90

Blidekast: skud. - *alt*: bestandig.

91

knæge: knække.

92

bløde: skræmme. - *Hu*: sind. - *forsagt*: modløs.

94

Ræt: netop. - *Torden-brudd*: lynnedslag, - *finde*: mærke.

95

Omskiønt: selvom. - *Riv*: revne. - *Flise-krop*: stenkrop.

96

Beenrad: skelet.

500

97

Anslag: plan.

98

Falken: sv. krigsskib, der bevogtede indsejlingen til Wismar havn; det erobredes 5/11.- *dit*... *binde*: at prøve kræfter.

99

Skiøt: skyts; kanoner.

100

Planke-vom: om skibsskroget. - *stødt*: beskadiget.

101

udbredt: have udbredt.

102

hensvinge: flyve bort.

103

Order: ordre.

104

hule: dybe.

106

sætter sig: falder, mindskes. - *Flebbe*: munding.

107

min Salvede: nl. Christian V.

108

gesvindig: hurtige; listige. - *Garn*: fangegarn.

109

megle: store.

110

frekke: tapre; frække.

111

Hvalfisken: fort ved Wismar havn; det overgav sig 5/11.

112

Bønfald: bønfaldelse.

113

tilforn: tidligere. - *af*: om. - *slige*: sådanne. - *Tog*: rejser; kampe. - *at sige*: berette.

114

Landmands: landsoldaters.

115

foruden: uden.

116

falder: forekommer. - *verkeligt*: mærkværdigt; snildt.

117

Mens: men. - *skinbarligen*: klart.

118

forfigter: kæmper for.

119

dend Flaade ...: 9/10 stod en stor flåde ud fra Stockholm, men den måtte vende om pga. voldsomt uvejr; to skibe gik tabt.

120

Himmel-hugg: hug, pryl fra himlen.

121

hvisled: fløjtede, jf. Es. 7,18, hvor Gud kalder ulykker sammen ved at fløjte ad dem. - *dend*: den sv. flåde.
- *splitte*: splittede.

122

saa: sådan. - *slitte*: slæt i stykker.

123

for: som. - *Støkke-skudd*: kanonskud.

124

Brudd: skade; skibbrud.

125

Der: da. - *taksom*: taknemmeligt. - *kiendte*: bekendte; erkendte.

126

Hvad: hvilken. - *lyksom*: lykkelig. - *Andledning*: styrelse.

128

Gud din Styrke: Gud (som er) din styrke.

130

hos: til stede. - *aktis*: vurderes.

131

kiedsom: kedsommelig. - *slat-uren*: sålede.

132

jo: ikke. - *Hierte*: mod.

133

saaestu: så du. - *Bonde-Drenge*: bondesønner, der var udskrevet til militærtjeneste (i modsætning til lejesoldater).

138

Der: som. - *værdigis*: nedlader sig til.

501

139

Hans: flintens.

140

Truske-træ: trøsket (letantændeligt) træ.

142

Funker: gnister.

144

Ever: skarp.

145

slette: simple; jævne.

146

Knogel-føre: knoglestærke.

147

Gevær: våben. - *Marken*: felten; slagmarken.

148

Kong Dan: den da. sagnkonge, der regnes for folkets stamfa der og rigets grundlægger, som det blev opkaldt efter.

149

lade (...) *kiende*: vise.

150

Hans: at hans. - *tarvelige*: nøjsomme. - *Ifrighed*: raseri; iver.

151

bestaa: tage kampen op imod.

154

granat: tydeligt. - *det*: at. *hiasked*: våde.

157

Kongers Roos: rosværdigste af konger.

158

sømmer reet: tilkommer det virkelig.

160

uforsagt: dristig.

161

Glar-broo: glas-bro (lægning), om is.

162

mudrige: mudrede.

164

viste: vidste.

166

Besaae: så. - *Synest*: lejlighed. - *meere*: øge.

167

bestolded: belejrede.

169

hulde: trofaste. - *Raad*: rådgivere.

170

Arr-bidt': arrede som af bid. - *Ulempen*: farer; kampe.

171

Øye-Vink: blik. - nikkerpaa: nikker til.

172

Majestæt: ophøjethed.

174

Skiude-Pæle: pæle, hvorefter der skydes til mål.

175

Degen-færdig: kårde-dygtige. - Blood: slægt.

176

intet kun: lutter. - idel: lutter.

177

føyed: givet.

179

Volded: bag volde forskansede.

182

Ophæver: hæver. - nedsælded: nedfaldne.

184

Liim: ler.

186

rundt-beleyred: på alle sider belejrede.

187

188 Ryggen ... Saar: vende ryggen til, så at den (nl. under tilbagetrækningen) far det sår.

188

stood: klædte (nl. fordi såret så ville være kommet under an greb).

191

hvasle-Regn: skylregn.

193

dryber: drypper. - Rykte: ry

196

Sold: løn.

197

vige: skal vige.

198

forsage: svigte.

502

199

dømme: skal dømme. - derpaa: mod dem (nl. fjenderne).

200

her i: heri (nl. i denne sag), - *faae:* give.

201

nep: næppe.

202

Ledings-Mænd: krigere.

203

som: eftersom. - *høy:* opløftet.

205

Diur-Kongen: dyrenes konge, siden den tidlige middelalder betegnelse for løven.

206

harm: vred.

207

tuærre: ser vrede ud.

208

ilde-funked: gnistrende. - *Syyn:* blik; udseende.

209

blive var: opdage. - *riised:* tætte.

210

Avinds: fjendtlig. - *utuske:* fremmed væsen.

211

u-sky: modige.

214

Udi (...) at bide: for at knække.

218

Bom: murbrækker. - *Buk:* stormbuk.

220

udhvistis: kastes ud.

221

Loßement: hus, astrologisk betegnelse for en del af himmelhvælvingen, der svarer til et stjernetegn, - *forandred:* skiftet.

222

Skyttens Bolig: stjernetegnet skytten, hvor solen efter den dagældende julianske kalender gik ind 11/11; først 1700 indførtes den gregorianske kalender i Danmark, - *gandske:* helt.

223

hun: solen. - *Steenbukken:* stjernetegnet, hvori solen gik ind 10/12. - *Indkorteing:* indkvartering.

224

ham: stenbukken.

225

mod: hen til. - *løben*: forløbet.

226

Svøben: nl. pisken til at drive på hestene, der if. den antikke og den nord. mytologi trækker solens vogn.

228

Dødsens tru: trussel om døden. - *beridt*: forberedt.

229

spude: udsipy.

230

Kartowets: den svære kanons.

231

Muskete: gevær. - *knadrede*: hvislede.

232

kaster Ild med: kaster på ilden.

233

beblænget: blandet.

239

Lenke-ledd: led.

240

nestlagde: nærmest liggende.

242

Saanden: sandet.

245

kiender: ved.

248

hugg: huggede.

249

skarp: hårdt. - *bide*: holde stand.

250

ingen Flukt: På et tidspunkt under stormen flygtede de da. tropper dog.

251

Kat-hændede: med hænder som katteklører. - *Fordeel*: forskansning.

503

252

holde Trop: følge lydigt. 255 *førre*: før. - *paa Tru*: truende.

256

simpel: modløs. - *blu*: frygtsom.

257

for: foran

258

Ild ... aftørre: ild, mord og brand kunne man ikke fjerne sammen med den gråd, man tørrede af kinden.

259

fik: gav.

260

Frelsis Tilsagn: tilslagn om frelse.

261

taget: have taget.

265

i fulde Bluß: (som stod) i lys lue.

266

overkæmpe d: have overvundet.

269

neste Morgen: dvs. 14/12, men indtoget fandt først sted 16/12; Kingo følger her *Extraordinaire Relationes* fra 21/12 1675. - *inden Volds*: inden for volden.

272

dig ... paa: satte på dig.

273

ofred ... op: ofrede du til ham, nl. ved den gudstjeneste, der blev afholdt i en af byens kirker.

274

træde: betræde.

275

kiendte det: erkendte at.

277

Hyldings-Eed: Byens øvrighed og borgere aflagde ed til kongen efter gudstjenesten.

278

oppaa (...) maget: arbejdet på.

279

komstu: kom du; kongen kom til København 23/12.

280

foor: drog.

283

som ... med: som fulgte med kongen; knyttet til *Himmel*.

287

formeeris: forøges.

288

foruden: uden.

289

Merke: hensigt.

290

giøre: skal gøre.

291

Hans Riger: så at hans riger. - *Blomster:* blomst.

292

en Ære-Speyl: som et ærefuldt forbillede.

Indskrift på lysekronen i Slangerup kirke

Trykt efter SS I, s. 264, der gengiver teksten på lysekronen; den er præget med Kingos adelsvåben og må derfor være yngre end 15/6 1679.

1

LYSE KRONE: jf. Matt. 5,14-16.

3

OC (...) EY: heller ikke. - *LYVS:* lys.

4

BAR FAKEL: nl. som tegn på glæde og som æresbevisning; om præstegerningen. - *DIN BRVD:* kirken, jf. Johs. Åb. 19,7.

504

AO: anno, lat.: i året. - 1668 ...: Kingos udnævnelse til sognepræst i Slangerup er dateret 24/8 1668; 6/9, som var en søndag, kan da være indsættelsesdatoen. - 1677 ...: datoen for Kingos udnævnelse til biskop i Fyns stift.

Aandelige Siunge-koors Anden Part

Trykt efter SS III, s. 131-278, som gengiver Det kongelige Biblioteks eksemplar af originaludgaven, hvis trykfejl dog er rettet.

Titelkobberets tekster lyder:

Hellig Hellig Hellig est du Herre Zebaoth: Es. 6,3. - Thomas Kingos Aandelige Siunge Koors Anden Part:

Titlen er tildels overtaget fra Søren Terkelsen: *Astree Siunge-Choer*, I-III, 1648-1654, en samling oversatte hyrdeviser; med Aandelige markerer Kingo samlingens kristne, opbyggelige sigte. - Væ Væ Væ: ve, jf. Johs.Åb. 8,13. - *København hos Daniel Paulli*: Paulli, 1640-1684, var boghandler, forlægger og avisudgiver i København.

APPROBATIO: godkendelse. Før teologiske skrifter kunne offentliggøres, krævedes biskoppens og universitetets godkendelse. Den lyder i oversættelse (efter SS VI, s. 410-411): Med disse hellige og skønne Rytmer har vor ædle Digter og Asaf, den beundringsværdige, velærværdige Magister, Hr. Thomas Kingo, gjort saa stærkt et Indtryk paa mit Sind - det maa jeg tilstaa - at jeg nærer et næsten ubegrænset Ønske om, at alt, hvad jeg senere kommer til at læse, maa være Vers. Hvad enten man nemlig betragter Harmonien, som man skulde tro først varaabenhæret for dette Aarhundrede, om den tidligere har været skjult, eller man lægger Mærke til selve Sproget og Behandlingen af Modersmalet, eller man endelig studerer Rytmen og Versets regelbundne Gang, saa stemmer alt saa smukt sammen, at det, selv efter Voss's Dom, kunde vove at kappes med selv den mest veltalende Prædikant. Jeg vilde ønske, at den store Sangmester i Israel, som med sine guddommelige Evner viste Asaf, der profeterede til Strengelegen, den Gunst at støtte ham, yderligere maa give de guddommelige Sange guddommelig Kraft og Styrke og lade dem virke mere end den bedst udformede Prædiken, saa at de altid vækker fromme Stemninger og stille drager Læsernes Tanker med sig op til Himlen. Paa den Maade ønsker jeg dem helliget Menigheden. København, den 6. September 1681. Dr. Hans Bagger. - *Asaphus / Asaf*: sanger ved templet i Jerusalem på kong Davids tid, jf. 1.Krøn. 6,31-39; Sal. 50 og 73-83 tillægges ham. - *Voßio / Voss('s)*: Gerhard Johannes Voss, 1577-1649, holl. filolog, forfatter 505 til værker om bl.a. tale- og digtekunsten. - *Magnus ille præcentor in Israel / den store sangmester i Israel*: kong David, som efter traditionen har forfattet hovedparten af Salernes Bog. - *Joh. Baggerus / Hans Bagger*: 1646-1693, fra 1675 Sjællands biskop. Teksten lyder:

Aandelige Siunge-koors Anden Part: jf. note til s. 163.

Titelbladets tekst, der i originalen er trykt i sort og rødt, lyder: [x]; [x];[x];[x]; [x]; gr.: alfa og omega, alfabetets første og sidste bogstav, symbol på Gud som alttings ophav og endemål, jf. Johs. Ab. 1,8. Symbolet er i flere digte anvendt af Kingo som indledende anråbelse. - *Thomas Kingos Aandelige Siunge-koors Anden Part. eller Siælens Opvækkelse til Allehaande Andagter i Allehaande Tilfælde*: jf. note til s. 163. - *Alting til Guds Ære*: 1.Kor. 10,31. - *København/ Aar 1681. Til kiøbs hos Kongel. Mayst. Boghandler Daniel Paulli boendis ved vor Frue Skole*: jf. note til s. 163.

Velstand: god tilstand, lykke. - *kiendelige*: tydelige, mærkbare. - *Naader*: nådegaver. - *overflødeligen*: i rigt mål. - *loulige*: prisværdige. - *trolydige*: trofaste og lydige. - *Berømmelse*: ros. - *Merke paa*: tegn på, udtryk for. - *Tilbøyelighed*: hengivenhed. - *Saa*: sådan. - *samptlig*: alle. - *Ansigt*: udseende.

dannis: god; kærlig. - *Esther*: Den jød. fødte dronning Ester af Persien gik i forbøn for hele sit folk, jf. Ester 7,3-4 og 8,3-6. - *Tarv*: nytte. - *mens*: men. - *ladet see*: vist. - *vor GUds Huus*: Dronningen var reformert og blev ikke lutheraner. - *besynderlig*: især. - *vort Jerusalem*: om den da. kirke. - *sætter ... Pallatzer*: lægger vægt på dens mur med henblik på at forbedre dens paladser, Sal. 48,14; om omsorgen for kirken. - *sær*: særdeles. - *ædt*: spist. - *Enten*: hvad enten. - *agtis haant om*: foragtes. - *agter højt om*: højagter. - *og*: også. - *Vadmel(s)*: groft stof. - *gid*: gider; kan. - *taget*: tage. - *staa ... Værd*: være uafgjort. - *som*: eftersom. - *for*: pga. - *Pund*: talent som; jf. Matt. 25,14-30. - *legge ... paa*: vurdere tilstrækkeligt højt. - *sær (...)*: dels dels. - *nest*: foruden. - *udviise*: vise. - *tilskrive*: tilegne. - *Tegn*: tegn på. - *Forbedere*: talsmand, som beder for (dronningen). - *An.*: anno, lat: i året.

M.: magister. - *Superintendent*: biskop. - *andrage*: fremlægge. - *kaldes*: som kaldes. - *Ansøgning* ...: Kingos ansøgning er bevaret og findes trykt SS V, s. 231-232. - *saa*: ligeledes. - *oc*: også. - *oplegg*: udgive. - *dog at*: med det forbehold at. - *des Revision*: censureringen af den. - *Sal.*: salige. - *Høyløflig*: meget prisværdige. - *den 6. May* ...: Forordningen bestemte bl.a., at teologiske skrifter skulle censureres af stiftets biskop og af universitetet. - *Anno*: lat.: i året. - *udgangne*: udsendte. - *vorder*: bliver, - *forholdet*: handlet. - *oc skal ingen*: og ingen skal. - *hvo*: hvem. - *sig ... fordriste*: måtte driste sig til. 506 - *Tiufve*: tyve. - *bemeldte*: omtalte. - *hvis*: hvilke. - *Stil*: skriftypen. - *Lande*: landsdele. - *distrahære*: udsprede, - *frjt*: tilladt. - *i saa Maader*: sådan. - *betrædes*: pågribes. - *forfalden*: pligtig. - *med betreffes*: træffes med. - *tvende*: to. - *Ottense*: Odense. - *Mandaters*: lovbestemmers. - *motvillige*: genstridige, opsætsige. - *General Fiscals*: øverste offentlige anklagers. - *eftersom*: efter hvad der. - *forskrefvet*: skrevet foran. - *Forfang*: hindring; skade. - *under*: med risiko for at miste. - *Hyldest*: yndest. - *Zignet*: segl. - *L S*: forkortelse af lat. loco sigilli, i stedet for segl.

In ... Kingo: lat.: til Thomas Kingos åndelige sjungekor.

Ærediget lyder i oversættelse (efter SS VI, s. 411-412): Hidtil har vi Danske beundret den højttonende Rist's Rytmer og Sange og de Melodier, som Fromheden kunde ønske hørte den til, og vi har vænnet os til den fremmede Tunge og drukket af dine Vande, du stolté Rhin. Men nu faar Kingo med sin rige Begavelse Fædrelandets Muser til at rejse sig og skænker dem at nyde en bedre Skæbne. Han synger og faar hele Riget til at lytte til sine Sange og fylder med sin indtagende Veltalenhed Kirker og Hjem, saa at Folkets Røst

vænner sig af med at synge afskyelige Viser og ikke giver sig til at synge andet, end hvad Himlen kan være Vidne til; den vover nu at stille sit Helicon op over for Alverdens Lande, som deres Lige i Henseende til Digternes Geni og deres Sange. Hvor er nu dine Vande, store Fader Tiber? Hvor er Seine og Saône, fuld af hvirvlende Strøm? Noget lignende har Dante ikke skænket, har din Laura ikke givet dig, Petrarca, ej heller Italiens hele Digtterskare; ikke Oder eller Opitz, der tordner med sin vældige Mund, eller alle de Digtere, som Schelde eller "Het Y" har fostret. Kingo kaster sin Glans paa selve Sneen og det kolde Nord og synger fjernt fra Solen og Stjernerne. Ene Mand hæver han sig over al Digterberømmelse, op over Pindus og alle Bellerophontes' Heste, derved at han knytter Himmelnen til Jorden: med disse Vers rører han Menneskene, som han rører Gud ved sin Fromhed. - *Risti / Rist('s)*: den ty. digter Joharm Rist, 1607-1667. - *Heliconem / Helicon*: if. gr. mytologi musernes bjerg. - *Dantes J Dante*: den berømte ital. digter, 1265-1321. - *Laura*: død 1348, den kvinde, som den store ital. digter Petrarca, 1304-1374, skrev sine mange kærlighedsdigte til. - *Opitius / Opitz*: den ty. digter Martin Opitz, 1597-1639, som stammede fra Schlesien, hvorigenmed Oder løber. - *Ya / Het Y*: bugt af Zuidersee ved Amsterdam. - *Pindum / Pindus*: bjergkæde i Nordgrækenland. - *Bellerophontis Eqvos / Bellerophontes' Heste*: Pegasus, if. gr. mytologi den vingede hest, som helten Bellerofontes tæmmede for at stige til Olympen; hesten kastede ham af, men fortsatte selv. I middelalderen blev Pegasus symbol for den digteriske inspiration. - *V. Bering*: 507 Vitus B., 1617-1675, kongelig historiograf og i samtiden berømt forfatter af lat. digte, ven med Kingo; ærediget må opr. være forfattet til *Aandelige Siunge-Koors Første Part*.

Hederlige: hæderværdige. - *Mag.*: magister. - *Superintendent*: biskop.

1

Iaante ...: efter fabelen om alliken, der pyntede sig med påfuglens fjer; den stammer fra den rom. digter Fædrus, som levede i det 1. årh. e.Kr. (1. bog 3. fabel).

7

Som: hvilket. - *Idrætter*: handlinger.

8

De: som. - *daarlig*:ståbeligt. - *eftersetter*: stræber efter.

9

i de: hvori.

11

og: heller. - *hage*: behage.

12

Uden: undtagen. - *den*: den som. - *sligt*: sådan noget.

14

Dem: dem som.

15

tee: viser.

17

uddørke: opdyrke. - *staffere*: udsmykke.

21

22 *det... vende*: at det, de anvender deres tid og arbejde på.

23

tør: behøver.

24

agted dem: ventede.

27

til Grunde: til bunds.

30

Artighed: kunstfærdighed.

31

Før... Bane: bringer dermed virkelig frem.

32

beqvemme: passende.

38

Prißlig: ærefuld. - *Rosis*: ros'.

40

bør: tilkommer det.

J. Brunßmand: præst og digter, 1637-1707. Kingo havde skrevet ærevers til Brunsmands *Aandelige Siunge-lyst*, 1676, og optog nogle af hans salmer, der havde Kingos egne som forbillede, i Vinterparten.

Ærediget lyder i oversættelse (efter SS VI, s. 412-413): Til Fyens Biskop Thomas Kingo s Hellige Kor. Danmark, løft dit Hoved! Giv andre Folkeslag tilbage hvad du har modtaget fra dem og lær at kende din egen Berømmelse: lær at foragte fremmed Tunges Hovmod; lær at skønne paa dig selv for at andre kan skønne paa dig. Tvivl ikke: saa vidt som Jorden strækker sig, vil man finde Behag i din Tunge og i din Muse, der nu har lært at behage den Allerhøjeste. Denne Gave skylder du Kingo, han borger for, at den danske Muse kan haabe paa evigt Navn og Ry. Naar han udsynger sine fromme Bønner og sender sin Røst mod Stjernerne, løfter han med det samme din Tunge [det da. Sprog] til Stjernerne. - *Henr. Harderus*: Henrik Harder, 1642-1683, kendt latinpoet i samtiden; digtet til Kingo er trykt allerede i *Epigrammatum libri tres*, 1679, s. 119.

508

1

Tøddel: prik under el. ved et bogstav. - *opdrage*: fremdrage.

3

en stoor Rabbin: rabbi Akiba ben Josef (ca. 50- ca. 132), der tillægger hvert bogstav i Moseloven dyb betydning. - *som*: hvilket. - *drues*: bekræftes.

4

Betenkninger der i: overvejelser derover, - *fage*: hurtigt.

5

Tålmodighedens Speyl: den forbilledligt tålmodige. - *verklig*: mærkværdigt.

6

merklig: bemærkelsesværdigt.

8

uskatteerlig: uvurderlig.

9

Sacramenter: hemmeligheder.

10

meer og minder: større og mindre.

11

Som: ligesom. - *Firmamentet*: himmelhvælvingen. - *underskedlig*: forskelligt.

14

End som: end. - *riigligere*: rigere; rigeligere. - *føyer*: former.

15

hint: nl. firmamentet. - *for*: foran os.

16

liig-vel: alligevel. - *staa ... bj*: stå ved siden af alle vegne.

17

for: frem for.

18

For Titel: som hædersnavn. - *den lidet Bibels Ære*: æren af at være »den lille Bibel«; Luther bruger dette udtryk om Salmernes Bog i *Die gantze Heilige Schrifft Deudsche*, 1545, s. 288b (fortalen til Salmernes Bog).

19

Sum: sammenfatning; også denne karakteristik findes i Luthers fortale til Salmernes Bog.

21

Blant... Palmer: ligesom solen er nummer ét blandt himlens lys.

22

og: også. - *saa*: sådan.

23

Middel-puncten: midtpunktet. - *der udinden*: deri.

25

Tyrken: om muslimerne.

26

Mahomet: Muhammed. - *Alkoranen*: Koranen, -*fatter*: skriver.

27

med: sammen med. - *Profit*: gavn.

28

Manden: mennesket (nl. David).

29

Pindari: Pindars; den gr. digter, 518-438 f.Kr., var højt berømmet allerede i sin samtid, og if. de antikke kommentarer til hans digte blev hans 7. olympiske ode med gyldne bogstaver opsat i Athenetemplet i Lindos, jf. A.B. Drachmann: *Scholia vetera in Pindari carmina I*, 1903, s. 195.

30

Lineer: linier.

32

ligges: lægges.

33

Py k: pynt. - *Pral:* herlighed.

34

Torn af Libanon: Libanons tårn nævnes i Højs. 7,4 for sin knejsende skønhed.

35

Aarons Salve: Aron indviedes til præst med en hellig salve, 509 der var tilsat kostbare vellugtende stoffer, jf. 2.Mos. 30,23-30.

36

Heßbons Floder: I Højs. 7,4 sammenlignes den elskedes øjne med fiskevande i Hesbon.

37

Dug af Hermon: jf. Sal. 133,3, hvor duggen fra Hermon tolkes som et udtryk for Guds velsignelse. - *meenis:* anses for.

38

jo: ikke. - *betienes:* tjenes, hjælpes.

39

hvi: hvorfor.- *Hierte-mand:* om David, jf. 1.Sam. 13,14.

40

Hvorfor ... rand: hvorfor kom jeg til at tænke så meget på ham.

41

tilsammen ... ligner: sammenligner dette.

42

sig velsigner: priser sig lykkelig.

43

Der: nl. i Kingos skrifter. - *Lof:* lovprisning.

44

Rarhed udaf Stof: sjældent materiale.

45

Harpe-slager: harpespiller, nl. David, jf. 1.Sam. 16,14-23.

46

fordrager: finder sig i.

47

besynderlig: især. - *forhverves:* erhverves. - *Priis:* lovprisning, ros.

48

Forliis: tab.

49

tilsteedis: tillades.

50

at: som.

51

at føre: føre.

52

dem: nl. salmerne el. evt. Kingo.

53

GUd glæde: måtte Gud glæde. - hvo: hvem.

68

ræt: virkelig.

Jens Pederssøn: Jens Pederssøn Bergendal, 1639-1704, præst og salmedigter. - *Evangelii Tienere*: om præst.

Det lat. æredigt lyder i oversættelse (efter SS VI, s. 414): Højærværdige Biskop, naar du fremfører dine Sange, synger Koret under sin Bøn din Pris. Selv retter du dig helt og holdent efter en Konges Forbillede, og Isai's Palme gives til dine Salmer. Den nævnte Konge skriver Salmer, som Asaf synger; de Salmer, som du skriver, synger selve Kongen. Den samme. - *Regis / en Konges*: nl. Davids. - *Isæi / Isai's*: Davids fars. - *palma / Palme*: tegn på hyldest, jf. Johs. 12,13. - *Asaphus / Asaf*: sanger ved templet i Jerusalem på kong Davids tid, jf. 1.Krøn. 6,31-39; Sal. 50 og 73-83 tillægges ham.

Rebussten er ikke tydet.

Ærediget lyder i oversættelse (efter SS VI, s. 414): Til den genopstandne Nehemias med de to Kor [Neh. 12,31 og 40], den berømmelige, højædle og højærværdige Herre, Doktor, Magister Thomas Kingo etc., som atter og atter byder Guds hellige Kor, et evigt Pust af den guddommelige Aande, at synge til hinanden med Salmer og 510 Hymner og aandelige Sange. Nu kommer det mig for, at jeg hører Lederen af Dobbeltkoret, Nehemias, der længe har hvilet i Fred og Ro. O, du der engang i ældgamle Dage forestod Dobbeltkoret, er du ikke genkommet i nye Sekler, baade hvad angaa Sangens Genstand og dens Toner? Eller maa jeg fremmene Billedet af en Forbundsfælle til dig, ledet, som du, af Guds Inspiration, af Ritus, fuldstømmende Tale og Lys der kommer fra Gud? Er du Dobbeltkorets Grundlægger, den rette digteriske Ordens Ophav, Konge over og Skaber af Guds Pris; men er ikke han Genopliveren af Dobbeltkoret, Kender af den rette digteriske Orden, Norm for og Opildner til Guds Pris? Guds hellige Talsmand, du var en Spore for Konge, Fyrste, Folk; gid de maa overøse Guds Navn med Ære; men se, din Efterfølger, der opløftes af de samme hellige Rørelser, gør det samme med anspændt Bryst. Dit Navn er Nehemias, fordi du med dine Formaninger, din Mund, din Tone og din Melodi var en sød fra Gud nedfalden Lindring for Folket; dennes Navn er Thomas, fordi han med sine Tanker og sin Aands Tvilling-Iver stræber at ophøje (henholdsvis mangfoldiggøre) Gud, eller fordi hans rene Kærlighed brænder efter at føre flere fuldendte Sjæle, engang ogsaa sig selv, til Himlen. Du var Jordens Gæst, Fører og Lys til de salige Pager, og selv er du en Ledsager for mangen Borger og Arving hisset; han har det samme Maal som du, han følger dig paa Kamppladsen; maatte han siden komme op og blive hædret ved din Side! Kregme 26/7 1681. Det ønsker, med Tilføjelse af en evig Bøn, den berømmelige Mands varme Beundrer, Isach Enochsen. - *Bichorali NEHEMIÆ / Nehemias med de to Kor*: Nehemias er hovedpersonen i Neh. i GI.Test.; som statholder over Jerusalem 445-432 f.Kr. genopbyggede han Jerusalems bymur og iværksatte sociale og religiøse reformer. Under indvielsen af bymuren opstillede han to kor, der hver for sig og sammen lovpriste Gud. - [x];[x];[x];[x];[x];[x];[x];... / at synge ...: Efes. 5,19. - *Nehemiæ nomen ... / Dit Navn ...*: Det hebr. navn Nehemias betyder Gud trøster. - *THOMÆ ... / dennes Navn ...*: Navnet betyder tvilling, jf. Johs. 11,16. - *Vel THOMÆ ... / eller ...*: Denne udlægning af navnet spiller på apostlen Thomas' iver efter at kende vejen til himlen, jf. Johs. 14,1-7. - *Isaach Enoch / Isach Enochsen*: med tilnavnet Jyllinge, død 1697, præst i Kregme og Vinderød (nær Slangerup).

Titelkobberets tekst lyder:

Aandelige Siunge-koors Anden Part: jf. note til s. 163. - *Dictum DOMINUS Providebit Puta*: lat.: betænk udsagnet: "Herren vil vise omsorg". Dette udsagn var Frederik III's valgsprog, jf. 1.Mos. 22,8. Kobberstikket havde Paulli tidligere brugt til salmebøger. - ANNO: lat.: i året.

511

Erindring: bemærkning. - *tilbørlig*: passende, - *prentede*: trykt, - *for*: foran. - *mens*: men. - *og*: også. - *oplegges*: udgives; dette løfte blev ikke indfriet. - *Gud befalet*: (skal læseren være) overgivet i Guds varetægt.

[x]; [x]; [x]; [x]; jf. note til s. 167. - *Aandelige Siunge-koor(s)*: jf. note til s. 163.

Dend første Sang

Andægtigheds Opmuntring: opmuntring til andægtighed. - *og*: også. - *Jeg vil ...*: salme af Georg Niege, oversat til da. af Jacob Madsen, 1603; melodien (DDK nr. 217a), der kan følges tilbage til Hamburg 1598, findes i Anders Arrebo: *K. Davids Psalter*, 1627, til Sal. 33.

1.3

Verdens Sorg: bekymring for denne verdens ting. - *betemme*: forsvinde. - 1.4 *Slae ... Vind*: slå den hen.

2.5

Naaders: nådegavers. - *Floode-maal*: højvande. - 2.6 *grundeløse*: bundløse.

3.1

Mens: men. - *kiender*: mærker. - 3.2 *bruddet*: revnet. - 3.4 *bliver var*: opdager. - 3.6 *ankelig*: skrøbelige; sørgetlige. - *Formue*: evne. - 3.8 *Leer*: om kroppen, jf. 1.Mos. 2,7.

4.1

bejamrer: klager over. - 4.3 *hamrer*: bearbejder med hammer. - 4.5 *At*: så at. - 4.7 *grøfter*: graver.

5.1-5

Nu (...) Nu: snart ... snart. - 5.2 *vellyst-maded*: med vellyst som madding. - 5.3 *Som*: knyttet til *vellyst*. - 5.3-4 *drage For*: trække over (og derved skjule). - 5.7 *hendis*: verdens. - *Fløye*: vejrhander.

6.2

Sørge-lod: tung skæbne.

6.5

Avindsmand: fjende. - 6.7 *nep*: næppe. - 6.8 *ret*: virkelig. - *Stand*: tilstand.

7.1

trænger: trykker. - 7.8 *kalt*: koldt.

8.3

Did: derhen. - 8.4 *bag Dørren*: nl. på den foragtedes plads. - 8.6 *drybe*: drypper. - 8.7 *neppist*: knap.

9.1

Thi: derfor. - 9.2 *Du*: for at du.

10.1

2 *Slae ...*: jf. 2.Mos. 17,6, hvor Moses slår vand af klippen. - 10.4 *glemme*: bevare. - 10.7 *finde*: mærke.

11.7

Prøve-finger: prøvende finger. - 11.8 *Flux*: straks; helt.

12.2

lønlig: skjulte.- *Vraa*: krog.- 2.6 *Taal*: tålmodighed.

13.2

Fiære-ham: fjederham, fjerdragt. - 13.3 *lette*: løfte. - 13.4 *Lyste-kram*: ting, der vækker lyst.

13.7

yde: fremføre.

14.1

hvile: skal hvile. - 14.2 *Tanke-tøy*: ting, der optager tankerne. 512 - 14.4 *Hald*: klippe. - 14.5 *af*: bort. - 14.7 *snedelig*: snedigt.

15.1

Avind: misundelse.- 15.2 *det*: det som.- 15.3 *tilrede*: klar.- 15.5 *agter*: vil begive mig. - 15.7 *vanke*: vakle.

16.7

Til: for.

Hierte-Suk

1

Stenig: stenhårde.

2

Blødne: blive blød.

3

Bredd: rand.

5

lise-kule: kule til is.

6

frøsne: frosne.

8

Tøe: kunne tø.

9

Søvne-pryne: sovetryne.

11

Øyenbryne: øjne

12

Vække: skal vække.

13

Gløder....: jf. Es. 6,6-7.

14

op og ned: fra øverst til nederst.

15

At: så at. - *demper:* tilintetgør.

Dend II. Sang

Tugtemestere: opdrager, lærer. - *til:* som fører til. - *og:* også. - *Jeg raaber fast ...:* Salmen, der opr. er en reformert gendigtning af Sal. 130, blev oversat til da. af Steen Bille 1612; melodien (DDK nr. 208) kendes tidligst fra en salmebog fra Strasbourg, 1539.

1.4

Hu: sind. - 1.5 *fulle:* urene; onde. - 1.6 *Fra:* for. - 1.8 *Ham:* ydre; skikkelse.

2.3

vanke: gå. - 2.5-6 *Verden ... hen:* kaste helt vrag på denne verden. - 2.8 *Poenitentz:* bod.

3.1

Mens: men.

3.3

Støv(s): om det syndige og forgængelige, jf. 1.Mos. 18,27.

4.3

tvetted: renset. - 4.4 *sølet ud:* sølet til.

5.5

udlover: lover.- 5.7 *hun:* den.

6.1

Min Kiærlighed ...: Der er tale om et brud på det første af de ti bud, jf 2.Mos. 20,3-17; i de følgende otte strofer bekendes forsyndelser mod resten, idet niende og tiende bud omtales samlet i strofe 14. - 6.6 *grundig:* virkelig. - 6.7 *skakrer:* køber (uhæderligt).

513

7.3

mig (...) styrket: søgt min styrke. - 7.4 *kryst:* knuget. - 7.5 *Bander:* forbandelser. - 7.8 *snakke-frj:* uhæmmet i sin tale.

8.1

Sabbaten: hviledagen, nl. søndagen. - 8.4-5 *Behag ... fylde:* fornøjelse til at opfylde min vellyst.

9.1

lyder: adlyder. - 9.2 *Øfrighed:* overordnede; Luther sidestiller forældre og overordnede i sin gennemgang af de ti bud i katekismen. - 9.3 *For:* pga. - *billig:* berettiget. - 9.7 *doved:* dovent.

10.2

slæt: helt. - 10.4 *sæt:* udsat. - 10.5 *Tungens Sverd:* jf. Sal. 57,5. - *Egge:* æg. - 10.6 *Foruden:* uden.

11.3

svale: nl. ved at tilfredsstille begæret- 11.6 *Til (...)* *staar:* er vendt mod.

12.1

drevet: bedrevet. - 12.2 *sleedsk*: svigefuld. - 12.3 *X for V*: ti for fem. - 12.4 *tredsk*: upålidelig. - 12.5
Træck: kneb. - 12.8 *sær*: særlige.

13.1

sparer: skjuler. - 13.2 *Tant*: usandhed. - 13.4 *Forvant*: beslægtede. - 13.5 *Lempe*: gode rygte. - 13.7
dempe: tilintetgøre.

14.2

treskeligen: listigt.

14.4

Meed: synsfelt.

15.2

Nag: bekymring. - 15.7 *faure*: smukke. - *Lyder*: laster; fejl. - 15.8 *min ... Mord*: mord på min sjæl.

16.7

Læge-væler: optrevlet linned til forbinding.- 16.8 *modig*: bedrøvet.

17.4

vaandis: lider. - 17.6 *haanis*: skammer mig. - 17.7 *slider*: river.

18.1

drybe: dryppe. - 18.4 *Amægtighed*: afmagt. - 18.5 *holder*: holder på skrå.

19.1

besprette: bestænke. - 19.3 *at*: til at. - 19.7 *alt*: bestandig. - *krøye*: bøje sig; vende sig. - 19.8 *Himmel-agt*: stræben mod himlen.

20.3

om: for (at fa). - *Afløßning*: tilgivelse. - 20.6 *gak*: gå. - 20.7 *udføre*: udtale; udbrede. - 20.8 *Lof*: lovprisning.

Hierte-Suk

1

klage: klage over.

2

slet: helt.

5

Lowens Steene: stentavlerne med Moseloven, jf. f.eks. 2.Mos. 24,12.

7

Bud-ords: buds.

514

12

Stand: tilstand.

14

Krympis: krymper mig.

17

Iaue: ordne.

18

saa: sådan.

19

am: kue; straffe, jf. Gal. 3,24.

Dend III. Sang

Sangen er en bearbejdelse af Johann Rists salme »Jammer hat mich ganz umgeben« fra *Himlische Lieder*, 1642. Denne salme har Brorson oversat som nr. 210 i *Troens Rare Klenodie*, jf. Hans Adolph Brorson: *Samlede Skrifter II*, 1953, s. 221ff.

forsagt: modløs. - *Rind nu op* ...: første morgensang i *Aandelige Siunge-Koors Første Part* (s. 61); melodien, der var meget udbredt, kan føres tilbage til J.B. Lully: *Ballet royal de L'Impatience*, 1661; den er aftrykt s. 285.

1.3

Tvinger: plager. - *saare*: voldsomt. - 1.5 *Giekken* ... *spilled*: holdt ham for nar. - 1.6 *Naader*: nådegaver. - *bag* ... *kast*: foragtet. - 1.7 *drilled*: tumlet.

2.2

knæged: knækkede; bøjede. - 2.4 *Vraa*: skjul. - 2.5 *Lowen*: Moseloven. - 2.6 *i Grund*: til bunds. - 2.8 *i Mund*: Helvede fremstilles tit som et uhyre med et stort gab, jf. titelkobberet s.163.

3.1

Hvert: ved hvert. - 3.2 *ramler*: farer afsted. - 3.3 *skramler*: rumler. - 3.5 *sprette*: springe.

4.1

frygter mig: frygter. - 4.3 *i Hase*: i hælene.

5.1

slet: helt. - 5.2 *hees*: hæs. - *kikker*: hulker. - 5.3 *pikker*: banker.- 5.5 *udi Støven*: i støvet (som synderen har kastet sig i). - 5.7 *Blodet*: Sjælen og livet er efter bibelsk opfattelse knyttet til blodet, jf. feks. 1.Mos. 9,4. - 5.8 *Vaandefuld*: fold af smerte el. angst. - *Verk*: pine.

6.3

udfuler: rådner hen. - 6.4 *Vrier*: vrider. - 6.5 *Taare*: tårer.

7.2

lønlig: skjult; hemmelig. - *tærer*: spiser. - 7.4 *svenmer*: svømmer.

7.7

stedse: altid. - 7.8 *giftig-oddet*: med giftig spids.

8.1

Vaager: er vågen. - 8.2 Qvide: frygt; sygdom. - 8.4 Aatte: ejede. - 8.7 Hver: i hver. - paahenger: tynger. - 8.8 saa: så dan.

9.2

kunde: kan. - 9.8 Vond: kæp.

10.2

hun: den. - slummer: slumerer. - 10.3 optrummer: 515 opskræmmer (ved trommeslag). - 10.4 Drømme-troo: indbildning i drømme.

11.5

forsaget: nægtet. - 11.8 Stand: tilstand.

12.4

Fynd: kraft; virkning.

13.3

Hielpe-stenen: symbol på Guds støtte, jf. I.Sam. 7,12. - 13.4 hielpe-keed: ked af at hjælpe. - 13.7 Finder: mærker.

14.1

plat: fuldstændig. - 14.2 Troens Anker: jf. Hebr. 6,18-19, hvor håbet kaldes sjælens anker. - 14.5 Cain(s): Kain dræbte sin bror og blev derved den første morder, 1.Mos. 4,3-16. - 14.6 Judas Strikke: Judas hængte sig efter at have forrådt Jesus, Matt. 27,3-5.

15.2

stylter: vakler. - 15.4 trøstig: trøstefulde. - 15.5 end: endnu. - 15.6 og: også. - 15.8 Hu: sind.

16.1

vel: godt. - 16.6 Mißhaabs: håbløsheds. - 16.7 vaade: ulykke.

17.2

Hvor: hvordan. - 17.3 tigged: jf. Matt. 26,36-44. - 17.4 Vee: smerte. - 17.6 svedte Blood: jf. Luk. 22,44. - 17.8 Flood: udspring.

18.1

formad: jf. Matt. 26,47-56. - 18.2 For: pga. - fule: onde. - 18.3 for: fordi. - Liuset: lyset.

18.7

Hudefletted: pisket. - spøtt: overspyttet; jf. Matt. 26,67. - 18.8 At: for at; så at. - vorde: blive.

19.1

Tornekronen: jf. Matt. 27,29. - 19.3 forne: gå ud, visne. - 19.4 fanger: får, fæster. - 19.6 Handskrift: gældsbevis, jf. Kol. 2,14.

20.1

Sæle-tørst: jf. Johs. 19,28-30. - Tvang: plage. - 20.4 Aandefang: åndedrag.

22.1

Grav: jf. Matt. 27,66. - 22.4 Sting: stik. - hand: døden. - 22.7 afvelte: væltede bort, jf. Matt. 28,1-2.

23.1

Helvede: jf. 1.Pet. 3,18-21. - 23.3 i Skruer: i lænker. - 23.5 til Himmels: jf. Mark. 16,19. - 23.8 Hos: ved.

24.1

trygge: pålidelige, jf. 1.Johs. 2,1. - 24.3 *Vidne*: vidnesbyrd. - 24.8 *jo*: stadig.

25.1

Torden-skrald: jf. 2.Mos. 19,16-19. - 25.4 *staa paa Fald*: være ved at falde. - 25.6 *Hugorm(s)*: jf. 1.Mos. 3,15; traditionelt opfattes slangen som Satan.

25.8

Ved: fast i, ved. - *hulde*: nådige; trofaste.

26.1

Banghed: ængstelse.

27.1

froo: glad. - 27.3 *Skiul ...*: jf. Gal. 3,27. - 27.5 *Baade*: fordel.-27.8 *Jeg*: så at jeg.

516

Hierte-Suk

4

obnis: åbnedes. - *Leer*: om kroppen, jf. 1.Mos. 2,7.

5

Gab: Helvede fremstilles tit som et uhyre med et stort gab, jf. titelkobberet s. 163.

6

Spendis: udspiles. - *min Siælis Tab*: tabelt, fortabelsen af min sjæl.

7

slæt: helt.

8

Lowen: Moseloven.

12

din Side: nl. med såret efter spydstikket, jf. Johs. 19,34.

Dend IV Sang

Denne salme var blevet trykt i to salmebøger allerede i 1680, i *Dend ny Fuldkommen Psalmbog* og i anden udg. af *Aandelige Hofvet-Nøgel*.

HErre JEsu ...: salme af Hans Christensen Sthen fra 1588; melodien (*DDK* nr. 82) er komponeret af Joh. Rhau, 1589.

1.2

vee: smerte.- 1.6 *giør*: giver.

2.1

brød: overtrådte, syndede. - 2.2 *dobbelt Død*: nl. sin egen og hele menneskehedens. - 2.3 *Mig ... opskrivis*: skrives tusinde gange i mit regnskab.

2.5

Utald: utallige. - 2.6 *Hos*: ved. - 2.7 *de*: de (synder) som.

3.5

Vraa: krog.

4.3

Ræt: helt.

5.3

forvare: hindre i at begå synd. - 5.5 *Gaar*: går jeg. - *Leed*: (rette) vej. - 5.6 *Beed*: græsgang.

6.2

Mit ... staa: at mit hus står, jf. Matt. 7,24-27.

6.6

aff Stand: bort fra sin plads.

7.2

skuffelig: bedragerisk. - 7.6 *harm*: skade; sorg. - 7.7 *og*: også. - *giekke*: narre.

8.4

Garn: fangegarn. - 8.6 *Hver ... Barn*: hver skurk er som et barn.

9.4

slaer: slår.- 9.5 *baer*: bar.- 9.6 *svaer*: tung.

10.2

Det... tallt: uden at det er talt.

10.7

Du ... jo: uden at du ved det. - *til Prikke*: nøje.

11.7

tigger: tigger om.

12.1

maat: kan. - 12.2 *Skiel*: rimelighed. - 12.7 *spare*: skåne, jf. Matt. 15,26-27.

13.4

Trang: nød; behov. - 13.5 *Sandheds Ord*: om Jesus, jf. Johs. 1,14. - 13.7 *sanke*: samle.

14.4

plat: fuldstændig. - 14.6 *slæt*: helt.

517

15.5

lee: le ad. - *Meen*: fejl; skade. - 15.7 *Riis*: knippe af kviste, brugt som strafferedsakab.

16.3

Nyrene: om menneskets inderste, jf. Johs.Åb. 2,23. - 16.6 *skiær*: fuldstændig.

17.1

Mens: men.- 17.3 *lenter*: venter.- 17.4 *sagt*: roligt.

18.1

dyre: dyrebare, jf. Johs.Åb. 7,14. - 18.5 *Af*: for. - 18.7 *finde*: mærke.

19.1

Des: derfor. - *være*: skal være, skal vises. - 19.7 *Lov*: lovprisning.

Hierte-Suk

1

uden: uden for; uden. - *Vaade*: fare; ulykke.

2

foruden: uden.

3

Vee: smerte.

6

tilskynder: lader komme.

7

Tvang: plage.

9

Nu (...) nu: snart ... snart.

10

iSæde: (sikkert) siddende.

12

JEsu Troo: tro på Jesus.

13

Saa: sådan. - *lenked*: lænket sammen.

14

iskienked: fyldt.

15

Omgangs Skaal: skål, hvoraf den ene efter den anden drikker på omgang.

16

Slig: sådant.

Fra: over.

Dend V.Sang

i hvor meget: hvor meget end. - *Udi din* ...: gendigtning af Sal. 6, der findes på da. fra 1620; melodien (DDK nr. 331) kendes fra Genève 1542.

1.5

At: for at. - *Syndsens Sone*: soning af synden. - 1.6 *Vunder*: sår (som Jesus fik ved korsfæstelsen).

2.2

synde-giekked: af synden narrede. - 2.3 *bløde*: væde.

2.4

Lowens: Moselovens. - *Snerte*: slag. - 2.5 *slide*: sønderrive. - 2.6 *Til*: for.

3.1

besinder: besinder på. - 3.4 *andser*: ænser. - 3.6 *slæt*: helt.

4.1

gnie: gnide. - 4.2 *vrie*: vride. - 4.3 *nedrig*: lave. - 4.5 *Livet*: kroppen. - *riste*: ryste. - 4.6 *daalligt*: uselt.

518

5.1

Fra først: så snart. - *randt af Roode*: blev født. - 5.4 *Eble*: jf. syndefaldet, I.Mos. 3. - 5.6 *Patte-drag*: sug fra brystet.

6.1

Nep: næppe. - 6.2 *Gange-vogn*: vogn, hvor børn lærte at gå. - 6.4 *Flux*: straks; rask. - 6.6 *bander*: forbandelser.

7.1

Riiset: knippet af kviste, brugt som strafferedskab. - *qviste*: piske. - 7.2 *med Liste*: forstandigt. - 7.3 *dempe*: tilintetgøre. - *art*: væsen; karakter. - 7.4 *dulmed*: blev svagere. - 7.5 *Sig (...)* *ulmed*: blev heftig. - 7.6 *Fart*: fremgang; magt.

8.1

optriinde: gik frem. - 8.3 *tugtet*: opdraget. - 8.4 *HErrrens ... Ære*: ærefrygt for Gud.

9.4

daaret: narret, bedraget.

10.3

med Jacob: som Jakob, jf. I.Mos. 32,24-30. - 10.5 *forsaget*: afvist.

11.2

stiget: gået. - 11.3 *Lime-spoor*: mudrede vej.

11.5

Did: der.

12.1

fundet: mærket. - 12.5 *obned:* åbnede; jf. Es. 41,18. - 12.6 *At:* så at.

13.3

Lyste-regiment: magt, styre på grundlag af lyst. - 13.6 *Syndbetient:* tjent med synd.

14.1

Soote-sengens: sygelejets. - 14.2 *og:* også. - 14.3 *mod:* i forhold til. - 14.4 *For tø:* jf. Dan. 5,27. - 14.6 *aflgrund:* fuldstændigt.

15.1

Mens: men. - 15.2 *sig at stekke:* blive kortere, dvs. gro sammen. - 15.3 *fører:* rask. - 15.6 *Rør:* jf. Es. 42,1-4.

16.3

underlig: underfuldt.- 16.5 *bebrevet:* lovet (skriftligt).

17.1

Saa: sådan. - 17.2 *Mægle:store.- goode:godhed.* - 17.3 *treen:* gik. - *svang:* gang; kraft. - 17.5 *HERRENS Frygtis:* gudsfrygte.

18.1

kiender: erkender.

19.5

befæste: skal gøre sikker. - 19.6 *Fodefied:* spor.

20.1

i: på. - 20.2 *neye:* bøje mig.

Hierte-Suk

6

Svoule-pølens: jf. Johs.Åb. 20,10.

7

for: pga. - *blodig Sved:* jf. Luk. 22,44.

9

trygge: pålidelige.

10

at: for at.

11

Velte-klodd: rullende kugle.

13

skiendelig: med skam.

14

neye: bøje.

16

opveye: løfte op.

519

Dend VI.Sang

Af dybste Nød: salme af Luther, oversat til da. 1529; melodien (DDK nr. 1) er af Joh. Walter, 1524. - *HErren*: gendigtnig af Sal. 23 ved Anders Arrebo i hans *K. Davids Psalter*, 1623; melodien (DDK nr. 175) er komponeret af J. Klug, 1533.

1.6

Sting: stik. - 1.7 *Stryg*: rens dig for synd mod uskyldige, jf. 1.Kong. 2,5.

2.5

Leer: om kroppen, jf. I.Mos. 2,7. - 2.6 *Naader*: nådegaver. - *anseer*: betragter.

3.1

Der: da. - *lønlig*: i det skjulte. - 3.2 *paasætte*: påsatte.

3.3

slæt: helt. - 3.5 *kom ... oppaa*: kom på mig. - 3.6 *smitted*: besmittede. - 3.7 *skamfuld*: skændige. - *Spette*: pletter.

4.1

toode: vaskede. - 4.2 *Blodet*: Dåben giver den kristne del i Jesu forsoningsdødf. Rom. 6,3-11.

5.1

Mens: men. - *bedre*: skal forbedre. - 5.3 *forvaret*: bevaret. - *granat*: nøje. - 5.5-6 *Jeg (...)* jo: at jeg ikke. - 5.5 *haanlig*: skammelig. - 5.6 *med Vidskab*: bevidst. - *sæt*: sat.

6.1

dyre: højtidelige; hellige. - 6.2 *sooret*: svoret. - 6.5 *spille*: lege.

7.1

Hierete: kære.

7.3

At: for at; så at. - 7.5 *Basunis Lyyd*: basuns lyd (der indvarsler Guds tale på Sinaj, 2.Mos. 19,16-19).

8.1

Væjr: blæst. - 8.3-4 *steen-haarde*: jf. 2.Mos. 31,18, hvor Guds finger skriver på lovens stentavler. - 8.5 *lyder*: lytter. - 8.6 *daarlig*: skadelige; dåbelige. - 8.7 *opstemmed*: spillet.

9.3

vildt: vil (du). - *ræt*: virkelig. - 9.5 *qvisted*: piskede. - 9.6 *Rijs*: knippe af kviste, brugt som strafferedskab.

- 9.7 *Opskærpis*: gøres skarpere (nl. ved at ligge i saltlæge).

10.1

Aue: opdragelse. - 10.2 *kællen*: lysten. - *Synde-degge*: person der er opflasket med synd. - 10.5 *Miskundhed*: barmhjertighed.

11.3

Betle-stav: tiggerstav. - 11.5 *Dog fik*: så fik dog. - *Arme*: fattige. - *Bood*: hjælp. - 11.7 *kiender*: erkender.

12.1

korted: formindsket. - 12.2 *Mammons*: penges, jf. Matt. 6,24. - 12.4 *Tynge*: byrde.- 12.5 *gulpe-græd*: græd højt.

13.4

glatte: sprede lys over. - 13.6 *foodsed*: sparket. - *som*: hvilket. - 13.7 *Nedrig'*: lavtstående; ydmyge.

14.1

gaar ... Traad: lykkes for mig. - 14.2 *mislanger*: mislykkes. - 14.3 *Anslag*: plan. - 14.7 *Foruden*: uden.

15.3

træskelig: listigt. - 15.5 *faar (...)* *hen*: giver. - 15.6 *Ihvor*: hvor meget.

16.1

Lowen: Moseloven. - 16.3 *forskudt*: forkastet. - 16.5 *520svangred*: gravid. - 16.7 *Døden*: genstandsled for auler, jf. Rom. 6,23.

17.1

mit... om: omkring mit hjertes afgrund. - 17.2 *vanke*: vandre. - 17.7 *sanke*: samle.

18.2

fast: næsten. - 18.3 *Muld*: jf. 1.Mos. 2,7. - 18.5 *Verk*: pine. - *Vee*: smerte. - 18.6 *lad (...)* *see*: vis. - 18.7 *annammer*: tager imod.

19.3

Skil mig ved: befri mig for. - 19.4 *For*: pga. - 19.7 *meder*: sigter.

20.

Forny ...: jf. Sal. 51,12.- 20.3 *alt*: stadig, *-from*: god; from. - 20.4 *dig bekiender*: erklærer at jeg tror på dig.

Hierte-Suk

4

Møye: plage.

9

Hierte: kære.

12

Trang: nød. - *Vee*: smerte.

13

husvale: trøste, opmunstre.

14

trøstig: trøstende.

16

finde: mærke.

Dend VII. Sang

Beredelse: forberedelse. - *Annammelse*: modtagelse.

1.5

At: derved at. - *af*: fra. - 1.7 *brød*: begik.

2.1

For: pga.; i stedet for. - 2.2 *Eva* ...:jf. 1.Mos. 3.- 2.3 *sig...* *befalde*: Adam syntes om.

2.5

ævig Ord: jf.Johs. 1,1-14. - 2.6 *Redt*: tilberedt.

3.3

Ieder: nl. *mig*. - 3.4 *Foode-fied*: fodspor.

4.2

Lammet(s): om Jesus, jf. Johs. 1,29. - 4.3 *æde*: spise. - 4.5 *Bryllupsklæder*: om menneskets rette tilstand ved foreningen med Jesus, jf. Matt. 22,1-14.

5.1

Klæd (...) *aff*: tag af, affør. - *Ville*: vilje. - 5.2 *ham*: dragt; skikkelse.

6.2

min JEsu Troo: tro på min Jesus.

6.6

Torne-piig: pig fra tornekransen.

7.1

Eble-kierne: om frøet til synd, jf. 1.Mos. 3. - 7.3 *ublu*: skamløse. - *Stierne*: pande. - 7.6 *Vild*: kærlighed; forkærlighed.

8.4

dempe: tilintetgøre.

9.2

dyre: dyrebare. - 9.4 *Æde...*: jf. Luk. 12,19.

521

Dend VIII. Sang

iligemaade: ligeledes. - *Beredelse*: forberedelse. - *Annammelse*: modtagelse. - *Et trofast Hjerte ...*: salme af Hans Christensen Sthen, 1586; melodien (*DDK* nr. 196) er komponeret af M. Prætorius 1610.

1.4

fange: få. - 1.5 *Mens*: men. - 1.6 *fuul*: ond.

2.7

forbind: bind.

3.2

kaade: frodige.

4.2

at: for at.

Hierte-Suk

1

Hierte: kære.

2

faa: give.

3

bedrøve: plague.

4

At: så at; for at.

5

Ild og Vand: jf. Sal. 66,10-12.

6

taal: tåler.

7

hart: hårdt.

9

Mens: men.

11

Stikdeman: antænd dem.

13

Junge: spand.

16

slig: sådan.

Dend IX. Sang

JEsu søde Hukommelse: opr. middelalderlig hymne, oversat til da. af Jens Jenssøn Otthense 1625; melodien (*DDK* nr. 438) er komponeret af Barth.Gesius 1603.

1.1

Alter-food: knæfald ved alteret. - 1.3-4 *Lam* ...: jf Johs. 1,29.

2.2

skiær: skærer. - 2.3 *Mens*: men.

4.1

under: i skikkelse af. - 4.4 *dyre*: dyrebare.

5.1

Æd: spis, jf. Luk. 12,19. - 5.4 *Som*: knyttet til *Skaal*.

6.2

Endog: selvom. - *Sands*: forstand; sans. - 6.3 *slæt*: helt.

7.1

Seer: se. - 7.2 *ærer*: ær. - 7.2-4 *Hemmelighed* ...: Der er tale om den lutherske ubikvitetslære, hvorefter Jesus er legemligt til stede i enhver nadver, samtidig med at han troner i himlen. - 7.3 *hos*: ved. - *GUds høyre Haand*: jf. Matt. 26,64; if. den lutherske opfattelse ikke et fysisk sted, men et udtryk 522 for Jesu magt og herlighed. - 7.4 *her*: nl. i nadveren. - *i Testamentes Baand*: bundet af løftet i nadverindstiftelsesordene, f.eks. Matt. 26,26-28, hvor brød og vin identificeres med Jesu kød og blod.

8.1

Der: nl. i sin herlighedstilstand. - 8.4 *signed*: velsignede.

9.2

mist: vise.

10.2

At: fordi. - 10.3 *Pant*: om nadveren, der er pant på opstandelsen, jf. Matt. 26,29.

12.1

briddt: dækket. - *Sandheds Mund*: om Jesus, jf. Johs. 18,37. - 12.3 *qveger*: opliver.

13.3

Jeg ... jo: uden at jeg kaster. - *hen*: bort. - 13.4 *did*: derhen (nl. til nadverbordet).

Dend X. Sang

1.1

Hyrde: jf.Johs. 10,11. - 1.3 *Siæle-bood*: hjælp for sjælen.

2.4

Slangen(s): jf. 1.Mos. 3,15; traditionelt opfattes slangen som Satan.

3.4

blefstu: blev du.

4.1

viger: vig. - *hen*: bort. - 4.4 *beleer*: ler ad.

Hierte-Suk

Betænkninger: overvejelser. I *hvo*: hvem. -*føder*: nærer.

4

saa: sådan.

5

Hiertet (...) omrinder: flyder rundt om hjertet.

6

finder: viser.

7

korsfæste: korsfæstede.

8

med dig selv: dvs. med dig selv som mad.

9

hvi: hvorfor. - *regne*: lade regne.

10

Manna: jf. 2.Mos. 16,13-31. - *hva*: hvor. - *høyt*: ophøjet, stort. - *tegne*: skrive.

12

Som: knyttet til *du*. - *udaf Ævighed*: siden urydien.

14

livagtig: legemligt.

16

smaalig: vedholdende.

17

ladet: have ladet.

19

konstig: sindrigt. - *Demants*: diamants. - *hengd*: have hængt.

20

Kontrafey: portræt. - *omsprengd*: bestænket.

21

Mens: men.

22

Lignelse: billede.

523

23

Fra Lem til anden: fra den ene legemsdel til den anden.

24

blev: forblev.

25

æde: spise.

26

Himmel-man: manna fra himlen.

27

Klippe-sprungne Vand: vand, der er sprunget ud af klippen, jf. 2.Mos. 17,6.

33

deler: uddeler.

34

Slangens Hoved: jf. 1.Mos. 3,15; traditionelt opfattes slangen som Satan. - *hos*: ved.

38

Paaske-Lam: nl. ligesom i Gl.Test., 2.Mos. 12,1-20. - *i ... glæde*: glæde ved afbildninger, efterligninger.

39

40 *Det er...:* nadverindstiftelsesordene, jf. Matt. 26,26-28.

41

andre: nl. de reformerte, der anser nadverens brød og vin for kun at være symboler på Jesu legeme og blod.

Dend XI. Sang

kier ad: elskende.

1.1

Far: farvel. - 1.2 *keedis*: er ked af. - 1.3 *mig ... oppaa*: har lagt på mig.- 1.4 *hvister*: kaster. - 1.6 *Forfængelighed*: tomhed, jf. Præd. 1,2.

2.2

fauer: smuk. - *Gestalt*: skikkelse. - 2.3 *Glar*: glas. - 2.4 *skrattende*: sprukkent klingende. - 2.5 *Ise-skrog*: tynd is.

3.2

smugende: listende.

4.4

vexlis omkring: forandres. - 4.5 *Mercke*: betydning. - *Meed*: mål; vurdering.

5.5

gleed: bevægede sig uden hindring; gled (men uden at falde).

6.2

opførte: opstegne. - *Dunst*: tåge. - 6.3 *konstig*: sindrige. - *opblæsere*: oppuster (til hovmod).- *hvegende*: ustadige, urolige.

7.1

Troo: trofasthed. - 7.2 *alt*: bestandig. - *Fløyet*: vejrhansen. - 7.3 *heldige*: yndige. - *Skalk*: skurk. - 7.4 *Drøfvelsens*: modgangens. - *Kalk*: bæger, om lidelse, jf Matt. 26,39. - 7.5 *og*: også. - *Forfarenhed*: erfaring.

8.2

dødelig: dødbringende; *Som* er genstandsled. - *kyst*: kysset. - 8.3 *Tynder*: letantændeligt stof. - 8.4 *henhvist*: henkastet.

9.3

takker dig af: opgiver dig. - 9.4 *synker*: sænker. - 9.5 *lengis*: længes efter. - *bøde*: råde bod på; opveje. - 9.6 *Abrahams Skiød*: om paradiset, jf. Luk. 16,19-26.

10.2

Vaaer: vår. - 10.3 *opgry*: komme frem, jf. Johs. Åb. 21,23. - 10.4 *Næde*: næ, aftagende måne.

11.2

idel: litter. - 11.4 *skakre*: købe (uhæderligt).

12.3

Kronen: om det evige liv, jf. 1.Pet. 5,4. - 12.4 *Lammet*: om 524 Jesus, jf. Johs. 1,29. - 12.5 *fortrød*: ærgrede; *Satan* er genstandsled.

13.1

Yndist: ynde; yndest. - 13.5 *avindsyg*: misundelige; hadefulde.

14.4

stedse: altid.

15.2

Forfriskis: fornys. - 15.5 *Mens*: men.

Hierte-Suk

1

vanked: vandret.

2

forfængelig: værdiløse; forærgelige.

3-5

Nu (...) Nu: snart ... snart.

3

hos: ved.

4

kyst: kysset.

5

omhvipped: løbet omkring.

7

omhveged: flakket om.

8

Lykke-pott-vall: lotterispil.

9

omnysled: bevæget sig omkring. - *Kram*: ting, varer; butik.

11

omhvimsed: løbet omkring.

12

monned: fortrinnet, - *fra*: frem for. - *Troo*: trofasthed.

14

Amagt: afmagt.

15

for læt: jf. Dan. 5,27.

16

I hvor: hvor end. - *sæt*: sat.

19

tjmelig: af denne verden.

20

slipper (...) af Skaft: & ende.

23

meed: mål.

24

jdel: latter. - *Forfængelighed*: tomhed, jf. Præd. 1,2.

Dend XII. Sang

1.2

Roo: glæde; ro. - 1.3 *mit Hoveds* ...: jf. Jer. 2,32. - 1.4 *Plictanker*: kraftige nødanker. - 1.7 *hår (...)**fat*: holder fast.

2.3

derhos: tillige. - *agter*: iagttager; vurderer. - 2.4 *Leer*: om kroppen, jf. 1.Mos. 2,7. *hvor*: hvor. - 2.6 *bemøye*: anstrenger. - 2.7 *Alt*: stadig; helt.

3.3

Der: da. - *Gang-vogn(en)*: vogn, hvor børn lærte at gå. - 3.5 *Barneskik*: barndom.

4.1

Lykke: skæbne; lykke.

5.1

friste: erfare. - 5.3 *Støde*: støtte. - 5.5 *hen*: bort. - 5.7 *igien*: tilbage.

6.4

Alting ... til: at alting bøjser sig for dem.

525

6.6

stedse: altid.

7.4

Meed: sigte, mål. - 7.5 *Tornen*: tjørnen. - 7.6 *agter*: ænser.

8.2

mangeleed: på mange måder. - 8.4 *med ... dryber*: lader plage dryppe. - 8.6 *hiem*: gå igennem.

9.2

forsynlig: omhyggelige. - 9.3 *sig (...)**sagter*: bliver da svagere. - 9.4 *bereed*: klar til. - 9.5 *Attraa*: lyst. - 9.6 *For*: for at. - *saa*: sådan.

10.3

mit Leer ...: om skabelsesprocessen, jf. 1 .Mos. 2,7.

10.5

omspeyler: opfatter helt og dækkende. - 10.6 *Vind*: ånde; tarmluft.

11.3

slæt: helt. - 11.6 *Tinding*: tinde. - *sæt*: sat. - 11.7 *forgiet*: glemt.

12.4

Fundet: mørket. - 12.5 *Bood*: erstatning.

13.1

skikken ordner; opfører. - 13.2 *Forvidenhed*: selvklogskab.

14.1

- *regne*: lade regne. - 14.2 *bløde*: væde. - 14.3 *tegne*: vise ved tegn. - 14.4 *Helsot*: dødbringende sygdom.
- *Frendis*: slægtnings.

14.5

plat: fuldstændig.

15.2

i hvad: hvad end. - 15.6 *stand*: tilstand. - 15.7 *Mester-mand*: hersker; ophavsmand.

16.3

Tarv: fornødenhed. - 16.4 *tør*: behøver. - 16.5 *Stød*: tider; stød.

Hierte-Suk

1

hvi: hvorfor.

2

til Rætte staa: være underkastet en retssag.

3

sumpig: sumpede.

4

Vraa: krog; skjul.

8

Vedermood: bedrøvelse.

11

spæ: spæd.

12

paa ... løb: gik på lykken(s gænger).

13

anke: smerte; ærgre.

15

Mood: sind.

18

Velde-stool: trone.

20

Velstands: velmagts.

21

bejamrer: jamrer over.

22

Fiadse-kast: tilfældigt (terning) kast.

23

og: også. - *klamrer*: larmer; skændes.

26

End som: end. - *harm*: vred over.

32

For: fordi.

33

siug: syg.

526

34

Avindszug: misundelig. - *tør*: vil.

36

lige: samme. - *Verck*: pine. - *Vee*: smerte.

37

inden: inden for.

38

Gevalt: vold, overlast.

39

diß: des.

41

Hierte: kære. - *saa*: sådan.

42

Bade ud: undgælde.

43

Lage: skarpe, ætsende lage.

46

damp: om tågede forestillinger.

47

giennemgliiser: skinner igennem.

48

Hiertets Lyste-svamp: om hjertet der suger (syndige) lyster til sig.

49

kiender: mærker; erkender.

51

Være sig: uanset. 55 for: til. - det mig: det som mig.

Dend XIII. Sang

Betrængde: nødlidende; plagede. - Bood: hjælp; erstatning. - HERren ...: gendigtning af Sal. 23 ved Anders Arrebo i hans *K. Davids Psalter*, 1623; melodien (DDK nr. 133) er komponeret af Joh. Walter, 1524.

1.3

Hvi: hvorfor. - saa: sådan. - Hu: sind.

2.1

Møye: besvær; plage. - 2.3 som: som om. - 2.4 Velte-bølger: fremvæltende bølger. - 2.6 der: som; Vand er grundled. - 2.7 dølger: skjuler.

3.2

Fra først: lige siden. - 3.3 idel: lutter. - 3.7 viit: vidt.

4.2

Sit Seyl: Siden renæssancen fremstilles lykkens gudinde ofte med et sejl, der blæser hende hid og did. - udslaget: udfoldet. - 4.3 from: god. - 4.4 alt: helt; stadig. - 4.5 Bold: kugle; siden antikken afbildes lykken stående på en kugle (som tegn på ustadighed). - 4.7 knaged: knækkede; knagede.

5.4

dreven: udhamret. - 5.5 froo: glade. - 5.6 Roo: glæde; ro.

6.1

Enlighed: ensomhed. - 6.4 hvad: hvad der. - 6.5 drikker ... om: drikker på omgang. - 6.6 fuld: helt. - 6.7 GUDS ...: jf. Es. 49,23.

7.3

Harm: sorg; smerte. - 7.5 vende: kan vende. - hvor: hvordan. - 7.6 Lykke-glaß: om den skrøbelige lykke. - seer ... til: ser det ud til.

8.1

Armod: fattigdom. - 8.2 og: også. - 8.3 smaalig: omhyggeligt; flittigt. - see mig om: søge. - 8.4 bide: spise. - 8.5 haanis: skammer mig. - 8.6 om: for.

527

9.1

Fortrykkelse: undertrykkelse, forurettelse. - 9.2 slig: sådan. - Ulempe: nød; skam. - 9.4 palted: pjaltede. - 9.6 Befinder: finder. - 9.7 traske: træde ned. - dempe: ødelægge.

10.1

hudefletter: pisker. - 10.2 snært: slag. - 10.3 rundt om: omkring i. - snedelig: listigt. - 10.4 Tunge-sluffer: tunge-slæder (om bagvaskelse). - 10.5 Skamflik: skamplet. - 10.7 Mundsverd: om tungten, jf. Sal. 57,5.

11.3

Røret: sivet. - hen og hen: hid og did. - 11.5 skuffer: narrer. - Flydevand: flydende vand. - 11.7 Lykke-vinge: Siden antikken fremstilles lykkens gudinde vinget.

12.1

herforuden: desuden. - 12.2 Vee: smerte. - Sprekke: pine. - 12.5 verker: har smerter. - vaande-fuld: fuld

af smerte el. angst.

13.1

forfløyet: bortfløj et. - 13.2 *Der*: som; *Vinde* er grundled. - 13.3 *Rad*: skelet; ribber (i et blad). - 13.4 *hensiver*: siver bort. - 13.6 *Leer*: om kroppen, jf. 1.Mos. 2,7. - 13.7 *slet*: helt. - *udsoted*: medtaget af sygdom.

14.5

Stilk-stand: ro. - 14.7 *frøse*: frøs.

15.4

Med: sammen med.

16.4

Hvege-stade: usikre sted.

17.1

Age-læs: vognlæs.- 17.3 *Piæs*: skum.- 17.6 *stedse*: altid.

18.2

i: over. - 18.4 *undertrædis*: trædes ned. - 18.6 *runden om*: over det hele. - 18.7 *klædis*: beklædes, jf. 2.Kor. 5,1-5.

Hierte-Suk

1

hvi: hvorfor.

7

Hilde: snare.

12

Om: selvom.

13

Angist: sorg; angst. - *mere*: større.

14

Endsom: end.

16

stakked: forpustede.

17

Vee: smerte. - *Vaande*: nød.

21

Verdens Sorg: bekymring for denne verdens ting.

23

vil: er lige ved at.

32

Qvege: oplive.

38

bedrøver: plager.

39

At: for at.

43

tysse: bringe til tavshed.

528

Dend XIV Sang

1.1

tilhaabe: sammen. - 1.2 *gangerpaa Rad*: går på række. - 1.4 *og*: også.

2.1

Demand: diamant. - 2.3 *hvege*: bevæger sig uroligt. - 2.4 *Omhu*: bekymring; omhu. - 2.7 *froe*: glad.

3.1

Lykke: skæbne; lykke. - 3.4 *Harm*: sorg. - 3.7 *qvit*: fri.

4.1

timelig: af denne verden. - 4.4 *Falder ...af*: svigter, forringes dog. - 4.6 *opnaa*: nå.

5.1

stindeste: stiveste. - 5.3 *foorne*: visne. - 5.4 *For dog at*: hvor dog. - *skift*: fordelt. - 5.5 *Vaade*: fare; ulykke. - 5.7 *Stand*: tilstand.

6.1

bemøye: gøre ulejlighed, umage. - 6.2 *Agt*: hensigt. - 6.4 *forsagt*: modløst. - 6.6 *Lystigheds*: glædes. - 6.7 *Blomstris*: blomstre. - *Lyksaligheds Øe*: Forestillingen om de saliges øer stammer fra gr. mytologi.

7.1

Angist: sorg; angst. - 7.2 *Qvide*: frygt; bekymring. - *vinde* ... *Teen*: tage sin tot aftenen, dvs. ophøre (med at spinde). - 7.3 *Armod*: fattigdom. - 7.5 *Avind*: misundelse; fjendskab. - 7.6 *Vraae*: krog.

8.1

Lod: skæbne. - 8.3 *ikkun*: kun. - 8.4 *fulddrive*: fuldføre. - 8.5 *Bom*: vævebom, dvs. den stok som garnet er rullet om; spærrende bom, fængsel. - 8.7 *kiøre* ... *her-om*: vende op og ned på alting.

Sonnet

Sonnet: ital.: lyrisk digt med enderim på 14 verslinier; ordet er afledt af lat. sonum: klang, og det forklarer den da. betegnelse *Klingerim*.

1

Lykke: skæbne; lykke.

3

Lodde: dele; skæbner. - *lige*: samme. - *skiær*: skærer.

4

Mens: men.

6

Betler-tall: antallet af tiggere. - *slæt*: uden videre.

7

skaaren: skårne, tildelte.

8

palt: pjalt, lap.

9

Hvi: hvorfor. - *skikke*: finde.

10

Imens: siden.

11

hos: til stede. - *og*: også.

13

Saa: sådan.- *Taal*: tålmodighed.

13-14

blæß igien Ad: blæser til gengæld på.

14

hen: bort.

529

Dend XV Sang

Jeg løfter høyt op ...: salme af Hans Thomissøn fra 1565; i *Den danske Psalmebog*, 1569, angives melodien som »Fader vor udi Himmerig«. - *Fader vor udi Himmerig*: salme af Luther, oversat til da. i Hans Tausens salmebog, *En Ny Psalmebog*, 1553; melodien (DDK nr. 341) er komponeret af Val. Schumann, 1539.

1.2

Hu: sind. - 1.3 *GUds ... Frygt*: sand guds frygt. - 1.4 *indtrygt*: indpræget. - 1.5-6 *finder ... mig*: mærker at dens søde frugt styrker mig.

2.1

klage: klage over. - 2.3 *Hen over Sjden*: til side.

3.1

Foruden: uden. - 3.4 *lønlig*: skjulte. - *Vraa*: krog. - 3.5 *fauer*: smuk. - 3.6 *sved*: følte svie.

4.2

vildsom: forvirrende. - 4.5 *ræt*: lige. - 4.6 *Ort*: sted.

5.2

Stand: tilstand. - 5.4 *værmed*: varmede. - 5.6 *ved (...)* *holdt*: fortsatte med.

6.1

kyste: kyssede. - 6.2 *fandt*: mærkede. - 6.6 *fauned*: omfavnede.

7.1

kaste: kastede. - 7.5 *qvegsom*: styrkende.

8.2

mig: jeg. - 8.4 *Saa*: sådan.

8.5

stedse: altid. - 8.6 *rørte paa*: stødte på.

9.3

Lov: lovprisning. - *Priis*: lovprisning. - 9.4 *lydte*: lød.

10.3

snærted: slog. - *Avinds*: misundelses; fjendskabs. - *Riis*: knippe af kviste, brugt som strafferedsak. - 10.5 *efterstræbte*: stræbte efter. - 10.6 *snedelig*: snedigt.

11.4

hvedsed: hvæssede. - 11.6 *Huldskaab*: trofasthed.

12.1

Toorn: tjørn(ekrat). - 12.6 *Armod*: fattigdom.

13.3

Jeg: så at jeg. - *din ... Frygt*: sand frygt for dig. - 13.4 *uforrykt*: uforstyrret. - 13.5 *holdt*: hold. - *der ... staa*: så at jeg bliver stående i guds frygt. - 13.6 *overgaa*: drive over.

14.1

Mig tiener ...: jf. salmens motto, Rom. 8,28. - 14.3 *virker... til*: fremkalder for mig.

15.1

mig i Vey: i vejen for mig. - 15.2 *agter*: ænser. - 15.3 *Skalcke-snidd*: ond list. - *Snære-garn*: fælde. - 15.5 *Harm*: sorg; skade.

16.1

Slange-snært: slangeepisk. - 16.2 *Dragen(s)*: om Satan, jf. Johs. Åb. 12,9. - *Stiært*: hale. - 16.4 *Ædder*: gift. - *jo*: ikke. - 16.5 *Hudstryge*: piske.

17.1

Hvad: uanset hvilken. - *Brøst*: mangel. - 17.2 *er min Trøst*: så er det min trøst at.

17.5

mig ... seer: ser er gavnligt for mig.

18.3

daarlig: fåbeligt. - 18.5 *Seyerverk*: ur. - 18.6 *Tarv*: fornødenhed.

19.5

maa: kan. - 19.6 *passe paa*: tjene.

530

Sonnet

Sortnet: se note til s. 252.

3

Lykkens: skæbnens; lykkens. - *Middel-punct*: midtpunkt. - *ihvor*: hvordan end. - *gaar omkring*: forløber; forandrer sig.

6

Bukt: bøjning.

7

verkelig: mærkværdige.

9

kiende: erkende; mærke.

12

anker paa: klager over. - *Lykke-glas*: om den skrøbelige lykke.

13

ankelig: sorgelig.

14

vel tilpas: helt rigtigt.

Den XVI. Sang

for: før. - *Siunge vi af Hiertens Grund*: salme af Hans Christensen Sthen fra 1578; melodien (DDK nr. 302) kendes siden middelalderen.

1.1

Hierte: kære. - 1.5 *Spiisemester*: vært; hovmester. - 1.7 *Holder*: fører. - *Opholds Bog*: bog over fortæring.

2.1

Skik: skikkelse. - 2.2 *lønlig*: hemmeligt; skjult. - 2.3 *Barm*: mave. - 2.7 *Furren*: (plov)furen.

3.1

Stand: tilstand. - 3.4 *kryst*: krystet, klemt. - 3.6 *hos*: sammen med. - *Riis*: knippe af kviste, brugt som strafferedskab. - *Aue*: opdragelse. - 3.7 *Tugtens*: opdragelsens.

4.2

Trædt: trådt. - 4.4 *Nu (...) nu*: snart ... snart. - 4.5 *Forsynlighed*: omsorg; styrelse. - 4.6 *loulig*: hæderlige. - 4.7 *hungrigt*: utilstrækkeligt.

5a.3

yndelig: yndefuldt; venligt. - 5a.4 *Vintræ*: jf. Sal. 128,3. - 5a.6 *jeg*: som jeg.

5b.4

Nødtørft: fornødenhed. - *rundelig*: rigeligt. - 5b.6 *dig ... Lugt*: til vellugt for dig; i Gl.Test. modtager Gud ofre som vellugt, jf. 2.Kor. 2,15, hvor de kristne selv beskrives som vellugt for Gud. - 5b.7 *Tugt*: passende opførsel.

6.1

skienkt: skænket, fyldt. - 6.2 *vel-fornøyed*: rigeligt. - 6.3 *At*: så at. - 6.4 *Harme-brusten*: bristefærdig af harme. - 6.6 *skiær*: skærer.

7.1

Signe: velsign. - 7.2 *runde*: gavmilde. - 7.6 *Drøyelse*: varighed. - *leg*: læg. - 7.7 *Hver*: så at hver.

8.7

Trive-stand: tilstand af trivsel.

9.4

Armis: fattiges. - 9.7 *bered*: forberedt.

531

Dend XVII. Sang

iligemaader: ligeledes, -*for*: før. - *Naar jeg betænker ...*: salme af Peder Nielsen fra ca. 1600; melodien (DDK nr. 434) er kendt fra Hans Thomissøns salmebog, *Den danske Psalmebog*, 1569.

1.1

priselig: prisværdig. - 1.2 *skatte*: regne, vurdere. - 1.4 *Flux*: meget. - 1.7 *og*: også. - 1.8 *din Arv*: nl. Guds folk, jf. f.eks. Sal. 33,12. - 1.9 *Tarv*: behov.

2.1

obner: åbner. - *runde*: gavmilde. - 2.4 *hver*: for hver. - 2.5 *dryber*: lader dryppe. - 2.7 *Drysle-draaber*: faldende dråber. - 2.8 *At*: så at; for at. - 2.9 *Park*: dam.

3.1

spiiser: bespiser. - 3.4 *intet*: ikke. - 3.6 *Af*: fra. - 3.8 *Fæ*: kvæg. - 3.10 *indrømme*: give plads.

4.4

tilmaale: skal tilmåle. - 4.5-7 *løfte op (...)* *Vor Haand*: I Bibelen beder man med udbredte hænder, jf. f.eks. Sal. 88,10. - 4.9 *Fynd*: kraft; virkning.

5.1

saa: sådan. - 5.2 *adspørge*: erhverver. - 5.5 *Vi*: så at vi. - 5.7 *Foruden*: uden.

6.10

beskiære: tildele.

Smaa Børns Hierte-suk

Læsning: bøn. - *for*: før.

1

Disk: spisebord; fad. - *alt*: ganske. - *bered*: klar.

2

for: pga.

3

Velsigne: velsign. - *saa*: sådan.

5

mætte: skal mætte. - *hungrig*: sulten.

7

Land: lande.

11

Spiis: bespis. - *og*: også. - *Livsens Brød*: om Jesus, der i nadveren giver sit legeme, jf.Johs. 6,48-51.

12

Det: som. - *tiente*: erhvervede.

Dend XVIII. Sang

Naar jeg betænker ...: se note til s. 261.

1.1

beslutter: afslutter. - 1.3 *At*: for at. - 1.8 *Af*: fra. - 1.10 *prii-* *se*: lovpriser.

2.6

Verk: pine. - 2.10 *haanlig*: skammeligt.

3.3

hungrig: sultne. - 3.5 *over*: tilovers. - 3.7 *Vaade*: ulykke. -3.8 *Tall*: mængde.

4.1

signe: skal velsigne. - 4.3 *Verk*: arbejde. - 4.4 *forrette*: udføre. 532 - 4.8 *At*: så at. - *Uskiæl*: uret. - 4.9
Armis: fattiges. - 4.10 *slæt*: helt.

5.4

Livsens Brød: om Jesus, der i nadveren giver sit legeme, jf. Johs. 6,48-51. - 5.5-7 *Troens Haand* ...
instikke: nl. til forvisning om Jesu død og opstandelse, jf. Johs. 20,24-29. - 5.8 *Livsens Flood*: om Jesu blod i
nadveren, jf. Johs. 6,53-56. - 5.10 *sidst*: sidste.

Smaa Børns Hierte-suk

Læsning: bøn.

2

udaf: fra.

4

Livsens Brød: om Jesus, der i nadveren giver sit legeme, jf. Johs. 6,48-51.

5

oplius: oplys.

9

Lykk': skæbne; lykke.

Dend XIX. Sang

Jeg beder dig ...: Salmen findes i Hans Thomissøns salmebog, *Den danske Psalmebog*, 1569; melodien (DDK nr. 362) kendes fra Strasbourg 1525. - *og*: også.

1.4

Tarv: nytte; behov. - 1.5 *signer*: velsigner.

2.2

næp: næppe. - *tallte*: var. - 2.6 *sloe løs*: gav mig til. - *gange*: gå. - 2.7 *Mil*: 1 mil er ca. 7,6 km. - 2.8 *spæ*:
spæd.

3.2

Glutte-: børne-. - 3.6 *træde*: betræde. - 3.7 *Hand*: vejen. - 3.8 *korted*: formindskede.

4.1

Iod: lukkede. - 4.6 *møysom*: besværlig. - 4.7 *skiden*: snavset. - 4.8 *Vred*: drejede, vendte.

5.1

kiendt: lært. - 5.2 *Fra Ungdom op*: fra ungdommen af. - 5.3 *Endog*: selvom. - 5.4 *lekre*: behagelige. - 5.5
af: fra. - 5.8 *velte*: væltede.

6.2

tilskriver: retter til. - 6.5 *At*: så at. - *kiende*: mærke; erkende. - *maa*: kan. - 6.6 *Sky*: Guds nærvær viste sig under israelitternes ørkenvandring som en sky om dagen og som en ildstøtte om natten, jf. f.eks. 2.Mos. 13,21. - *Skyggis*: om beskyttelse, jf. f.eks. Sal. 91,1-2. - 6.7 *Lius*: lys. - *staa*: skal stå. - 6.8 *at*: for at. - *klæde*: smykke.

7.4

Sorrigs: bekymrings; sorgs. - *Tall*: antal. - *Tylter*: dusiner. - 7.7 *færdig*: klar. - 7.8 *Reyse-tøy*: bagage.
533

8.2

mager: begiver. - 8.3 *Jeg ... jo*: før jeg mindes. - 8.8 *udløbe*: løbe til ende.

9.4

Øye-meed: mål; hensigt, - *føye*: ordne.

9.8

jo: ikke. - *skrente*: glide.

10.2

paa ... sette: angribe mig. - 10.3 *tør*: kan. - 10.7 *Soolen*: om Jesus, jf.Johs.Åb. 21,23. - 10.8 *skee*: skal ske.

11.3

Stand: position. - 11.4 *støde*: støtte. - 11.5 *bange*: vanskelige. - *Kor*: vilkår. - 11.8 *vildsom*: forvirrende. - *Lykke*: skæbne; lykke.

12.3

Mig ... for: kommer mig i møde. - *Raab*: råb om. - 12.6 *age*: køre. - 12.7 *Buld*: byld.

13.3

Tøyel: tøjle. - 13.5-6 *skiær Dybt i*: synker i (vejbanen).

14.1

Saa: sådan. - 14.3 *Vel dend*: godt står det til for den. - 14.4 *mager*: ordner. - 14.8 *Hvo*: hvem der.- *sidt*: siddet.

15.2

driver: gennemfører. - 15.6 *Som ... betiene*: som ikke kan hjælpe mig til. - 15.7 *jo*: stadig.

16.1

Livsens Vey: vejen til (evigt) liv, jf.Johs. 14,6.- 16.3 *Kontrafey*: portræt, billede.

16.6

henkaste: kaste bort.

17.4

vare: beskytte. - 17.6 *forrette*: udføre. - 17.7 *Haders*: fjendes. - *Meed*: mål. - 17.8 *tilbagesette*: skal hindre.

18.2

Aflægs: udslikt. - 18.4 *Beenhuis*: bygning med opgravede knogler. - 18.5 *foort*: straks. - 18.7-8 *Indtil ...*: nl. ved dommedag. - 18.7 *Dødsens Poort*: om graven, jf. Job 38,17, der i oversættelsen af 1647 forklares sådan.

Hierte-Suk

2

Adam(s): Ved Adams synd opstod arvesynden, jf. Rom. 5,12- 19. - *palter*: pjalter.

3

Fra først: så snart.

4

Føde-grav: grav, som jeg fra fødslen er bestemt til.

6

hand: den.

8

Reyse-pladsen: området for min færden.

9

Reyse klodd: bevægelige kugle.

13

slem: snavset; slem.

14

træde: betræde.

17

daglig Dag: hver dag.

18

Alt: ganske.

20

At: til at; for at. - *nære*: ernære.

23

Vaade-fald: farlige tilfælde.

24

loulig: hæderlige.

534

26

blive: forblive. - *huld*: nådig; trofast.

27

vel... gaar: går godt.

30

roo: glæde; ro.

Dend XX. Sang

Beklage af ald min Sinde: anonym salme, kendt siden Malmøsalmebogen 1533; melodien kan føres tilbage til en holl. salmebog fra 1540.

1.7

Værv: herv,ærinde. - at: for at. - drive: udføre.

2.1

ophidse: ophejse. - 2.3 tridse: hejse. - 2.6 Sky-kast: kastevinde. - 2.7 skikke: sende.

3.2

næp: næppe. - 3.5 og: også. - 3.7 Kule: vindstød.

4.1

snekke: skib. - 4.3 tildekke: Gud lukkede arken efter Noa, 1.Mos. 7,16. - 4.4 Der: da. - 4.6 Kiiste: ark. - 4.8 Hierte: kære.

5.2

dine: nl. israelitterne, jf. 2.Mos. 14. - 5.3 Vaade: fare. - 5.7 At: så at. - lured: narret.

6.1

fare: drage. - 6.3 Befinder: finder; mærker. - obenbare: åbenlyst. - 6.4 Strand: hav. - 6.5 Vidne: vidnesbyrd om. - 6.7 Alt: hele. - overspender: spænder over.

7.1

true: jf. Matt. 8,23-27. - 7.2 kaade: vilde. - 7.4 skryde: brøler.

7.5

snart: hurtigt. - 7.6 Blik: blikstille. - 7.7 opføre: føre frem.

8.3

Bølgens Huus: om skib. - 8.4 skok: skare. - 8.5 stedse: altid. - 8.6 Luftens Fyrstis: Djævlens, jf. Efes. 2,2.-8.7 Leviathan(s): havuhyre, jf. f.eks. Es. 27,1.

9.3

bøye: bøje sig. - 9.4 slae ... feyl: svigt os ikke.

10.2

far: forsvinder. - 10.4 glar: glas. - 10.5 Vi: så at vi. - mod: på. - 10.6 berede: forberede.

Hierte-Suk

5

Reet: lige.

6

7
tindre: suser.

8

tunder: farer.
9
Endog: selvom. - *Stang*: slå, lås.

11

kiender: mærker; erkender.
14
pebler: pibler.

15

Iønlig: skjulte. - *Vraa*: krog.
16
535

Hvor: hvordan; hvor.

16

rutter: farer afsted.

17

pikker: banker.

21

At: for at.

23

baêr: flad, bar.

27

stekke: afkorte.

30

Boode-bekke: bække af bod(stårer). *alt det ...*: det sidste vers i Salernes Bog, Sal. 150,6. - */ove*: skal lovprise.

[x]; [x];[x]; [x];:: se note til s. 167

DANIELIS PAULLI: 1640-1684, boghandler, forlægger og avisudgiver i København. - *kiende* (...) for: anerkende som. - *og*: også. - *Titul*: titel(blad). - *for*: foran. - *sær*: særlig. - *forretrøckt*: trykt.

Melodiudsættelser

Melodien (DDK nr. 370), der er af fr. oprindelse og kendes fra J.B. Lully: *Ballet royal de l'Impatience*, 1661, var meget udbredt; Kingo har formentlig kendt den som melodi til en udbredt anonym hyrdevise, »*Sylvia, hvi vilt du ey*«.

Melodien (DDK nr. 317) er komponeret af Johann Schop og trykt i Johann Rist: *Himlische Lieder III*, 1642; i

Danmark er den kendt som salmemelodi siden 1663, nl. til Hans Pedersøns oversættelse af Rists »Nu velan vær frisk til mode«

Melodien, hvis komponist er ukendt, er af Kingo formentlig overtaget fra en ty. hyrdevise, »Wass machstu den, sprach Phillis«.

Melodien (DDK nr. 38), der er komponeret af Johann Schop, har Kingo overtaget fra Søren Terkelsen: *Astree Siunge-Choer I*, 1648, som har kendt den fra Johann Rist: *Des Daphnis aus Cimbrien Galathee*, 1642.

Melodien (DDK nr. 69), hvis komponist er ukendt, kendes fra en ty. vise, »Schon Dame horet mir ein Wort«, trykt i visesamlingen *Venusgartlein*, 1656.

Melodien (DDK nr. 310) er komponeret af Johann Schop; Kingo har kendt den fra Søren Terkelsen: *Astree Siunge-Choer III*, 1654, som har overtaget den fra Johann Rist: *Des Daphnis aus Cimbrien Galathee*, 1642.

Melodien er komponeret af Adam Krieger; den er trykt i *hansArien*, 1657, som melodi til en elskovsvise.

NIL NISI VERUM: lat.: intet undtagen det sande; sentensen kendes fra John Lyly: *Euphues and his England*, 1580. - *Daniel Paulli*: se note til s. 282.

536

Melodien er komponeret af Johann Schop, og Kingo har kendt den fra Johann Rist: *Frommer und gottseliger Hausmusik*, 1654.

Melodien er af M. Jacobi og findes i Johann Rist: *Frommer und gottseliger Hausmusik*, 1654.

Melodien er af ukendt oprindelse.

Kingos evt. forlæg for denne melodi kendes ikke.

Melodien, hvis oprindelse er uvis, kendes under titlen »Puer natus in Bethlehem« fra en holl. nodebog fra 1671, udg. af Jul. Röntgen: *Uitgave XXXVII van de Vereeniging voor nederlandse Muziekgeschiedenis*, 1918.

Melodien (DDK nr. 103) er af ukendt oprindelse, men har været udbredt, også før Kingo brugte den. Han kan have kendt melodien fra Jacob Worms »Kalotvise« (1669), der er et personligt angreb på Kingo.

Melodien (DDK nr. 386) er af ukendt oprindelse, men meget udbredt i Kingos samtid, både til religiøse og verdslige sange; han benyttede den senere selv til »Candida« (s. 391-394).

Kingos evt. forlæg for denne melodi kendes ikke.

De Fattiges udj Odensee Hospital ... Suk og Søgning

Trykt efter SS II, s. 137-140, der med enkelte rettelser gengiver håndskriften Additamenta 2° 148 i Det kongelige Bibliotek. Diget kan ikke dateres med sikkerhed, men er fra perioden 1680-1685.

Odensee Hospital: grundlagt 1279; i 1539 gjorde Christian III det til hospital for fattige, syge og gamle på Fyn. Som biskop førte Kingo tilsyn med hospitalet. - *Søgning*: ansøgning.

1

næst: foruden.

2

Forlad: tilgiv.

3

Vee: smerte.

4

usoolet: ikke solbeskinnede.

5

Lemmers: indlagtes.

9

trøste: skal hjælpe, trøste.

10

som: knyttet til *de*.

12

Mens: men. - *langs*: på langs.

16

Saa: sådan. - *lange*: langvarige. - *Værk*: pine; gigt.

18

opholdsmad: nødvendige mad.

19

holdes ... op: opretholdes livet.

22

hvis: knyttet til *Een og fleer*.

23

og har: og som har. - *alt*: allerede. - *levet ud*: overlevet.

537

24

Dig foruden: undtagen dig.

25

skratter: skranter; hoster hæst. - *stedse*: konstant.

30

Job: jf. Job 2,7. - *Lazarus*: jf. Luk. 16,20.

31

blæstet: pustet; spyttet.

32

et Slik: jf. historien om Lazarus, Luk. 16,21.

33

de: dem der. - *saasom*: ligesom. - *Bæster*: dyr.

34

fæster: retter.

36

hart: hårdt.

39

Hvidsier: fløjter.

40

banker... til: slår sig mod.

41

intet: ikke. - *røre*: tage i agt.

43

kipper: skælver, banker. - *vil*: er ved at. - *give (...)* *op*: opgive.

44

spyt: spyttet. - *af*: ud af.

45

Vaandis: lider. - *lige*: lig.

46

blanken: den blanke, skinnende (nl. pga. den opsvulmede hud).

47

For: pga. - *Hovetværk*: hovedpine. - *Sidesting*: spec. lunge (hinde)betændelse.

48

Vildelse: forvirring; sindssyge. - *Brud*: skade.

51

De har: så at de har.

52

forseet: forsynet.

53

en d: endnu. *Guds Tienere*: en præst.

56

Olie og Viin: jf. Luk. 10,34, hvor den barmhertige samaritaner behandler den overfaldnes sår med olie og vin; med *Viin* hentydes antagelig også til nadveren.

58

Fromme: retskafne; gode; fromme.

59

Opgang: solopgang.

60

Ledemoed: lemmer, jf. 1.Kor. 12,12-27, hvor de kristne betegnes som lemmer i Kristi legeme.

61

Den ubarmhertige Soldat: Efter Christian V's hærreform 1679-1680 bestod hæren af lejetropper, der skulle lønnes af dele af krongodset. Odense hospital havde som økonomisk fundament jordbesiddelser, og der er muligvis her tale om specielt de lejesoldater, der skulle underholdes af hospitalets gods. - *suet*: suget.

63

Stavn: hjemstavn; bolig.

64

Christi Arme: Kristi fattige, nl. hospitalets beboere. - *deres*: nl. bolig. - *plat*: fuldstændig.

65

Her ... Dør: her bliver en hængende. - *for ... Arme*: for (at bede for) sin (egen) forladte gård og de fattige (på hospitalet, som ikke vil modtage noget fra ham, hvis han fordrives fra sin gård).

538

66

Det: så at.

67

Landsknægtens: soldatens. - *True Trop*: truende, voldsomme trop. - *flux*: straks.

68

Om: selvom, - *for sine*: til sine, nl. hospitalets beboere.

70

Kreløs: uden kvæg. - *maae han*: han må. - *byrden binde*: lægge byrde, nl. skat.

71

formaar: har råd til.

72

gaaer: gå.

73

saajust: lige netop.

74

skamme mig: skamme mig ved.

80

af: fra. - *til Jesu Saar*: jf. Matt. 25,31-40, hvor de nøddidende identificeres med Jesus.

skyldige: af pligt bundne.

Fynske Mercurius

Trykt efter SS I, s. 305-306, der med enkelte rettelser gengiver teksten i håndskriftet Rostgaard 2° 152 i Det Kongelige Bibliotek.

Fynske Mercurius: Titlen spiller på *Den danske Mercurius*, den ældste dansksprogede avis, der blev forfattet af Anders Bording (1619-1677) og udkom månedlig 1666-1677. *Den danske Mercurius* var ligesom Kingos lille digt affattet i aleksandrinere. Avisen har navn efter den rom. gud Merkur, gudernes sendebud, der fremstilles med vinger på sko og hat.

Vinged Post: bevingede postbud, nl. Merkur. - *Mens*: siden. - *saa*: sådan.

2

kaste: kastede.

3

Ham: sækken. - *hvij*: huj, hast.

4

futte-roe: hvile til at fa varmen.

5

To: rens. - *riim-grode*: af rim dækkede. - *vandglaß*: om is.

6

Forsmelte: smelte.

7

schorsteens Ild: kaminild.

8

I menß: siden. - *vacher*: elskværdigt.

9

Hvor: hvordan. - *Belt*: nl. Storebælt. - *den*: bæltet, - *forseylet*: forseglet.

10

op drevan: opbygget.

11

Kudsche: kuske.

12

i hestehaar ...: nl. i stedet for i sejl. - *Klunte traad*: snor med en klump.

13

Øst og vester-Søe: havet mod øst og vest.

14

hart: hårdt. - *op bundne*: bundet op; tøjret.

539

15

for: pga. - *Ise-glaßet*: af klar is.

16

den 3forched Gud: guden med trefork, nl. den rom. havgud Neptun.

18

Lyxsdorph: Bolle Luxdorph, 1643-1698, oversekretær i Danske Kancelli, ven med Kingo. - *hat*: haft. - *Svaghed ... rige*: sygdom sammen med de rige, nl. podagra.

20

lang som: langvarig.

21

om igien: en gang til. - *hanß Frue*: Jytte Bering, 1654-1684, der døde fa dage senere. - *sigma*: velsignet.

22

søn: Christian Luxdorph, 1684-1726, senere oberst. - *qvegned*: oplivet.

23

nye: ny (måne).

24

blide-maanit: februar. - *reed ... bye*: holdt sommerfest for ham.

25

Kongens Nafn: Christian (V); drengen blev opkaldt efter sin bedstefar Christen Bollesen.

26

Ræt saa: (det er) rigtigt sådan.

27

ærlig: agtværdig.

28

sin ... troschab: troskab mod sin konge.

30

Beleven: venlig.

31

roe: glæde.

32

Vinranche: om hustru, jf. Sal. 128,3. - *fruchbar*: frugtbart.

34

milde: mildne.

35

styrche: skal styrke.

36

giøre: skal gøre.

37

lade: skal lade.

38

qvide: sygdom; bekymring.

39

knyttet seene: seneknude, dvs. podagra.

42

hæld: yndest. - *maade*: behag.

Æredigt til Dorothea Engelbrets-Daatter

Trykt efter SS I, s. 256-257, der gengiver teksten i Dorothea Engelbretsdatter: *Siælens Taare-Offer*, 1685.

Ærbaarne: af hæderlige forældre fødte. - *Danne-Qvinde*: hæderlige kvinde. - *Dorothea Engelbrets-Daatter*: kendt salmedigter, 1634-1716; hun mødte flere gange Kingo, og beundringen var gensidig. - *Sal.*: salig. - *Mag.*: magister. - *Ambrosii Hardenbecks*: Ambrosius Hardenbech, 1621-1685, var sognepræst i Bergen. - *Der*: da. - *Sinderige*: forstandige, begavede. - *artige*: smukke. - *udgaa*: udkomme. - *skyldig*: passende, velfortjent. - *opsat*: nedskrevet.

540

1

GAar: gå. - *Ni* ...: muserne.

4

Skialdre: digtere.

5

Eders (...) *Priiβ*: lovprisning af jer. - *idel*: lutter. - *Vejr*: blæst.

8

hit: fundet. - *trodtz*: til trods for. - *Helicon*: musernes bjerg. - *Aaris*: (vand)åres.

9

It: et.

10

livsom: oplivende; livligt.

13

hid indtil: hidtil.

14

Nysling: nød.

18

i: til.

19

Offer: hentydning til titlen, *Siælens Taare-Offer*.

20

blusser: lader brænde.

21

frøsne: frosne.

22

qvæle: plague.

23

for: i stedet for.

25

Leeg: instrument. - *lader aff*: hører op med. - *qvæde*: synge.

26

Ey kand: så kan ikke. - *Bibliske ... Synderinde*: I Luk. 7,36-50 fortælles om den unavngivne synderinde, der vaskede Jesu fødder med sin gråd og tørrede dem med sit hår. I senere legender identificeres hun med Maria Magdalene, jf. Luk. 8,2, og hendes historie spiller en central rolle i *Siælens Taare-Offer*. 27 *hun ... naa*: at hun (Dorothea) ikke kan være hende (synderinden) jævnbyrdig.

28

med: sammen med. - *Bode- Vandet*: om bodstårer.

31

Naade-Stool: om Jesus, jf. Rom. 3,25. - *optuded*: ved gråd faet. - *GUD og Mand*: gudmennesket, Jesus.

33

Hos: ved.

38

Poenitentzis: bøds.

39

her op: op. - *meer end*: mere end ... siden.

40

Lise: lindring.

42

optræde: hæve sig.

44

Som: knyttet til *hende*. - *vel*: godt.

45

tager: tag. - *Drøsse-Pinde*: sløve folk.

46

begynder: begynd.

47

setter: sæt. - *hegle*: rense og spalte.

48

priselig: rosværdig.

541

Tanker over Sølv-Bierget ved Kongsberg

Sølv-Bierget: Sølvforekomsterne blev opdaget 1623, hvorefter minedriften påbegyndtes, og byen Kongsberg blev anlagt. - *Anno*: lat: i året. - *Hans ... beskrivelse*: beskrivelsen af Hans Majestæts no. rejse. Kingo har øjensynlig planlagt et større værk om Christian V's Norgesrejse, men har opgivet det og i 1687 ladet Kongsbergdigtet trykke som selvstændig publikation.

1

MEtalle-buged: med maven fuld af metal. - *sølve-svangred*: med sølv gravide.

5

Hvo: hvem. - *skidne*: snavsede.

6

Rumpe skiødkinds: med skindklæde på bagen.

7

nest: nærmest.

12

Puslinger: små overnaturlige væsener, dværge, nisser. - *Vraar*: kroge.

13

Nordens Fader: Foruden Danmark-Norge ønskede den da. krone at hævde sit herredømme over i det mindste de tidlige da.-no. dele af Sverige.

15

saa: sådan.

16

Fordølger: skjuler. - *Bierge-Hette*: bjerg som hætte.

17

Behiertede: modige.

19

Hvor: hvordan.

20

omsværted: formørket.

22

Torden-skyt: tordnende skydevåben.

25

Mens: men.

26

At: for at; så at. - *og*: også.

27

tage ... oppaa: tage pejling af.

28

Lyvs: lys.

29

utidigt: for tidligt, ufærdigt.

30

Kunst: dygtighed.

31

aff: ud af.

32

skabning: form.

34

frembryder: bryder frem.

37

lad ... finde: vis dig.

542

Overskrift

Overskrift: indskrift.

1

Foster Moder: jordemoder; plejemoder.

2

Sølve-pukled: sølvbugnende. - *Fossens*: nl. Numedalslågens. - *Floder*: løb.

3

Bekysses: kysses.

4

Vunderfulde: underfulde.

5

maa: kan.

10

overtriner: overgår.

12

priis: ære; pris.

Hafn: Hafniæ, lat.: i København.

Under Christian V's portræt i Norske Lov

Trykt efter SS II, s. 155, der gengiver teksten i *Kong Christian den Femtis Norske Lov*, 1687.

1

Nordens Ære: Foruden Danmark-Norge ønskede den da. krone at hævde sit herredømme over i det mindste de tidligere da.-no. dele af Sverige.

2

afskygget: afspejlet.

4

Herrens Frygt: guds frygt. - *Rettens ... Sool*: jf. Mal. 4,2; verslinien spiller på Christian V's valgsprog "Guds frygt og retfærdighed".

5

hvor: hvordan.

6

Skiel: rimelighed.

7

Flek: flække.

8

prise: lovpriser; skal lovprise. - *aldrig döe*: nl. leve i eftermælet.

Til... Brigitte Baltzlow

Trykt efter SS I s. 307-308, der gengiver Kingos egenhændige original, afbildet s. 312-314; brevet findes i Det kongelige Bibliotek.

Blood: slægt. - *Velbeprydede*: velsmykkede. - *J.*: jomfru. - *Brigitte Baltzlow*: 1665-1744, i 1694 gift med Kingo kort efter hans anden kones død. - *indfaldende*: indtræffende. - *Nafns Dag*: den dag, der i kalenderen bærer samme (helgen)navn som en person, og som 543 fejredes i lighed med fødselsdagen nu; 1. februar fejres den irlske helgeninde Brigitta, der levede et fromt liv i kyskhed.

1

Blide: ordspil på blidemåned, det gamle navn for februar. - *opblinke*: skinne frem.

2

Naader: nådegaver. - *vinke*: gøre tegn; blinke; vinke.

3

Cherubim: keruberne, de vingede væsener, der var anbragt på låget af pagtens ark; dette opfattedes som Guds sæde, jf. 2.Mos. 25,10-22.

4

skuilt og betegnet: Stentavlerne med pagten mellem Gud og hans folk skjultes af låget med keruberne, der samtidig var tegn på tavernes tilstedeværelse.

5

vender: forandrer.

7

sær: særlig. - *hvor*: hvad der. - *Lykken*: skæbnen; lykken. - *legges til*: tilregnes.

8

Drifft: bedrift. - *tilegnes*: tilregnes. - *vil*: må.

9

af: ud af.

10

Safraned: safrangule. - *Rok*: dragt. - *ophøye*: hæve.

11

Firmament: himmelhvælving, - *jo*: ikke.

12

Af: takket være.

13

det ... regne: det kan så ruske og regne (så man ikke kan se himlen).

14

det... ey: det er ikke nødvendigt. - *tegne*: skrive (nl. som kalenderhelgen).

16

Riimstok: kalender (i form af en stok med indridsede mærker). - *skiær*: skærer.

17

og: også.

20

med ... Kriid: Tanken er, at Gud og ikke paven afgør et menneskes moralske kvalitet.

21

Almanakke: kalendere.

22

ført: opført. - *Rullen*: fortægnelsen.

23

betræd: betrådt. - *Lefnt*: efterladt. - *Fied*: spor.

24

Betrykt af: påtrykt. - *for ... med*: for at enhver må følge med (i deres spor).

28

Stavn: bolig.

29

føye: god grund.

31

end: endnu.

32

Som: hvilket. - *exempelviis*: som eksempel (til efterfølgelse).

33

forbinder: forpligter. - *at*: så at. - *i Tidens minde*: i erindring om tiden; med tidens samtykke.

34

binde: forpligte, nl. ved et bindebrev; bindebrev, der tit indeholdt hårdt bundne knuder eller smykker i form af ringe og bånd, sendtes til folk på deres navnedag og forpligtede dem som regel til at løse sig, f.eks. ved at give middag; skikken indførtes fra Tyskland o. 1600.

36

Valke-Knuder: faste knuder med magisk kraft. - *kunstig*: kunstfærdigt.

37

træde: trække på snor.

38

føye: ringe.

39

smidde: smede. - *Demand*: diamant.

40

straaled: strålende.

43

estu: er du.

44

Trods: selvom.

Velædle Jomfruens: den velædle jomfrus. - *Hulde*: trofaste. - *Dyders Kiendere*: kender af (jomfruens) dyder.

Danmarks Og Norges Kirkers Forordned Psalme-Bog. Vinter-Parten

Af salmebogen trykkes her passionssalmerne, der tilsammen gendigter Jesu lidelseshistorie. Fra gammel tid har man samlet de fire evangeliers beretninger om Jesu lidelse og død til én fortælling, der anvendes ved gudstjenesterne; det er denne fortælling, Kingo gendigter. Noterne henviser til Matt., hvor evangelierne stemmer overens, og ellers til de enkelte skriftsteder. Kingos salmer er skrevet til hverdagsgudstjenesterne i fasteugerne, tiden mellem fastelavn og påske, og til langfredag. Salmerne har samme metrum og samme melodiangivelse, »Som en Hiort med Tørst befangen«, der er en gendigtnings af Sal. 42, som blev oversat til da. ca. 1611 af Steen Bille; melodien (DDK nr. 221) kan føres tilbage til Claude Goudimel og findes herhjemme tidligst trykt i Thomas Willumsen: *Paraphrasis Danica Psalmorum Davidis*, 1641. Opstandelsessalmen »Som dend Gyldne Sool frembryder«, der er beregnet til påskedag, slutter sig til passionssalmerne; den har samme metrum som de, men Kingo angiver en anden melodi. Salmerne er trykt efter SS IV, s. 276-288, 317-321, 333-344, 361-377, 400-409, 420-427, 453-457, 465-474 og 513-516. SS gengiver i alt væsentligt teksten i det eksemplar af originaludgaven fra 1689, der har tilhørt Christian V, og som findes i Det kongelige Bibliotek.

Titelkobberet findes kun i få eksemplarer af værket; dets tekster lyder: *Lofuer Herren I Himle og de*

139 af 182 sider

Wande Som ere ofuer Himlene: Halleluja!: Sal. 148,4. - Lofuer: lovpris. - lofuer hannem alle hans engle og ald Hans hær: Sal. 148,2. - Soel, maane, alle Huse stierner lofue hannem: Sal. 148,3. - liuse: lyse. - lofue: skal lovprise. - DANMARKES og NORGES Kirkers ny Psalmebog Samlet og indrettet af THOMAS KINGO. D. BISCOP udi Fyens Stift. - D: doktor. - I Konger paa 545 Jorden unge drenge og lomfruer, de unge med de gamle Skulle lofue Herrens nafuen: Sal. 148,11-12. - Skulle: skal. - Louer Herren paa Jorden, i Hualfiske og alle dyb, berge og træer, diur, orme og fugle Ps. 148: Sal. 148,9-10.- i: I (tiltale).- berge: bjerge.- diur: dyr.

sær: særlig. - D.: doktor - saa og: ligesom også..

Om JEsu Lovsang

jf. Matt. 26,30.

Som en Hiort ...; se den indledende note til *Vinterparten*.

1.1

HØrer til: hør. - 1.4 Klod: kugle. - 1.5 Høre hver: enhver skal høre. - 1.6 Sands: fornuft; sans. - 1.8 Lave ... til: skal nu forberede sig på.

2.3

Tier: ti. - 2.4 have gang: komme frit.

3.2

hvad: hvor. - 3.3 opklare: blive klar. - 3.4 Der: da. - 3.5 Hallelu-jah: hebr.: pris Gud; under det jød. påskemåltid reciteres Sal. 113-118 som en lovprisning for israelitternes befrielse fra slavetilværelsen i Ægypten, jf. 2.Mos. 12-13.

3.8

Kanans: landet Israels.

4.2

opladt: hævet. - 4.8 aff: fra.

5.4

ræt: netop. - 5.5 Adam: jf. 1.Mos. 3,23-24. - 5.6 for: pga. -Riis: knippe af kviste, brugt som strafferedsak. - 5.8 Slangen: om Djævlen, jf. 1.Mos. 3.

6.1

Men: siden. - aff: med. - 6.2 froe: glad. - 6.4 Liise: lindring. - 6.5 At: så at. - Vee: smerte. - 6.7 trøstig: tillidsfuld; modig.

7.1

Stem: stem (som et musikinstrument).

7.4

Vri: vrid (nl. under stemningen). - 7.7 drive: fordrive; tilintetgøre.

8.4

Eblet: jf. 1.Mos. 3. - aad: spiste.

Om JEsu Sveed udi Urtegaarden

jf. Matt. 26,36-44.

Urtegaarden: haven.

1.1

Kedron: bækken i bunden af Kedrons dal mellem Jerusalem og Oliebjerget med Getsemene have, jf. Johs. 18,1. - 1.3 *Græder*: græd. - 1.5 *Bladet ... vendt*: der nu er sket en forandring.

2.1

David: Da David flygtede for sin søn Absalon, mørnstredte han sine folk i Kedrons dal, jf. 2.Sam. 15,13-30. - 2.3 *Harm*: sorg. - 2.4 *Flugtig*: på flugt.

546

3.1

Møye: plage; besvær. - 3.7 *sprude*: spire.

4.3

Angist: sorg; angst. - *tillave*: gøre klar. - 4.5 *Adam*: det syndefulde menneske; Adam, jf. 1.Mos. 3. - 4.8 *kyrster*: knuger.

5.2

Gud og Mand: gudmennesket, Jesus.

5.7

stinger: stikker.

6.1

Vaande: smerte. - 6.3 *Trende*: tre. - 6.5 *Kalk*: bæger, om lidelse og død. - *hen*: bort.

7.3

Otterslangen: giftslangen; symbol på Djævlen, der er medansvarlig for døden, jf. 1.Mos. 3. - 7.4 *ophidser*: gør feberhed.

8.2

Hid: herhen. - *Hierte-sterhning*: styrkende middel. - 8.5 *Guds Engel*: jf. Luk. 22,43. - 8.6 *vee*: smerte. - 8.8 *qvalme*: dunster.

9.

I Blodet: jf. Luk. 22,44. - 9.2 *Svede-hull*: pore.

10.4

Poenitentzes Sek: bodsklædning.

11.3

hvor: hvordan. - 11.4 *Taar*: dråbe. - 11.8 *opsanker*: opsamler.

12.1

funde: mærkede. - 12.3 *runde*: skød frem. - 12.6 *mod*: i forhold til. - *Priis*: ære.

13.1

Blomster: blomst. - 13.4 *daane*: miste bevidstheden.

14.2

Lyvs: lys. - 14.3 *Maalet*: mælet. - 14.6 *Salve*: salv. - 14.7 *Vaade*: ulykke; fare. - 14.8 *Baade*: gavn.

Om de Sovende Disciple

jf. Matt. 26,36-46.

1.1

Hvor: hvordan. - 1.3 *Troe og love*: troskab og ordholdenhed; tiltro og tillid. - 1.6 *Nu*: nu hvor; nu. - *Hu*: sind. - 1.7 *Hart*: meget.

2.4

slæt: helt. - 2.7 *Angist*: sorg; angst. - *møye*: plage.

3.2

sikkerhed: (ugadelig) sorgløshed. - 3.3 *stekke*: afkorte. - 3.6 *for*: pga.

4.6

Som: som om.

5.1

slumme: slumre. - 5.2 *forsove*: sove fra. - *vee*: smerte. - 5.3 *Dumme*: døvstumme. - 5.6 *Der*: da. - *Klædt...*: nl. ved forklarelens på bjerget, Matt. 17,1-9; senere kommentatorer identificerede det unavngivne bjerg med Tabor, et bjerg i Galilæa.

6.4

meen: skade. - 6.8 *aldrig (...)* *saa*: nok så.

7.1

løfftte-rige: som aflægger mange løfter, jf. Matt. 26,31-35. - 7.5 *sighted*: have sigtet (gennem en sigte), om hård prøvelse, jf. Luk. 22,31-32. - 7.7 *Havsens fare*: havsnød, jf. Matt. 14,22-31. - 7.8 *at være*: for at beskytte.
547

8.2

lange: langvarige. - 8.5 *vidne*: bevidne; forkynde. - 8.6 *saa*: sådan. - 8.8 *Lykkens Hiul*: Lykken fremstillesiden antikken som et drejende hjul.

9.7

Bede: bede om.

10.2

soldt: solgt, jf. Matt. 26,14-16. - 10.3 *Nærværelsen*: nærheden. - 10.4 *Skalke-nik*: skurke-kneb, nl. judaskysset, jf. Matt. 26,48-49. - 10.6 *syndens Bloode-bad*: Døden er straf for synden; Jesus var syndfri, men påtog sig menneskenes synder og døde for dem. - 10.8 *agtes*: regnes. - *qvide*: frygt; nød.

11.1

klager: klager over. - 11.2 *bejamrer*: jamrer over. - 11.3 *indtager*: opfylder. - 11.7 *formummer*: dækker; overvælder.

12.1

Trende: tre. - *minder*: minder om. - 12.3 *finder*: mærker. - 12.6 *digts*: i høj grad.

13.2

Slæt: uden videre. - 13.5 *stedse*: altid.

Om den forraadde og fangne JEsu

jf. Matt. 26,47-56.

Som en *Hiort* ...: se den indledende note til *Vinterparten*.

1.2

forhaand: nært forestående. - 1.5 *Slig*: sådan.

2.3

i Aag (...) *drager*: om at arbejde på samme mål.

2.6

Skalk': skurke. - 2.7 *betienne*: tjene, hjælpe. - 2.8 *de største Præsters*: ypperstepræsternes.

3.2

Fyre-sted: ildsted. - 3.3 *kendte*: hentede. - 3.4 *beruster*: (ud) ruster.

4.1

Ene ... *Tale*: bare hans ord og tale kan, jf. Johs. 18,6-9. - 4.4 *Bangheds*: ængstelses. - *Bom*: spærrende bom, fængsel.

5.1

har (...) *borte*: har taget, fjernet. - *alt*: allerede. - 5.4 *Slangen(s)*: om Satan, der bringer døden, jf. 1.Mos. 3. - *Braad*: tunge (som ansås for slangens stikkende lem). - 5.7 *Angist*: sorg; angst.

6.3

Malchi: Malkus', ypperstepræstens tjeners, jf. Johs. 18,10.- 6.7 *taallig*: tålmodigt. - *skikke*: opføre. - 6.8 *Kalk*: bæger, jf. Matt. 26,39.

7.3

Flyer: flygter. - *dem*: dem som. - 7.5 *Dend* ...: jf. Mark. 14,51-52.-7.8 *at*: for at.

8.1

Hierte: kære. - 8.2 *Lyvsens*: lysets. - 8.6 *Ørk*: ørken, øde sted. - 8.7 *Ulve*: jf. Jer. 5,6.

9.3

Talstok: stok, hvorpå man førte regnskab ved at skære mærker. - 9.4 *Som*: knyttet til *deres*. - *Lyders*: lasters. - 548 *Nattegarn*: garn, der sættes op om natten som fælde. - 9.6 *bød*: tilbød.

10.2

Kyste: kyssede. - 10.3 *Skamme*: irettesæt. - 10.4 *Kryst*: knuget. - 10.6 *skuffelig*: bedragerisk.

11.2

antasted: grebet. - 11.3 *Stedse*: altid. - *henger*: hænger fast. - 11.5 *At*: nemlig at. - 11.8 *Helved-Ulv og Drage*: om Satan, jf. Johs. 10,11-13 og Johs. Åb. 12,9.

12.2

og: også. - 12.8 erlange: opnå.

JEsus føres bunden udi Annas og Caiphas Huus

jf. Matt. 26,57-68.

Annas: svigerfar til Kajfas; if. Johs. 18,13 var Jesus hos Annas, før han kom til Kajfas. - *Caiphas*: jød. ypperstepræst. - Som en *Hior*...: se den indledende note til *Vinterparten*.

1.2

Snære-garn: fangegarn. - 1.3 *tvundet*: snoet. - 1.5 *Bast*: bastbånd. - 1.6 *fast*: fanget.

2.2

velvillig: (fri)villigt. - 2.4 *tutter*: støder. - *skiender*: vanærer (ved ord el. handling). - 2.6 *Allarm*: uro.

3.1

end: endnu. - 3.2 *Skalk*: skurk. - 3.3 *trenge*: tvinger.

4.1

alt: allerede. - *under Lide*: forsvundet (bag bjergsiden). - 4.2 *Rætfærdighedens Sool*: om Jesus, jf. Mal. 4,2. - 4.3 *hos*: ved. - 4.4 *spotter-stool*: i mods. til domstol. - 4.5 *Lyvset*: lyset, nl. Jesus, jf. Johs. 1,1-9. - 4.7 *Klerke*: præster. - 4.8 *Dend*: som. - *Tant*: usandhed.

5.2

seer: særlig. - 5.5 *Kindhest*: ørefigten. - 5.7 *Munde-daske*: ørefigner. - 5.8 *Aske*: om det forgængelige og værdiløse, jf. f.eks. 1.Mos. 18,27.

6.1

gienge: fremgang. - 6.2 *Beviisnings*: bevisførelses. - 6.7 *graahærded*: gråhårede.

7.2

hvo: hvem. - 7.3 *opspøges*: opledtes. - 7.4 *nest*: nærmest. - 7.6 *slaes*: slås.

7.8

saa: sådan.

8.1

Sluttet: besluttet. - *Raad*: plan. - *Renke*: list. - 8.8 *Gu d*: genstandsled for vanære.

9.3

føre: lægger. - 9.6 *svigelig*: svigefuldt. - 9.8 *Huskud*: indskydelse, tanke.

10.1

og: også. - 10.3 *paa ... slide*: sørderive ved bagtalelse. - 10.4 *Munde-Baske*: ørefigner. - 10.7 *betakte*: dækkede, jf. Luk. 22,64. - 10.8 *intet*: ikke. - *agte*: ænse.

11.1

hade: efterstræbe; hade. - 11.2 *Klaffer*: bagtaler.

549

11.3

at: *gid.* - *oplade:* åbne. - 11.5 *At:* så at; for at. - 11.6 *belee:* le ad. - 11.7 *Trods:* pyt med.

12.5

Der: da. - *viste:* vidste at. - 12.7 *Meen:* skade. - *Møde:* plage; besvær. - 12.8 *mig:* for mig.

Om St: Peders Fald

jf. Matt. 26,69-74.

St: sankt.

1.2

slig: sådan. - 1.5 *Før:* mod. - 1.8 *prikke:* plet.

2.1

giøre: skal gøre.

3.1

Helgen: hellige, fromme mennesker. - 3.2 *Adams ... Klæder:* om arvesynden, jf. Rom. 5,12-21. - 3.4 *Leerkar:* om det syndefulde og forgængelige, jf. 2.Kor. 4,7. - 3.5 *hvor:* hvordan. - 3.6 *Der:* da. - 3.7 *hans Løfftter:* nl. om troskab, jf. Matt. 26,33-35.

4.2

slagen: slået, jf. Matt. 26,67. - *overspyt:* overspyttet. - 4.4 *forknyt:* underkuet. - 4.7 *med:* sammen med. - *Livets Fyrste:* Jesus, jf. Ap.Gern. 3,15. - *sette:* ofre. - 4.8 *forjette:* lovede.

5.1

ved Ilden: jf. Mark. 14,67. - 5.6 *Guds Lam:* Jesus, jf. Johs. 1,29.

5.7

negter: fornægter. - 5.8 *forfegter:* forsvarer.

6.4

dend brede Vey: nl. til fortabelsen, jf. Matt. 7,13. - 6.5 *svær:* sværger. - 6.7 *just:* netop. - 6.8 *JEsus ...:* jf. Luk. 22,61.

7.1

Klippe: Det gr. hædersnavn Peter betyder klippe, jf. Matt. 16,18. - 7.3 *glippe:* svigte. - 7.7 *rygges:* flyttes.

8.1

Ælende: elendighed. - 8.3 *Du jo:* så at du ikke. - 8.5 *og:* også. - 8.8 *dit ... ord:* forudsigelsen af fornægtelsen, jf. Matt. 26,34.

9.3

meder: sigter. - 9.4 *Torne:* evt. om bekymringer for denne verdens ting, jf. Matt. 13,22. - 9.7 *skiendelig:* skændigt. - 9.8 *langt ... slegtet:* slægtet Peter på og langt overgået ham.

10.1

Trende: tre. - 10.2 *Forsoer:* fornægtede. - *Hierte:* kære. - 10.4 *Lovens:* Moselovens; morallovens. - 10.5 *overløbe:* overgå.

11.2

Som ...: jf. Jer. 8,6. - I 1.5 saa: sådan. - 11.7 Af: fra.

12.1

oprettet: genrejst. - 12.6 I hvor høyt: hvor højt end. - 12.8 hand: Peter.

550

St: Peders Taare og Omvendelse

jf. Matt. 26,75.

St: sankt. - Taare: tårer.

1.1

VElder: væld. - 1.2 Flyder: flyd. - 1.3 Lader: lad. - 1.4 Græde-dal: om denne verden, jf. Sal. 84,7. - 1.6 synde-Gield: skyld pga. synd.

2.2

en Helved-Brand: som en, der fortjener at brænde i helvede. - 2.3 tildreven: drevet til. - 2.4 forsvære: fornægte. - Gud og Mand: gudmennesket, Jesus. - 2.5 min Frelser: jf. Luk. 22,61. - 2.7 Vaade: ulykke; fare. - 2.8 Aasyvn: blik; udseende.

3.1

hos: ved, jf. Mark. 14,67. - 3.3 vorde: skal blive. - 3.4 Boodespand: om bodstårer. - 3.5 At: så at. - 3.8 reet: virkelig.

4.1

Engang: jf. Matt. 14,28-31. - 4.3 Nu: nu hvor.

5.1

2 giv ... mig: giv at det eksempel på synd og oprejsning må blive for mig. - 5.4 kiendelig: tydeligt, mærkbart. - 5.5 fortvile: fortvivle. - 5.8 Brøster: fejl, mangler.

6.2

førre: før. - 6.4 Syndsens Rulle: fortægnelsen over synd. - 6.5 Sole-grand: støvkorn.

7.1

smitte: besmittelse. - 7.4 stadig: varig. - 7.5 Fied: spor. - 7.6 Vasker-sted: vaskeplads.

7.7

ud ... tvette: kan afvaske. - 7.8 besprette: bestænke.

8.2

for: over.

Om Judas som fortviffler

jf. Matt. 27,3-5.

Som en *Hiort* ...: se den indledende note til *Vinterparten*.

1.2

hvad: hvor.

2.1

Speyel: (afskrækkende) eksempel. - 2.4 *undfly*: undgå. - *Green*: gren (hvori han hængte sig). - 2.7 *At*: så at. - 2.8 *Bolte*: fangebøjler.

3.1

Der: da. - 3.3 *Angist*: sorg; angst. - 3.4 *Skalke-*: skurke-. - 3.7 *vendtes*: forandredes.

4.2

soldt: solgt. - 4.5 *Moodet paa*: lysten til. - 4.6 *et Grand*: en smule.

5.1

Agt: se. - 5.4 *igien*: tilbage. - 5.6 *Obner*: åbnere.

5.8

færdig: lige ved. - *fortviile*: fortvivle.

6.2

bestoed: tilstod.

7.1

hart: hårdt. - 7.4 *Plicht*: bodsgerning. - 7.7 *forskyder*: forkaster.

8.1

end: endnu. - 8.3 *Meen*: skade. - *Møye*: plage. - 8.4 *Haffde* 551 *Judas*: hvis Judas havde. - *kyst*: kysset. - 8.5 *Poenitentses*: bøds. - 8.6 *Boode-Spand*: om bodstårer. - 8.7 *Vedsket*: vædet. - *Vaade*: ulykke. - 8.8 *fanget*: faet.

9.2

agter: ænser.

9.3

Vunder: sår. - 9.5 *slet*: helt. - *Pines Krafft*: nl. til at frelse. - 9.6 *dyre*: dyrebare. - 9.8 *at*: for at.

10.6

Kaste: kastede. - 10.7 *Skiød*: ramte.

11.4

u-æret: uden at blive æret. - 11.6 *Baand og Band*: om hhv. den verdslige og den kirkelige straf. - 11.7 *drevet*: begået.

12.2

End som: end hvad. - 12.3 *Mægtig*: i stand til. - 12.6 *stød*: skade. - 12.7 *rundet*: løbet.

13.3

Vee: smerte. - 13.5 *Verdskylds*: fortjenestes. - 13.6 *TvetteGrav*: rense-grav.

Om Pottemagerens Ager

jf. Matt. 27,6-10.

Som en Hiort ...: se den indledende note til *Vinterparten*.

1.3

hengte: hængte sig. - 1.4 *Som:* hvilket, - *fulde:* onde. - *brød:* sønderbrød, jf. Ap.Gern. 1,18. - 1.6 *Kiste:* pengekiste. - 1.7 *Kirke-Blokken:* kirkebøssen. - *spare:* skåne. - 1.8 *forvare:* beskytte.

2.5

Giemme: gemmested (om skatkammer).

2.7

det: henviser til næste verslinie. - *intet:* ikke.

3.4

fal: til salg. - 3.5 *At:* for at; *så at:* også. - 3.8 *blant ... have:* ikke hører til Guds folk.

4.1

mig fattes: jeg mangler. - 4.2 *Sands:* forstand. - 4.3 *mod:* i forhold til. - *skattes:* regnes, vurderes. - 4.6 *Fødders:* fod (måleenhed). - 4.7 *dit Kiøb:* købet af dig. - 4.8 *forgiettes:* glemmes.

5.2

Hos: ved. - 5.3 *Leer:* om kroppen, jf. 1.Mos. 2,7. - 5.5 *hoffmode sig:* være hovmodig. - 5.6 *hand:* kroppen. - 5.7 *braske:* prale. - 5.8 *Leer og Aske:* om det forgængelige, værdiløse, jf. f.eks. Siraks Bog (et af de sak. apokryfiske skrifter i Gl.Test.) 17,32.

6.1

Udaff...: jf. 1.Mos. 2,7.

6.4

Hiulet: (pottemagerens) drejeskive. - 6.6 *underlig:* underfuldt. - 6.7 *Leerkar:* jf. Rom. 9,21-23. - *end:* endnu.

7.2

vel: godt. - 7.3 *Fædre:* forfædre. - 7.6 *Børne-Art:* børneslægt.

8.2

Fær: rejse; liv. - 8.3 *affdrage:* tage af. - 8.7 *vi maa:* for at vi må.

552

9.3

Fied: skridt. - 9.4 *stunder:* nærmer mig. - 9.5 *Vraa:* krog. - 9.7 *give:* begive. - 9.8 *at... Live:* om at komme til live.

10.1

for: pga. - 10.3 *Kand:* kan jeg. - *trine:* træde. - 10.4 *oben:* åben. - 10.8 *Sank:* saml.

Om JEsu i Pilati Domhuus

jf. Matt. 27,11-14.

1.5

For: over for.

2.3

dit ... Urenhed: besmittelsen af din krop (ved omgangen med hedninger), jf.Johs. 18,28.- 2.4 *Passer ... paa:* bryder dig dog slet ikke om.

2.7

slet: helt. - 2.8 *optænke:* *udtænke.*

3.1

2 *Du ...:* jf. Sal. 97,3-4. - 3.3 *Jordens ... Kryster:* som slår og klemmer Jordens fyrster, jf. Sal. 2,8-9. - 3.6 *Dend:* som. - *et grand:* en smule.

4.1

End: endnu. - 4.3 *Hand jo:* at han ikke. - 4.4 *skiel:* rimelighed. - 4.5 *Klagemaal:* anklage. - *Sag:* beskyldning. - 4.7 *brøde:* synd; overtrædelse. - 4.8 *hvorpaa .. støde:* hvad de er foragede over.

5.1

Edder: gift. - 5.3 *Orme-:* slange-.

6.1

lyder: fejl.

6.4

Gud og Mand: gudmennesket, Jesus. - 6.5 *At:* nemlig at, jf. Luk. 23,2. - *afvender:* hindrer i. - *plat:* fuldstændigt. - 6.8 *Som:* hvilket. - *befalder:* behager.

7.4

Udaf ævighed: siden urtiden, jf.Johs. 18,36-37.- 7.6 *omladt:* omtalt. - 7.7 *Rundt:* frit.

8.2

JEsus: at Jesus, jf. Luk. 23,4 og Johs. 18,31. - 8.3 *forevende:* give som påskud. - 8.4 *Last:* klage. - *paa ... bær:* beskylder ham for. - 8.6 *Sagløs:* sagesløs.

9.6

Kiendelig: tydelig. - 9.8 *opbie:* afvente.

10.2

Guds (...) Lam: jf. Johs. 1,29. - 10.3 *Dyvr:* dyr. - *omsperre:* omringer. - 10.4 *paabyrder:* tilfører. - 10.5 *snert:* slag. - 10.6 *Dragers:* om djævle, jf. Johs.Åb. 12,9. - *stiert:* hale. - 10.7 *slaes:* slås.

11.1

hvaed: hvorfor. - 11.2 *Kreatur:* skabning. - 11.3-4 *behage Til:* finde behag i. - 11.7 *sligt:* sådant. - 11.8 *draget:* båret.

12.4

dølge: skjule. - 12.6 *kast:* kastet.

13.1

stede: stille.- 13.2 *vel:* godt.

13.5

at: så at. - 13.7 *Ælende*: elendighed.

553

Jesus sendes til Herodes

jf. Luk. 23,5-12.

Som en Hiort ...: se den indledende note til Vinterparten.

1.3

oprøres: vækkes. - 1.6 *faa*: at fa. - 1.7 *At*: så at; for at. - *saa*: sådan. - 1.8 *løse*: umoralske.

2.4

Hart: hårdt. - 2.5 *naa*: opnå. - 2.6 *spinde paa*: arbejder på. - 2.7 *affmale*: fremstille. - 2.8 *paa ... tale*: tale ilde om ham.

3.4

Dum: stum der. - 3.7 *Lyvset*: lyset. - 3.8 *Klipper*: jf. Matt. 27,51.

4.4

Hanses: Johannes Døberens; Herodes havde ladet ham halshugge, jf. Matt. 14,6-11.

5.2

Haanhed: skam. - *Spee*: hån. - 5.4 *Tage ... got*: tage imod alting som godt.

6.2

fyldes op: fuldendes. - 6.3 *omhengs Klæde*: klæde til at hænge om, kappe. - 6.6 *Staader-Konge*: tilsynsførende med tiggere, om konge uden ære og magt.

6.8

brød: knuste.

7.2

vel: godt. - *foreent*: forligt. - 7.7 *Mellem-Hest*: om mellemmand.

8.1

besinder: betænker. - 8.2 *Vee*: smerte. - 8.3 *omvinder*: omvikler. - 8.4 *Palt*: pjalt, lap. - *Blee*: lagen. - 8.6 *Vanhelds*: svagheds; fejls, - *fule*: urene; onde. - *Ham*: skikkelse. - 8.7 *slet*: helt. - 8.8 *Ærens Krone*: om det evige liv, jf. 1.Pet. 5,4.

Barabbas løßgives ...

jf. Matt. 27,15-26.

Som en Hiort ...: se den indledende note til Vinterparten.

1.1

gangen: gået, jf. Luk. 23,13-16. - 1.5 *paa stand*: straks. - 1.8 *Ihvor høyt*: hvor højt end.

2.3

medhandlet: behandlet. - 2.5 *Saa*: sådan. - 2.6 *mand anseer*: som man respekterer. - 2.7 *Og*: også. - *bøye*: fordreje; hindre.

3.2

Faar: sender. - 3.3 *Beder*: beder om. - *sig ... være*: vil passe på. - 3.4 *befatte*: beskæftige.

3.8

for: til fordel for.

4.3

Hører: hør. - *Heden*: hedensk. - 4.4 *flux*: langt. - 4.6 *alt*: helt.- 4.7 *vel... sømme*: det udmærket kan gå an.

5.5

maa: kan.- 5.8 *hart*: hårdt.

6.1

Vil Pilatus: Pilatus vil. - 6.2 *Anledning give paa*: give som 554 påskud. - 6.4 *At*: for at; så at. - 6.6 *Overtyed aff*: bevisligt skyldig i. - *skam*: skammelig handling. - 6.7 *skiæl*: rimelighed.

7.2

Avinds: fjendskabs. *Edder*: gift. - *overflød*: oversvømmede. - 7.6 *Slae*: slå..

8.1

estu: er du, jf. Es. 53,12. - 8.4 *stunde-Blok*: skydeskive. - 8.5-8 *Du tog ...*: Der hentydes dels til jødernes befrielse fra Ægypten og indstiftelsen af den jød. påske, jf. 2.Mos. 12, dels til den kristne påske, hvor den troende befris fra synd og død ved Jesu død, og hvor nadveren indstiftes. - 8.8 *Qvide*: nød; frygt.

9.1

tiende: erkende. - 9.2 *see (...)* *an*: se- 9.3 *lös*: fri. - 9.6 *Guds (...)* *Lam*: Jesus, jf. Johs. 1,29. - 9.7 *viste*: vidste.

10.2

Raad: plan. - 10.7 *intet*: ikke. - *erklere*: retfærdiggøre; udtale.

11.4

Brøst: fejl; skyld. - 11.5 *fuul*: ond. - 11.6 *Morder-Lem*: usle morder.

12.6

vel bestaa: klare mig godt. - 12.7 *Brøde*: synd.

Jesus hudstryges, bespottes og Torne-krones

jf. Matt. 27,27-30.

hudstryges: piskes.

1.3

Avind: fjendskab. - 1.5 *kiendt*: dømt. - 1.6 *tient*: fortjent.

1.7

saa: sådan.

2.2

strekker: fordrejer. - 2.3 vrier: vrider. - 2.4 paa ... sæt: gjort uklar. - 2.5 vel: godt. - 2.7 Møye: plage. - 2.8 maa: kan.

3.2

Ville: behag. - 3.3 bandsat: onde. - 3.6 Steder ... til: giver derfor tilladelse til at. - 3.7 hudeflettes: piskes.

4.1

Riis: knippe af kviste, brugt som strafferedskab. - 4.3 slaes: slås.

5.3

overhenger: dækker. - 5.4 Palt: pjalt, lap. - 5.5 At: så at; for at.

6.1

haanhed: skam. - 6.3 Som: knyttet til Krone. - udfletter: fletter færdig. - 6.4 Jordens Band: forbandelsen af jorden (hvorefter den skal bære torn og tidsel), jf. 1.Mos. 3,17-18. - 6.6 Ymped: skudt. - Slangen(s): om Satan, jf. I.Mos. 3,1-7. - Brodd: tunge (som ansås for slangens stikkende lem). - 6.8 dyre: dyrebare. - udrykker: presser ud.

7.1

Spiir: scepter. - og: også. - 7.2 Rør: sivstængel. - 7.6 Blodespring: væld af blod. - 7.7 Meen: skade. - Qvale: kval.

8.1

tage: tage imod. - 8.3 Skalk: skurk, - fordrage: finde sig i at. - 8.6 Dæmmes: dæmmes op, standses. - 8.8 stille: standse.

555

9.1

finder: føler, mærker. - 9.3 minder: minder om at. - 9.5 fuul: ond. - 9.7 slidt: sønderrevet. - slagen: slået. - 9.8 snert: slag. - antagen: grebet.

10.3

udsette: anbringe. - 10.4 Hos: ved. - 10.8 Did: dér. - drybe: drypper.

11.1

stinger: stikker. - 11.2 Lystgaard: lysthave; lysters have. - randt: spirede. - 11.4 Pine-Klaser: om tornekronen, der skyldes synden; Johs.Åb. 14,18-20 sammenlignes synden med drueklaser.

12.3

bedugge: dække som dug.

12.8

stumped: så at den blev stump, sløv. - der: da.

13.1

Velde: magt. - 13.3 nedfelder: fælde, hugge ned. - 13.7 Slår: slår. - foruden Maade: umådeholdent. - 13.8 Rejfs: afstraf. Klik: (skam)plet.- 14.2 kast: kastet. - 14.8 skikke: gøre.

jf.Johs. 19,5-13.

Som en Hiort ...: se den indledende note til Vinterparten.

1.1

hinked': vaklede. - 1.3 *Synes:* ses; forekommer. - 1.5 *ledde:* førte. - 1.6 *Blode-barked:* bloddækket. - 1.7 *fareñ:* behandlet. - 1.8 *At:* for at.

2.1

Seer: se. - 2.4 *Verk:* pine. - *Vee:* smerte. - 2.7 *hudelep:* (hel) hudlap. - 2.8 *Hvo:* hvem. - *slig:* sådan et.

3.3

ham beklæder: som dækker ham. - 3.7 *Siger:* sig.

4.2

end som: end. - 4.4 *Vidunders Mand:* forunderlig mand, jf. Sal. 71,7, som bibeloversættelsen af 1647 kommenterer: »ligesom ... forskut af Gud«. - 4.5 *Seer (...)* *an:* se. - 4.6 *Meen:* skade.- 4.8 *krammer:* knuger.

5.1

bryde: piner. - 5.3 *flyde:* strømmer (af tårer). - 5.6 *saar:* såret. - 5.8 *ynker:* ynk, hav medlidenhed med. - *stymper:* stakkel.

6.2

Hierte-Klap: hjertebanken. - 6.4 *nap:* med nød og næppe. - 6.5 *holde:* beholde. - 6.6 *stand:* tilstand. - 6.7 *fare:* drage.

7.2

ræt: virkelig. - 7.3 *fanger an:* begynder. - 7.4 *Skyder ... til:* påberåber sig.

7.8

til... lange: turde søge (at fa) kronen.

8.1

Agt: se. - 8.2 *nogen tiid:* nogensinde. - 8.3 *Møye:* plage. - 8.8 *Der:* da. - *Klemme:* plage.

9.3

Druer: om menneskenes synd, der skal knuses af Gud, jf. Johs.Åb. 14,18-20. - 9.4 *forgifftig:* giftige. - *Edder:* gift. - 9.8 556*Perse-Karret:* om Guds vrede, hvori synden knuses, jf. Es. 63,1-6.

10.4

Guds (...) *Lam:* jf.Johs. 1,29. - 10.5 *stød:* slag.

11.2

Spektakel: (ynkeligt) syn. - *her:* nl. på Jorden, mods. *der:* i himlen.

Jesus dømmes til at Korsfestes

jf. Matt. 27,22-25.

1.1

Spiir: scepter, jf. Sal. 45,7.- *alt:* helt. - 1.4 *Last:* skade;skam. - 1.5 *ført i:* iført. - 1.7 *klæder:* sidder på.

2.1

lige: det samme. - *gielder*: er værd. - 2.2 *optegne d*: værdsat. - 2.3 *holder*: går skævt. - 2.6 *klem*: kraft. - 2.7 *for ... indrømmes*: overlades til dem.

3.2

hvalgte: hvælvede. - 3.3 *slig*: sådan. - 3.4 *Rætviis*: retfærdig. - 3.6 *Gaar... paa*: arbejder man på. - *hans ... forliis*: tabet af hans liv.

4.1

gangen: faldet. - 4.3 *Helled-Slangen*: Satan, jf. 1.Mos. 3. - 4.5 *svare*: hårde. - 4.7 *dig*: stærkt.

5.2

Tvetter ud: renser. - 5.3 *forevender*: hævder. - 5.4 *grand: ren*. - 5.6 *Toes*: vaskes. - 5.7 *maa ... være*: kan være (nok så) rensede. - 5.8 *Smitten*: genstandsled for bære.

6.1

sig frygter: frygter. - 6.5 *og*: også.

6.8

vel: godt.

7.4

forgav: forgiftede. - 7.5 *Aarsag*: årsag til.

8.1

dølge: skjule. - 8.2 *foruden*: uden. - 8.3 *med*: med til. - 8.7 *Vunder*: sår. - 8.8 *alt*: stadig.

9.1

Intet: ikke. - 9.3 *nedvelte*: kaste ned. - *Aske*: tegn på anger, jf. f.eks. Job 42,6. - 9.5 *At*: om at. - 9.6 *regne til*: tilregne. - 9.7 *afskrive*: anføre som betalt.

10.1

Brøde: synd. - 10.2 *Gav*: hengav.

10.3

selfvillig: frivilligt. - 10.4 *estu*: er du. - *from*: god. - 10.7 *Baade*: fordel.

JEsus ledes ud fra Domhuset ...

jf. Matt. 27,31-32.

Som en *Hiort* ...: se den indledende note til *Vinterparten*.

1.1

Kommer: kom. - 1.2 *Rettersted*: henrettelsesplads. - 1.3 *Hvo*: hvem. - *paatage*: tage på sig. - 1.4 *følger*: følg. - 1.6 *Øser*: øs.

557

2.3

Agter: ænser. - *intet*: ikke. - 2.5 *ham (...) paa*: på ham. - 2.6 *At*: så at.

2.7

fuldtrykkes: trykkes hårdt.

3.4

Der: da. - 3.8 *hendrage*: bære afsted.

4.1

Qvinderne: jf. Luk. 23,27-31. - 4.2 *Vrier*: vrider. - *veener*: jamrer. - 4.4 *Overdugges*: vædes. - 4.5 *Vee*: smerte. - 4.7 *Qvale*: kval.

5.1

Græder: græd. - 5.2 *kart*: meget. - 5.3 *forvinder*: kommer over. - 5.5 *Seer i*: se.

6.3

saa: sådan. - 6.4 *Ham*: dragt; ydre. - 6.7 *Tage (...)* *ind*: indtage, erobre. - 6.8 *Lader... aff*: hold derfor op med.

7.1

har (...) *inde*: har, ejer. - 7.3 *finde*: mærke. - 7.4 *Vraa*: krog. - 7.7 *skatte*: regne.

8.3

runde: randt. - 8.7 *oprykte*: rev op. - 8.8 *betrykte*: trykkede.

9.3

Møye: plage; besvær.

10.4

dig ... fra: falde fra dig. - 10.8 *Armod*: fattigdom.

Om Christi Korsfestelse, Pine og Død ...

jf. Matt. 27,33-56.

for: *før*. - *Froeprædiken*: morgengudstjeneste. - *endeel*: Efter *Danmarks og Norgis Kirke-Ritual*, 1685, forklaredes en del af lidelseshistorien langfredag ved aftensangen. - *Anledning*: vejledning. - *Som en Hiort* ...: se den indledende note til *Vinterparten*.

1.1

BRyder: bryd. - 1.6 *Og*: og som. - *skiær*: skærer.

2.2

Bold: kugle. - 2.3 *Bliver*: bliv. - *Ælende*: elendighed. - 2.4 *Vold*: overlast. - 2.5 *Gud og Mand*: gudmennesket, Jesus. - 2.7 *Gud i Kiødet*: gud, der er blevet menneske, jf. Johs. 1,14.

3.5

striblet: stribet.

4.1

Vaande: nød. - 4.2 *vrier*: vrider. - 4.3 *Agt*: se. - *stakket*: forpustet.

5.3

Guds ... Perse: om Guds tilintetgørelse af synderne, jf. Johs.Åb. 14,18-20. - 5.5 *Slangen*: om Satan, jf. 1.Mos. 3,15, der traditionelt tolkes som en profeti om Jesu kamp mod Satan.

5.7

Som: knyttet til *Gifften*. - 5.8 *Omflot*: urenhed. - *skiendte*: vanærede; ødelagde.

6.5

hvedser: hvæsser. - 6.6 *hvo*: hvem (der).

7.1

2 *skienker* *Med*: giver at drikke. - 7.3 *krænker*: svækker; plager. - 7.5 *Edike*: jf. Luk. 23,36. - *Myrrhe*: stærkt krydderi, jf. Mark. 15,23. - 7.7 *Rettersted*: henrettelsesplads.

8.2

Tutter: puffer. - *meen*: skade.

558

9.1

Merk: læg mærke til. - *sprenger*: overanstrenger.

9.4

Nagle-skaar: naglehuller. - 9.7 *Angest*: sorg; angst. - 9.8 *dummes*: formørkes, svækkes.

10.2

Raad: udvej. - 10.3 *Vaade*: ulykke. - 10.4 *for*: i stedet for. - 10.8 *kramme*: knuge.

11.1

Staar: stå. - *agter*: se. - 11.3 *Merker*: fornem. - 11.5 *slig*: sådan. - 11.8 *Lage*: skarpe, ætsende lage.

12.3

opstegte: gennemstegte. - 12.4 *Guds (...) Lam*: jf. Johs. 1,29. - 12.6 *opbar*: bar op.

13.1

falder ... sukke: kommer han til at sukke. - 13.2 *at*: for at, jf. Luk. 23,34. - 13.3 *slet*: helt. - 13.8 *kiøre*: driver.

14.3

Avind: fjendskab. - *dig*: stærkt. - 14.4 *hærded*: forhærdet. - 14.5 *sprekke*: nl. af vrede. - 14.6 *Led fra Led*: fra led til led.

15.5

Opskriftt: påskrift, indskrift. - 15.7 *Korsfæste*: korsfæstede.

16.1

og: også. - *Møye*: plage. - 16.2 *Bad*: ødelæggelse; bad. - 16.4 *Hvor*: hvordan. - 16.5 *kildre sig*: glæder sig over.

16.7

Lo d: lodkastning. - *Ligning*: fordeling.

17.1

arm: fattig. - 17.3 *Middel*: penge.

18.2

trodselig: trodsigt. - 18.4 *giør Miner uaff*: vrænger ad. - 18.5 *spæ*: spe, hån.

19.1

Røveren: jf. Luk. 23,39-43. - 19.2 *stadig*: urokkelig. - 19.3 *tegner*: skriver. - 19.4 *Roe*: glæde; ro.

20.3

did: derhen. - 20.4 *Som*: hvor. - 20.6 *dig ... paa*: som blev dig til del. - 20.8 *vee*: elendigt, lidende.

21.2

Sverdet: om sorg, jf. Luk. 2,35. - 21.3 *pige*: pigge. - 21.6 *Palt*: pjalt, lap. - 21.8 *dryber*: drypper.

22.1

En Discipels: jf. Johs. 19,26-27. - *Forsvar*: beskyttelse. - *tager*: modtager. - 22.6 *roer*: beroliger. - 22.7 *saa*: sådan.

23.1

haanes: skammer sig. - 23.2 *mørk*: mørke. - 23.3 *skrekker*: skræmmer. - 23.4 *Ørk*: kiste. - 23.5 *ynksom*: søgerne medynk. - 23.6 *Eli*: hebr.: min Gud, jf. Sal. 22,2. - 23.7 *Hin*: hvorfor.

24.1

Legems Sool: om øjet, jf. Matt. 6,22. - 24.2 *Blues*: skam dig. - 24.6 *For*: for at.

25.3

End som: end. - 25.5 *Vidne*: vidnesbyrd, jf. Johs. 19,28-30. - *bær*: fremfører. - 25.7 *Adam*: Ved Adams synd opstod arvesynden og dermed alles dødelighed, jf. Rom. 5,12-21. - *imaale*: tilmåle; hælde op. - 25.8 *Giør...* *ræt*: drikker jeg ud.

26.1

Reet: lige. - 26.5 *Fader*: jf. Luk. 23,46. - *hulde*: nådige. - 26.6 *befaler*: overgiver. - 26.8 *fornøyde*: tilfredsstillede; Jesus forsoner Gud og mennesker ved sin død.

27.3

Dører: dø. - 27.4 *driver*: driv bort.

27.7

Eblet: jf. 1.Mos. 3,6. - 27.8 *qvide*: nød; frygt.

559

28.3

I: over. - 28.4 *støv*: de jordiske rester. - 28.6 *der*: da. - *hand*: døden. - *brød*: knuste. - 28.8 *opbriste*: bryde frem.

SOm dend Gyldne Sool frembryder

Paa ... Dag: Denne tidsbestemmelse er indsat fra SS IV, s. 499, hvor den indleder teksterne til påskedag; herunder hører denne salme. - *Tolv-Prædiken*: gudstjeneste kl. 12 *middag*. - *forhandles*: behandles. - *Nu vel an ...*: salme af Johann Rist, oversat til da. af Hans Pedersøn 1663; melodien (*DDK* nr. 317) er komponeret af Johann Schop 1642 og aftrykt s. 286.

1.4

fly: flygte. - 1.5 *Saa*: sådan. - 1.8 *Imod*: nær ved, henimod, jf. Matt. 28,1.

2.8

tilbørlig: passende. - *Lov*: lovprisning. - *udqvæde*: udsynge.

3.1

finde: føle. - 3.5 *hvor*: hvordan. - 3.6 *Vraa*: krog; skjul.

4.1

Boye: lænke. - 4.2 *Armod*: fattigdom. - 4.3 *Koye*: leje. - 4.5 *fortrængt*: underkuet; fordrevet. - 4.6 *slet*: helt. - 4.7 *Huus*: bolig.

5.3

Møde: møje, besvær; plage. - 5.4 *alt*: altsammen; allerede. - 5.6 *aff*: fra. - 5.7 *oprette*: hæve. - 5.8 *forlette*: mildne.

6.5

begrov: begravede. - 6.7 *At*: nemlig at. - 6.8 *seyer-Palmer*: jf. Johs.Åb. 7,9.

7.3

indspender: omspænder. - 7.6 *Christendommes*: kristne. - 7.8 *Og opstandelse*: sidestillet med *din Død*; tanken, der er hentet fra Rom. 6,3-11, er, at det syndige menneske dør ved dåben, for at et nyt kan opstå, og på denne måde gentages Kristi historie i den kristnes liv.

8.7

opstande: opstå.

9.3

At: så at. - *made*: styre. - 9.7 *rykte*: rykkede, trak. - 9.8 *Der*: da.

10.4

dit Bord: nl. nadverbordet. - 10.5 *Vee*: smerte. - 10.7 *har inde*: har, ejer.

Vers i Vinterparten

Trykt efter *SS I*, s. 321, der gengiver Kingos egenhændige dedikation i et af Det kongelige Biblioteks eksemplarer af *Danmarks Og Norges Kirkers Forordnede Psalme-Bog. Vinter-Parten*, 1689 (Ny kongelig Samling 4° 820).

Vinterparten var sammenstillet og i vidt omfang digtet af Kingo; salmebogen blev først autoriseret af kongen, som dog kort efter trak 560 autorisationen tilbage og overdrog andre at udarbejde en salmebog. - *Vita Bering*: død 1730, datter af historiografen og latindigteren Vi tus Bering, som var Kingos ven. - *hosfølgende*: følgende. - *Erindring*: bemærkning.

1

GAk: gå. - *hude-fletted*: piskede. - *tør*: vil; kan.

3

hen: bort.

4

Vanartig: vanartet; ond. *hulde*: trofaste. - *Martij*: marts.

Til dend Anden Poort

Trykt efter SS II, s. 28, der gengiver et etbladstryk uden årstal, som er i Det kongelige Biblioteks eje. Den indskrift, der nu findes på Kronværksporten ved Kronborg, er fornyet i 1730.

dend Anden Poort: Kronværksporten, der blev bygget i 1690; den ydre portal, hvor Kingos indskrift er opsat, stammer fra 1696.

1

TRiin: træd. - *værd*: værdig. - *lader op*: åbner.

2

obner: åbner.

3

TRE KONGER: Frederik II (1559-1588), Frederik III (1648-1670) og Christian V (1670-1690). - *af*: ud af. - *ILD*: Der sigtes antagelig til den brand, som 1629 raserede Kronborg. - *SKUDD*: Herved tænkes nok på belejringen af Kronborg 1658.

4

Kugle-Brudd: skader, forårsaget af kugler.

6

KRONED Verket: ordspil på Kronværket, slottets mellemste befæstningsanlæg, der fuldførtes under Christian V - *Avindsyges*: misundeliges; hadefuldes.

7

give: skal give. - *SÆD*: afkom.

På æsken med Ole Borchs sten

Trykt efter SS I, s. 320, der gengiver teksten i E. Pontoppidan: *Marmora Danica* I, 1739. Den berømte videnskabsmand Ole Borch (1626-1690) døde efter en blærestensoperation, der mislykkedes, fordi stenen var for stor til at fjernes eller knuses. Den opbevaredes i Borchs Kollegiums kunstsamling.

3

Meen: skade.

4

Gak: gå.

561

Under A. S. Vedels portræt

Trykt efter *SS I*, s. 244, der gengiver teksten i F.A. Müllers *Pinacotheca Dano-Norvegica*, en samling kobberstik, som findes på Det kongelige Bibliotek.

Vedel: Anders Sørensen Vedel (1542-1616) præst, historiker og litterat, en dominerende skikkelse i den da. renæssancekultur.

3

driffter: bedrifter; der tænkes på Vedels oversættelse af Saxos *Gesta Danorum*, 1575, hans forarbejder til en stor Danmarkshistorie og evt. også hans folkevisesamling, *It Hundrede vduaalde Danske Viser*, 1591.

4

end: endnu.

Candida

Trykt efter *SS I*, s. 95-98, der i alt væsentligt gengiver teksten i håndskriften Ny kongelig Samling 2° 489 i Det kongelige Bibliotek. Digtet er rettet til Birgitte Balslev (1665-1744), som Kingo giftede sig med 1694, kort efter hans anden kones død; det er skrevet til samme melodi som »Sorrig og Glæde«, jf. s. 300.

1.1

CAndida: lat.: strålende; ren. - *Giæmme*: gemme(sted). - 1.4 *fordult*: skjult. - 1.5 *Veneris*: Venus', den rom. kærlighedsgudindes; hendes søn er kærlighedsguden Cupido. - 1.7 *Jaaer Bøn*: bevæger ved sin bøn.

2.2

Ynskelig: ønskelig (er). - 2.4 *Møie*: besvær; plage. - 2.5 *Viintræ* (...) *Stang*: om kvinde og mand, jf. Catuls bryllupsdigts »Vesper adest, juvenes consurgite«, vers 48ff. - 2.6 *Drue-Fang*: druehøst.

3.2

Jisegraae: grå som is. - 3.3 *til nøle*: passende, tilfredsstillende. - 3.7 *igien*: tilbage.

4.1

Flammer: om flammeformede bølger.

4.6

artig: smuk; morsom. - 4.7 *stil*: stille.

5.2

resonerende: genlydende. - 5.3 *Qvinten*: den højeste streng. - 5.4 *Tenoroen*: tenorstemmen; tenorstrengen. - *opvant*: opdraget. - 5.6 *brummen-baß*: basstemmen; basstrengen. - 5.7 *Alten*: altstemmen; altstrengen. - *paa Paß*: tilpas; rigtigt.

6.1

qvidderhaab: den kvidrende flok. - 6.2 *dandser oc*: danser også. - 6.5 *Roe*: glæde; ro.

7.1

Huule-klar Øye: den klare øjenhule; det hule, klare øje. - 7.2 *562stride*: løbe. - 7.3 *Har ... Lige*: har man hver især fået sin lige. - 7.6 *Hvor*: hvordan. - 7.7 *Men*: siden.

8.3

afvælte: væltede bort.

8.6

Trængte: trængte. - 8.7 *hædre*: mere hengiven; mere værd.

9.1

Demanten: diamanten.

10.1

Melske: sød blandingsdrik. - 10.2 *Mit*: midt. - 10.5 *Hierte*: kære.

11.1

Hvelning: hvælvning. - 11.6 *Bom*: spærrende bom, fængsel. - 11.7 *Fly e*: giv. - *Rom*: plads.

12.3

igien: til gengæld. - *opsanke*: opsamle. - 12.4 *Vennistes*: elskedes.

12.5

Deel: ting; ejendel.

Samtale med Rygtet

Trykt efter SS II, s. 229-239, der gengiver teksten i Peder Jespersen: *Prædiken udi Niels Juels ... hans Liigs Begiengelse*, 1699. Foruden mindedigtene har Kingo skrevet flere digte til Niels Juel, som han kendte.

Niels Juul: 1629-1697, Danmarks største søhelt.

1

at: for at.

2

obenbare: åbenbare, meddele.

3

Ærinde: sag; ærende.

6

mist: mistet.

8

Glas: kikkert; barometer; glas, der bruges til spådom.

9

som: som om. - *trykte*: tyngede.

10

Samling: forstand. - *Sands*: forstand, - *forrykte*: forstyrrede.

11

det... ind: jeg kommer i tanker.

12

Løbe-Sand: flyvesand; kviksand.

13

Klod: kugle. - *afmaler*: fremstiller (nl. på en globus).

14

praler: ser prægtig ud.

15

Førsters: fyrsters. - *Grendse-Land*: til (hinanden) grænsende lande.

16

Kunst-rundet: kunstfærdigt rundet.

17

Sirkel: passer.

18

tilbørlig: passende.

19

Maal: grænse. - *Spiir*: scepter; om magt.

21

Jeg ... kunde: jeg ved at Archimedes kunne. - *Archimedes*: berømt gr. matematiker og fysiker, ca. 287-212 f.Kr.; oplysningen om Archimedes' globus har Kingo fra J.J. Hofman: *Lexicon Universale*, 1677. - *Sphæram*: gr.: kugle, klode. - *Kunst*: kunstfærdighed; dygtighed. - *Claud*: Claudius 563 Claudianus, rom. digter, død ca. 400. - *in*: lat.: i. - *Epigram*: EpigrammaXVIII,vers 5-6. - *Jura ...*: lat.: se oldingen fra Syracuse overførte (til glaskuglen) ved sin kunst himmelhvælvingens ret, tingenes (dvs. naturens) sandhed og gudernes love.

22

vendig: bevægelig. - *Glar-Ovn*: ovn til glasfremstilling.

23

viiste: viste han. - *Vunder-Tall*: vidunderes mængde.

25

Potentaters: fyrsters. - *af Kaaber*: af kobber; knyttet til *JordKloder*.

26

der hos: tillige. - *hvalde*: hvælvede.

27

hvor: hvordan; hvor.

30

runden om: rundt omkring.

31

Vende-Kaabe: om foranderlighed.

32

immerfort: til stadighed.

34

spinder: utdænker.

36

kaster... om: omstyrter tiden.

37

Tre Monarkier: Med udgangspunkt i Dan. 2,29-45 regnede man med fire monarkier, som afløste hinanden: Babylon, Persien, Grækenland og Rom; mens de tre første var gået til grunde, ansås Romerriget for at bestå i form af det ty.-rom. rige.

38

ald Verdens Trusel: trussel mod hele verden.

40

tramsed: trampet.

42

tillukker: tildækker.

45

Forundrings Verk: underværker; som de syv underværker betegnedes i oldtiden Zeusstatuen i Olympia, Artemistemplet i Efesus, mausolæet i Halikarnassos, kolossen på Rhodos, Babylons mure, de hængende haver i Babylon og pyramiderne ved Memphis.

46

snart: næsten. - *ved*: så meget som. - *priiste*: lovpriste, roste.

48

Foruden: uden. - *Forstyrrings*: ødelæggelses.

49

Blandings Alder: det (ty.-)rom. riges periode, jf. Dan. 2,40-43, hvor det fjerde rige fremstilles som en blanding af jern og ler.

50

og: også.

51

ansticker: tænder.

53

kaade: vilde; evt. om Frankrig, der under Ludvig XIV førte en aggressiv udenrigspolitik, som ikke var til Danmarks fordel.

54

Billighed: rimelighed.

56

Overvold: voldsomhed.

57

Des: derfor. - *Skrog*: ruiner, - *faste*: befæstede. - *Stæder*: byer.

58

Lover: love. - *Sæder*: livsførelse.

564

59

Kirkens Fred: Der tænkes evt. på fordrivelsen af protestanterne fra Frankrig 1685.

61

skue: kan se. - *Runde*: runding.

62

Alt: stadig. - *begrunde*: grunde over.

63

Øyeblink: blik.

64

Mig forekommer: viser sig for mig. - *Skik*: opførsel; indretning; form.

65

qvædes: synges.

66

næste ... hos: (ved) den nærmeste dør derved.

67

trodser: optræder overmodigt.

68

qvider: sørger; frygter. - *sort-hungred*: bleg af sult. - *Armod*: fattigdoms.

69

render: rider.

70

Flager-Fane: flyvende fane.

72

Lykke: skæbne; lykke. - *Avind*: misundelse; fjendskab.

76

hielpe for: hjælpe mod.

78

lagt paa: pålagt. - *Synde-Sold*: løn for synden, nl. døden, jf. Rom. 6,23.

85

Columbus: Christoffer Columbus, ca. 1446-1506. - *Anno*: lat.: i året. - *trende*: tre. - *gemeenlig*: almindeligvis. - *tilforn*: tidligere. - *igien*: tilbage. - *Thom*: ... *sicul*: Thomas Fazelli: *De rebus siculis decades duæ*, 1558. - *Thuan hist*: Jacques Auguste de Thou: *Historia sui temporis*, 1604-1614. - *lib*: liber, lat.: bog. - *Americus*: Amerigo Vespucci, 1451-1512, ital. opdagelsesrejsende, der har givet navn til Amerika. - *An*: anno. - *af*: efter. - *Maff...*: Giovanni Pietro Maffei: *Historia Indicarum*, 1588. - *Voss ...*: Gerhard Johannes Voss: *De quatuor artibus popularibus, de philologia et scientiis mathematicis*, 1650. - *c.*: caput, lat.: kapitel.

86

Magellan: Fernando Magellan, ca. 1480-1521, portug. opdagelsesrejsende. - *Fretum ...*: Magellanstrædet mellem Illandet og Amerikas sydspids. - *kostelige*: prægtige. - *Becman* J. C. Becman: *Historia orbis*

terrarum, 1673, hvis tredje afsnit er *Hydrographia*. - *Drak*: Francis Drake, ca. 1540-1595. - *Flode*: flåde. - *Eylande*: øer. - *vid*: vide(te), lat.: se. - *Cambdeni* ...: egl. to værker, nl. William Camden: *Britannia*, 1596, og Henry Holland: *Her[x]iologia Anglicana*, 1620. - *Moreri*: Louis Moreri: *Le grand Dictionnaire historique*, 1674; dette leksikon er Kingos hovedkilde til de søfartshistoriske oplysninger i noterne og til litteraturhenvisningerne. - *Hofmanni*: J. J. Hofman: *Lexicon Universale*, 1677; også dette værk har Kingo benyttet. - *& aliorum*: lat.: og andres, - *forunde*: give.

87

vittigst: forstandigst. - *leede op*: søger.

565

88

Leedemoed: lemmer.

90

Foruden: uden. - *skyde*: udgyde.

91

u-skatteerlig: uvurderlig.

92

algemeene: almadelige, fælles.

93

Øer ...: Siden antikken findes forestillingen om de saliges øer; de identificeredes bl.a. med De Kanariske Øer.

95

Kor: vilkår. - *Regiment*: styre; magtudøvelse.

98

qvisted ud: pisket. - *snertet*: slået.

101-105

Nu (...) Nu: snart... snart.

102

Bliandt(s): kostbart blankt stof.

106

kart ad: næsten.

107

Bestyrket: styrket, hjulpet.

110

Gaar (...) forbi: undgår.

114

Skibs-Mesteren: skibsføreren.

115

u-hielpsom: uhjælpeligt. - *Anker-Tand*: ankerspids.

118

dend tre-forket Gud: guden med trefork, nl. den rom. havgud Neptun.

120

skient: skændet, ødelagt.

121

Lynild: lyn.

122

Fyrsted: ildsted. - *vorden*: blevet.

123

Sagle-: savl-.

124

fiælte: skjulte. - *Fyr-stukken*: af ild antændt.

125

lader det: ser det ud. - *flux*: straks.

127

Trolde-Hval: hval.

128

Landløber: løber til el. på land. - *frygtsom*: i frygt for.

129

merkelig: i høj grad.

130

af: fra.

132

Kugk-poosed: fyldt i poser med kugler; evt. om granater.

135

Kand ... troe: (han) kan dog ikke stole på døden, på (at den overholder) nogen våbenstilstand.

136

At ... jo: så at døden ikke. - *sin*: hans (nl. *dend, som*).

137

gammelt: velkendt. - *hvetter*: hvæsser.

138

forgietter: glemmer.

141

fort: frem.

142

Klarin: horn.

146

Kiern-ædelt: ægte adeligt. - *Blod*: slægt. - *smykke*: blive smykket.

147

Vaabens ...: Det juelske slægtsvåben har på skjoldet en stjerne over tre bølgelinier; hjelmen over skjoldet ender i (endnu) en stjerne.- *Skienk*: gaver.

149

Skibbrud: om arvesynden.

150

Træ: om korset, hvor Jesus led døden for alle syndere, så at de kan frelses fra evig død.

566

151

soer... *Fane*: aflagde faneed til ham; underkastede sig ham. -*kryst*: knuget.

153

treen: trådte. - *kiendte*: mærkede; erkendte.

154

slibrig: nl. fuld af fristelser.

156

Daarlighed: letsindighed.

157

priiselig: prisværdigt.

158

Lærlighed: lærevillighed.

159

Behiulpne: hjulpet.

161

Tromp: den holl. admiral Mårten Tromp, 1597-1653, som Niels Juel tjente under i krigen mod England 1652-1653. - *Steven*: støvet; de jordiske rester.

162

Rytter: den holl. admiral Michiel de Ruyter, 1607-1676; Niels Juel gjorde tjeneste under ham 1653-1654 i krigen mod England og 1654-1656 i Middelhavet mod de nordafrikanske stater. - *Opdam*: den holl. statsmand og admiral Jacob Obdam, 1610-1665; han var ligesom Niels Juel med i Tramps flåde 1653.

166

hang ude: var ophængt (som tegn på deltagelse i kampen).

168

Hiemhendte: hentede hjem.

170

tilforne: i forvejen. - *saa*: sådan.

172

tillige: på én gang.

173

Iod ... finde: viste sig.

174

Beleyring: Juel deltog som Holmens chef i forsvaret af København; under stormen på byen natten til 11/2 1659 var han på Kastelsvolden som leder af Holmens bådsmænd. - *end*: endnu.

175

Tog: togter; kampe.

176

færdig: dygtig. - *Søe-bevandte*: søvante.

177

faldt... ud: gjorde han udfald. - *Jigted*: kæmpede.

178

digted: have tætnet.

179

holdt (...) Trop: fulgte lydigt.

180

Kat-kloede: med fingre som kattekloer. - *Volden op*: op ad volden.

181

lilfærdig: hurtige. - *Sind*: tanke.

182

udføre: fortælle.

183

FRIDERICH: Frederik III. - *drev*: styrede.

185

Kiæfft: kind.

186

hvo: hvem.

187

sligt: sådan noget. - *vil*: kan.

188

Lind: lyd.

189

Tag: modtag.

192

bør: tilkommer.

196

fattis: mangler. - *Lof*: lovprisning, ros.

567

197

Røsten: lyden.

199

Udaf: fra. -*forleden*: sidste.

200

Laurbær-Krandsen: siden antikken sejrstegn.

201

Belt: om havet.

202

Hav-Hest: om skib. - *ride*: for at ride.

203

Der jo: uden at der.

204

stedse: altid. - *Flok*: følge.

205

Far: drag. - *Øster-Strande*: Østersøen.

206

Belte-Bugt: havbugt. - *Vand-ringed*: afvand omgivne.

207

dend: havbugten.

208

Ledings-Fær: krigstogt.

209

Spar: skånsk; skjul. - *udaf*: på.

210

spendte Belte: prøvede styrke.

211

bekandt: bekendt. - *brav*: godt.

213

førde op: førte op på land. - *Knegte*: (menige) krigere.

214

enddog: selvom, -*fegte*: kæmpe.

215

blant: deri.

217

Køge-bugt: Slaget i Køge bugt 1.juli 1677 blev pga. Niels Juels geniale ledelse af den da. flåde en afgørende sejr over svenskerne.

219

Strand: hav.

222

Palmer: siden antikken sejrstegn.

226

kiørte: drev.

227

Hans: kongens.

228

JUEL: for Juel. - *Siir*: pryd.

229

Naade: Juel blev som tak udnævnt til generaladmiralløjtnant. - *antagen*: modtaget.

230

Der: da. - *afslagen*: slået tilbage.

232

Hans ... liig: svarende til hans fortjeneste og kongens hjerte.

234

svatzig: snakkesalig.

235

sang: besang.

236

jefnt: roligt; fordringsløst.

237

forlof: lov til.

241

Brummel: brummen.

242

Tummel: strid.

243

hæ尔de: gø.

244

stoyer: støjer. - *lade ... til*: udsætte sig for fare.

245

Bram-Seyl: egl. topsejl; ordspil på bramme: prale.

248

ret: aldeles.

250

I hvor: hvordan end; hvor end.

252

Hans Frue: Margrethe Ulfeldt, 1641-1703.

253

Høy-forsiuunlig: meget omhyggelig.

258

Danished: kærlighed. - *op af Roode*: siden fødslen.

568

259

Ja og Ney: jf. Matt. 5,37.

262

bepryder: pryder.

265

Guds Kierlighed: kærlighed til Gud; Guds kærlighed.

266

faldt paa: indtraf, - *fanged an*: begyndte.

266-267

Tyrcke (...) hen: udtørre.

267

Rode-Vedsker: nærende safter.

268

alt effter Haand: efterhånden. - *paa Tru*: truende.

269

u-forsagt: modig. - *blef*: forblev.

270

Ført i: iført, jf. Efes. 6,11. - *skudfri*: skudsikker. - *dempe*: tilin tetgøre.

271

falt ... an: angreb ham.

272

At: så at. - *Ran*: bytte.

273

favnet: modtog; omfavnede. - *stridde*: stred.

274

beridde: forberedte.

276

indhimled: ført ind i himlen.

278

Qvægning: oplivelse.

281

bestierne: sætte stjerner på.

286

Hans Priis: lovprisningen af ham.

287-288

i... Med: stå i samme klasse som.

288

Søe-Kronen: ærekransen for søsejr.

290

stikke: sidde fast.

291

Tag (...) *i agt*: husk på.

Trøste-Brev Til... Margarete Ulfeld

Trykt efter SS II, s. 240-242, der gengiver teksten i Peder Jespersen: *Prædiken udi Niels Juels ... hans Liigs Begiengelse*, 1699.

Margarete Ulfeld: 1641-1703, gift med Niels Juel 1661. - *SI*: salige. - *Der*: da. - *Torsing*: Tåsing, hvor Niels Juel ejede store områder foruden Valdemars Slot. - *Fraudegaard*: hovedgård sydøst for Odense; siden sit bryllup med Birgitte Balslev i 1694 boede Kingo ofte på Fraugdegård, som han i 1697 købte af sin svoger. - *Anno*: lat.: i året.

2

Himmel-arterd: med himmelsk natur.

3

Tilsted: tillad.

5

vel: godt. - *har (...)* *inde*: ejer.

6

At: så at; at. - *slige*: sådanne. - *besinde*: utdænke.

7

jo: ikke. - *førre*: i forvejen.

9

Sørge-Dekket: sørgesløret. - *Himmel-Øye*: mod himlen vendte øje.

10

rødner: bliver rødt. - *Møye*: plage.

11

Hyle-Regn: om voldsom gråd. - *stridig*: stride.

569

12

saa: sådan, - *fordrukne*: drukne. - *slet*: helt.

14

at: for at. - *vil*: ville.

16

Læge-Finger: grundled for *vil*.

17

Skield-Baarne: adeligt fødte.

19

hende: verden. - *om*: rundt.

22

af Rode randt: blev født. - *stedse*: altid.

27

svadsig: snakkesalig.

28

Mandhaftighed: mandighed.

29

jefnt: roligt; fordringsløst. - *vovede sin Trøye*: satte livet på spil.

30

Hu: sind.

32

Idret: handling.

33

der: som. - *Lykke*: lykke til.

35

iGrund: til bunds.

37

priiselig: ærefuldt; prisværdigt. - *sit ... ophengte*: nl. som tegn på sin deltagelse i kamp.

38

Lof: (andres) lovprisning (af ham). - *trengte*: trængte frem.

39

Avind: fjendskab; misundelse.

40

en: nogen. - *Strand*: hav.

41

nest: foruden.

42

indlencked: fastlænkede; sammenlænkede.

43

mist: mistet.

45

Mens: men. - *forsagt*: modløs.

46

Fordeele: adsprede. - *mødig*: sørgende.

48

omskiønt: selvom.

50

veener: jamrer.

51

og: også.

52

Did: derhen.

53

afmale: afspejle. 55 *Taal*: tålmodighed.

56

ret: virkelig.

57

hart: hårdt.

59

indgrends: indskrænkes. - *Maal*: (passende) mål.

63

erindre dig: minde dig om at. - *men*: så længe.

64

igien: tilbage.

66

intet: ikke.

67

ærlig: agtværdige.

68

Der: knyttet til *Rygted*. - *Kuul*: blæst.

70

Hannem: Niels Juel. - *beteed*: vist.

71

tee: vise.

570

Paa-Skrifter til Holmens kirke

Trykt efter *SS II*, s. 243-249, der gengiver teksten i Peder Jespersen: *Prædiken udi Niels Juels ... hans Liigs Begiengelse*, 1699; digtene er skrevet til Niels Juels kapel i Holmens kirke, som var færdigt i 1697. Teksten på vægtavlerne afviger på en række mindre væsentlige punkter fra formen i den trykte ligprædiken. 1709 flyttedes graven til sin nuværende plads i Holmens store kapel. Kingos hovedkilde til slagskildringerne er sandsynligvis Peder Jespersens ligprædiken.

Sal: salige. - *kunstige*: kunstfærdige. - *Epitaphio*: indskrift på gravmæle. - *priiselig*: ærefuldt; prisværdigt. - *bestridet*: udkæmpet. - *og*: også. - *mandhaftig*: mandigt.

1

skue (...) an: betragt.

5

Drifter: bedrifter, - *i (...) staar*: består i.

8

Ja og Ney: jf. Matt. 5,37. - *Ærligt*: ærefuldt; hæderligt.

(1)

Røesand: Rødsand, en sandbanke syd for Lolland, hvor der 30/4 1659 stod et slag med den sv. flåde. - *Anno*: lat.: i året. - *Københafn*: Juel deltog som Holmens chef i forsvaret af København; under stormen på byen natten til den 11/2 1659 var han på Kastelsvolden som leder af Holmens bådsmænd.

1

Magt: hær. - *omspendte*: omringede.

5

Søe-Kantens: søsidens (nl. Kastellets). - *anbetroede*: betroet.

6

Neptun: den rom. havgud. - *Mars*: den rom. krigsgud. - *gode*: venligt stemt.

7-8

Nu (...) Nu: snart ... snart.

7

falt ... ud: gjorde han udfald. - *digts*: stærkt.

8

stod (...) ud: udholdt. - *foer*: drog.

9

Flode: flåde.

10

kiørte: drev.

(2)

for: ud for. - *Gulland*: Gotland; Visby blev angrebet fra land- og søsiden og kapitulerede den 1/5 1676.

1

Hold: holdt, stands.

2

Vinde: vidne på.

3

from: tapper; dygtig; god; from. - *fornam*: oplevede.

4

det Amalonske Lam: På det gotlandske våben stod et lam; amalerne var den østgotiske herskerslægt, som if. datidens historikere skulle nedstamme fra Gotland.

5

overkaste: kastede over.

571

6

var... haste: var kun udtryk for at han som soldat ville skynde sig.

8

der: da.

11

Forfigte: forsøre. - *Herre-Skiold*: krig.

(3)

under: ved. - dengt 7. May: Den da. og den sv. flåde kæmpede den 25. maj om aftenen og den 26. om formiddagen; i ligprædiken over Niels Juel nævnes dog den 27. maj som datoer for slaget, så at *dengt 7. May* sandsynligvis er fejl for den 27.

1

Seyer-Seyl: sejrrige sejl. - *hidsed:* hejste.

2

tridsed: hejste.

3

Palmen: siden antikken sejrstejn.

4

stade: plads.

5

Dag Skiær: daggry.

6

lysted: havde lyst til at. - *fikte:* kæmpe.

7

tvende: to.

8

to for en: i forholdet to til en; den sv. flåde var på 50 skibe, den da. på 26.

10

Lynild: lyn.

11

Søe-Kronen: ærekransen for søsejr.

12

Priis: ros.

(4)

1

der at: da.

2

vel: godt.

3

Tromp: Den holl. admiral Cornelis Martenz Tromp, 1629-1691, var 1676-1678 øverstkommanderende for den da. flåde. - *Creutz*: Den sv. admiral Lorentz Creutz, 1615-1676, var øverstkommanderende for den sv. flåde. Hans admiralskib "Stora Cronan" kæntrede og eksploderede i slaget ved Øland. - *Ugla*: Den sv. admiral Claes Ugga, 1614-1676, overtog kommandoen efter Creutz; hans skib "Svärdet" blev stukket i brand og efter hård kamp erobret af danskerne; Ugga selv sprang overbord og druknede. - *sammenbrød*: stødte sammen.

8

stod (...) *bi*: hjalp. - *ærlig*: agtværdig. - *vår* (...) *van*: plejede.

10

gaa (...) *tilhænde*: underkaste sig.

11

Strand: hav.

12

holdt: opførte.

572

(5)

Kolberger-Hede: Stedsangivelsen er forkert, idet det omtalte slag fandt sted syd for Gedser og ikke på Kolberger Heide, farvandet mellem Kielerfjorden og Femern. Her stod 1/7 1644 det berømte slag, hvor Christian IV mistede det ene øje.

1

Siöblad: den sv. admiral Erik Sjöblad, 1647-1725.

2

Orlogs: krigs.

3

Gottenborrig: Goteborg. - *Yndist*: velvilje.

4

Belt: nl. Storebælt. - *pastepaa*: passede op.

5

undfik: modtog. - *Kartover*: korte kanoner.

6

stod: standsede. - *at*: for at.

8

bemestred: overvandt.

9

fægted: kæmpet.

10

fem: nl. skibe. - *bemægted*: bemægtigede.

(6)

2

Horn: den sv. generaladmiral Henrik Horn, 1618-1693.

3

enddog: selvom.

5

tre Skibe: Fra sit flagskib "Christianus Quintus", der blev hårdt medtaget af kampen, måtte Juel begive sig over på "Fredericus Tertius", som fik flere grundskud, og derfra på "Charlotte Amalie".

7

lyvned: lynede.

8

At: så at. - *forlored*: tabte. - *Rang*: række.

9

qveste: kvæstede.

10

lemmelest: lemlæstede.

11

Skibs Forliis: tab af skibe.

(7)

Lante-Rugen: øen Rugen, der erobredes med flådens støtte, men uden egentlige søslag; landgangen på Rugen fandt sted 12/9 1678.

2

flux: langt.

4

fast: næsten. - *reddeløs*: uden udrustning. - *bødte*: udbedrede.

7

Kaasen: kursen.

10

Behiertede: modige.

12

Held: medgang.

(8)

Calmer-Sund: Kalmarsund blev blokeret af Niels Juel; et sv. orlogsskib, "Laxen", blev erobret og et andet, "Nyckelen", sprængtes.

1

vakt: vækket.

2

Saa: sådan.

4

Fegt: kamp.

573

6

Stand: standsning. - *Strikke:* snare, fælde.

7

ad: til.

9

indhendte: indhentede.

11

Iugte: lukkede; den skånske krig afsluttedes ved freden i Lund 26. og 27. september 1679.

Taksigelsis Sonnet

Trykt efter SS II, s. 250, der gengiver teksten i Peder Jespersen: *Prædiken udi Niels Juels ... hans Liigs Begiengelse*, 1699.

Indfører: fremføres; opträder. - *Sonnet:* ital.: lyrisk digt med enderim på 14 verslinier; ordet er afledt af lat. sonum: klang, og det forklarer den da. betegnelse *Klinge-Riim*. - *Sal:* salige.

4

Leve-Lyvs: livslys.

5

din ... Forfriskning: fornyelsen af mindet om dig.

7

Himmel-Tegn: dyrekredsens tegn. - *berender:* løber storm mod (nl. ved sin årlige bane på himlen).

9

i Been: I, ben (tiltale). - *Aske*: om det forgængelige, jf. f.eks. 1.Mos. 18,27.

11

Tilforne: tidligere.

12

forfegted: kæmpet for. - *Nordens Sag*: Foruden Danmark-Norge ønskede den da. krone at hævde sit herredømme over i det mindste de tidligere da.-no. dele af Sverige.

13

hviler: hvil. - *Forklaring*: klar, strålende skikkelse (ved opstandelsen på dommedag).

14

setter (...) paa: sætter på. - *Krone*: om det evige liv, jf. 1.Pet. 5,4.

Gravskrift over Anna Schøller

Trykt efter SS I, s. 214-215, der gengiver teksten på de originale metalplader i Lellinge Kirke. Kingo var siden sit ægteskab med Sille Balkenborg ven af familien Schøller.

Caspar Schøller: 1644-1719, adlet for sin indsats som embedsmand, ejer af tre godset ved Køge, nl. Lellinge, Spanager og Tågerød. - *Etats Justits og Canællie-Raad*: tider, der betegner de højeste embedsmænds rang. - *Cammer Secreterer*: kabinetsekretær. - *Johanne Tune*: 1652-1736, gift med Caspar Schøller 1672. - *Povel Eggars*: 574 død 1723. - *ustraffelige*: pletfrie. - *utidig*: for tidlig. - *Velbereed*: godt forberedt.

Dødeligheds ... Erindring: påmindelse el. erindring om dødelighed og udødelighed.

1

nep: næppe.

2

saar: såret.

4

Lod: efterlod.

5

stand: tilstand.

7

Flyt: flyttet.

8

Abrahams ... skiød: om paradis, jf. Luk. 16,22-26.

10

stunder: stræb. - *Stræber*: stræb.

11

Kingo, Thomas, *Digtning i udvalg*, 1995

det ny Jerusalem: om paradis efter dommedag, jf. Johs.Åb. 21,9-22,5